

FORSVARETS ÅRSRAPPORT 2024

Innholdsfortegnelse

1.	Leders beretning.....	3
2.	Introduksjon til virksomheten og hovedtall	4
2.1.	Forsvarets ledelse	4
2.2.	Hovedtall.....	5
2.3.	Forsvarets ni oppgaver	6
2.4.	Forsvarets effekt- og resultatmål	8
2.5.	Samarbeid og omstilling i forsvarssektoren.....	10
2.6.	Modernisering og effektivisering.....	10
3.	Årets aktiviteter og resultater.....	11
3.1.	Resultatmål 1 – Målrettede daglige operasjoner	11
3.2.	Resultatmål 2 – God beredskap og evne til operasjoner i krise og væpnet konflikt.....	21
3.3.	Resultatmål 3 – Struktur og kapabiliteter utviklet i henhold til vedtatt ambisjon.....	23
3.4.	Oppdrag 11: Bærekraft	26
3.5.	Krigens folkerett.....	41
3.6.	Veteranivaretakelse	43
4.	Styring og kontroll.....	44
4.1.	Egenevaluering og modenhetsvurdering av styring og kontroll.....	44
4.2.	Forsvarssjefens internrevisjons årlige rapport og uttalelse	44
4.3.	Sikkerhet og trygging.....	45
4.4.	Oppfølging av utestående tilrådninger etter havariet til KNM Helge Ingstad	45
4.5.	Forsvarets arbeid med å følge opp Riksrevisjonens merknader.....	46
4.6.	Varsling.....	46
4.7.	Fellesføringer	47
5.	Vurdering av framtidsutsikter	48
5.1.	Sikkerhetssituasjonen	48
5.2.	Videreutvikling av Forsvaret	48
5.3.	Forsvarssjefens prioriteter	49
6.	Årsregnskapet	50
6.1.	Ledelseskomentarer til årsregnskapet.....	50
6.2.	Virksomhetsregnskapet.....	54
6.3.	Årsregnskap etter kontantprinsippet.....	76

Forsidebilde: Nordic Response 2024. Foto: Tord Romundstad, Forsvaret

1. Leders beretning

Forsvaret sikrer Norge gjennom å løse oppgavene Stortinget fastsetter. Årsrapporten redegjør for hvordan Forsvaret i 2024 har forvaltet tildelte ressurser og løst de ni oppgavene gitt av Stortinget.

Forsvaret har særlig prioritert fire områder; personell og kompetanse, operasjoner, beredskap og utvikling. Menneskene er Forsvarets viktigste ressurs. Derfor har det kunnskapsbaserte arbeidet med kulturutvikling hatt høy prioritet. Forsvaret har rekruttert godt. Det har samtidig vært utfordringer med å beholde spisskompetanse enkelte steder. Iverksatte tiltak for å beholde personell lengre har gitt gode resultater. Arbeidet med å rekruttere, utvikle og beholde personell i Forsvaret fortsetter i 2025.

Operasjon Ellisiv, Norges militære støtte til Ukraina, har vært Forsvarets mest omfattende og høyest prioriterte operasjon. Flere enn 1 000 norske instruktører har bidratt til trening, utdanning og opplæring av mer enn 6 000 ukrainske soldater. Betydelige donasjoner av militært materiell, tilrettelegging for materiellstøtte fra norsk og europeisk forsvarsindustri, og medisinsk luftevakuering har vært viktig og av stor betydning for Ukraina.

Den norske militære støtten til Ukraina gir effekt på slagmarken og bringer verdifull læring til Forsvaret. Erfaringene fra krigen i Ukraina er viktige i den videre moderniseringen og utviklingen av Forsvaret. Forsvaret har forbedret beredskapen, økt innsatsen på teknologi og IKT-feltet samt gjort vesentlige fremskritt innen klima- og miljøarbeidet.

Fornyselsen av Forsvaret har fortsatt som planlagt. Forsvaret har mottatt det siste av tre nye kystvaktfartøy i Jan Mayen-klassen, KV «Hopen». Innfasingen av F-35 kampfly går bra, og de siste flyene skal leveres våren 2025. Innføringen av nye maritime overvåkingsfly, P-8 Poseidon, er godt i gang og de operative leveransene har vært veldig gode.

Forsvaret har, sammen med de andre etatene i sektoren, lagt ned et betydelig arbeid i å effektivisere virksomhetene gjennom 2024. Måltrettet innsats har gitt resultater, men hele sektoren må fortsette arbeidet med modernisering og effektivisering.

I 2023 rapporterte jeg om gapet mellom ambisjoner, strukturen i Forsvaret og finansieringen. I 2024 vedtok Stortinget ny langtidsplan for forsvarssektoren 2025-2036, som skal styrke forsvarsevnen og lukke gapene i årene som kommer. For å nå målene har Forsvaret utarbeidet en gjennomføringsplan for perioden 2025-2036. Den årlige rapporteringen til Stortinget vil gi oppdatert status for gjennomføringen av langtidsplanen. Gjennom prosjektet Forsvarssektoren 2024 (F24) har forsvarssjefen fått et mer helhetlig ansvar for utviklingen av Forsvaret, inkludert styringen av den delen av investeringsporteføljen som påvirker Forsvarets virksomhets – og strukturutvikling, innenfor mål og rammer gitt av Forsvarsdepartementet.

Folkene i Forsvaret er det viktigste vi har. Det er folkene som utgjør ryggraden i et godt forsvar, og det er de som utvikler forsvarsevnen vår og løser oppdrag. Hver dag, hele året. Derfor er betingelsene for å rekruttere godt og beholde folk lengre av stor betydning. Å avklare forhold knyttet til lønn og pensjon blir vesentlig i året som kommer. Forsvaret løser oppdrag og tar vare på folkene - ord vi i Forsvaret setter handling bak.

Eirik Kristoffersen
general
forsvarssjef

2.2. Hovedtall

	2024	2023
Bemanning		
Antall ansatte*	18 669	18 348
Antall avtalte årsverk*	17 468	17 046
Antall utførte årsverk*	23 083	22 190
Lønnsutgifter per utførte årsverk i 1.000 kr	992	971
Kontantrapportering		
Samlet tildeling post 01-99	50 607	46 087
Utnyttelsesgrad post 01-99	98,3 %	98,6 %
Mindreforbruk	881	661
Utbetalinger til drift	26 640	24 070
Utbetalinger til lønn	22 889	21 551
Lønnsandel av samlet tildeling	45,2 %	46,8 %
Virksomhetsregnskapet		
Resultatregnskap		
Andre inntekter	2 527	2 265
Personalkostnader	23 298	21 983
Av- og nedskrivning anleggsmidler	6 026	5 715
Kostnader Etterretningstjenesten	5 157	4 153
Drift av eiendom, bygg og anlegg	4 289	3 992
Kostnader til ammunisjon, reservedeler, proviant og drivstoff	4 756	2 412
Andre kostnader	13 034	10 985
Sum driftskostnader	56 560	49 240
Balanse		
Eiendeler		
Anleggsmidler	85 411	82 983
Beholdninger av varer og driftsmateriell	36 175	35 252
Fordringer	5 249	4 647
Bankinnskudd	39	38
Gjeld		
Avregnet med statskassen	118 946	115 949
Langsiktig gjeld	923	1 058
Kortsiktig gjeld	7 005	5 913
Sum balanse	126 874	122 920

Alle beløp er nominelle, i mill. kroner

*Se kapittel 6 note 2 for definisjon av årsverk.

2.3. Forsvarets ni oppgaver

OPPGAVE 1: SIKRE TROVERDIG AVSKREKKING MED BASIS I NATOS KOLLEKTIVE FORSVAR

Forsvarets evne til å løse sine oppgaver, alene og sammen med allierte, utgjør Norges samlede forsvarsevne. Troverdig avskrekking sikres gjennom en aktiv alliansepolitikk som er forutsigbar, langsiktig og konfliktforebyggende. NATO er kjernen i Norges evne til troverdig avskrekking. Siden NATO ble grunnlagt, har organisasjonens fremste formål vært å forebygge væpnet konflikt gjennom en tydelig evne og vilje til å forsvare alliansen med militære midler. Forsvaret skal bidra til at NATO forblir troverdig i våre nærområder. Dette forutsetter evne til å reagere umiddelbart, effektivt og med relevante midler dersom Norge utsettes for press, anslag eller angrep. I tillegg skal Norge kunne samvirke med allierte styrker innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar.

OPPGAVE 2: FORSVARE NORGE OG ALLIERTE MOT ALVORLIGE TRUSLER, ANSLAG OG ANGREP, INNENFOR RAMMEN AV NATOS KOLLEKTIVE FORSVAR

NATO er rammen for det kollektive forsvaret av Norge og våre allierte. Sammen med våre allierte skal Forsvaret håndtere trusler, anslag og angrep mot Norge og andre land i NATO. Forsvaret og NATO skal også hindre at fiendtlige aktører tar seg til rette på norsk eller alliertes territorium eller utfordrer Norges suverenitet. Dette omfatter både statlige og ikke-statlige aktører som skaper eller truer med å skape så omfattende skade at det er aktuelt for NATO å iverksette kollektive forsvarstiltak.

OPPGAVE 3: AVVERGE OG HÅNTERE EPISODER OG SIKKERHETSPOLITISKE KRISER MED NASJONALE RESSURSER, HERUNDER LEGGE TIL RETTE FOR ALLIERT ENGASJEMENT

Forsvaret skal kunne håndtere sikkerhetspolitiske kriser og anslag av et visst omfang. Episoder og kriser som blir håndtert nasjonalt, skal bringes under kontroll, eventuelt samtidig med at norske myndigheter involverer alliansen. Selv om større militære utfordringer må håndteres med allierte forsterkninger, skal Forsvaret kunne møte trusler på en troverdig og relevant måte, også før allierte involveres. Krisehåndteringsoperasjoner må sømløst kunne gå over til kollektivt forsvar.

OPPGAVE 4: SIKRE ET NASJONALT BESLUTNINGSGRUNNLAG GJENNOM OVERVÅKING OG ETTERRETNING

Forsvaret må ha selvstendig evne til å drive etterretning for å etablere og vedlikeholde situasjonsforståelse i norske nær- og interesseområder. Forsvarets overvåkings- og etterretningsvirksomhet skal opprettholde en god situasjonsforståelse. Dette gir et grunnlag for beslutninger av politiske myndigheter og Forsvarets ledelse til rett tid. Oppgaven forutsetter derfor en enhetlig etterretningskapasitet i Forsvaret fra strategisk til taktisk nivå. Norge må gjennom sin overvåkings- og etterretningsvirksomhet være i stand til å gi rettidig varsling om situasjoner og utviklingstrekk som er av betydning for norsk suverenitet og norske interesser. Norge skal ha en selvstendig evne til å drive etterretning i egne nærområder i land-, sjø-, luft- og cyberdomenet. Hele Forsvarets operative struktur skal kunne bidra med å innhente, sammenfatte, analysere og videreformidle informasjon. Den nasjonale etterretningskapasiteten skal også støtte operasjoner hjemme og ute på operasjonelt og taktisk nivå.

OPPGAVE 5: HEVDE NORSK SUVERENITET OG SUVERENE RETTIGHETER

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og verne om Norges interesser. Det innebærer blant annet å hindre urettmessige inngrep fra stater og ikke-statlige aktører som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet eller norske suverene rettigheter. Forsvaret skal kunne håndtere begrensede

episoder, hindre at uvedkommende aktører får adgang til norsk territorium, og avverge at vitale samfunnsinteresser settes i fare. Oppgaven omfatter også sikring av norske utenriksstasjoner og norsk skipsfart ved behov. Forsvaret må på kort varsel kunne håndtere ulike typer krenkelser av norsk suverenitet, også når flere slike situasjoner oppstår samtidig. Forsvaret må ha tilstrekkelige ressurser til å overvåke aktiviteten i norske nærrområder. Dessuten må Forsvaret på kort varsel være til stede med egnede enheter til lands, til havs og i luften og være forberedt på å utøve tvangsmakt.

OPPGAVE 6: IVARETA MYNDIGHETSUTØVELSE PÅ AVGRENSEDE OMRÅDER

Myndighetsutøvelse er håndheving av rettslige påbud, forbud og vilkår rettet mot enkeltpersoner eller andre private aktører. Dette er en nasjonal oppgave som normalt ivaretas av politiet og andre sivile myndigheter. På to hovedområder er Forsvaret tildelt særlig myndighet og ansvar: ressurskontroll og annen myndighetsutøvelse til havs og grenseoppsyn langs den norsk-russiske grensen. Dette omfatter også forebyggende tiltak. Forsvaret ivaretar sin rolle på disse feltene i nært samarbeid med andre offentlige etater.

OPPGAVE 7: DELTA I FLERNASJONAL KRISEHÅNDTERING, HERUNDER FREDOPERASJONER

Utfordringene internasjonalt tilsier at det vil være behov for internasjonal innsats for fred, sikkerhet og stabilitet også i årene fremover. Forsvaret må ha evne til å bidra med relevante kapasiteter internasjonalt. Dette inkluderer flere-nasjonale øvelser, beroligelsestiltak, kapasitetsbygging, forebyggende stabiliseringsoperasjoner, mer tradisjonelle fredsbevarende operasjoner og fredsopprettende operasjoner. Slike bidrag er del av det felles ansvaret Norge må være med og bære for fred og sikkerhet. Omfanget av internasjonal innsats må vurderes mot tilgjengelighet og behovet for nasjonal beredskap.

OPPGAVE 8: BIDRA TIL INTERNASJONALT SAMARBEID PÅ DET SIKKERHETS- OG FORSVARS-POLITISKE OMRÅDET

Forsvaret skal bidra med støtte til internasjonalt militært samarbeid som et ledd i arbeidet med å skape fred og stabilitet. Dette gjelder også arbeidet med å forhindre at masseødeleggelsesvåpen og tilhørende leveringsmidler blir tilgjengelige for aktører som utgjør en potensiell trussel mot norsk og internasjonal sikkerhet. Dette inkluderer tiltak som informasjonsinnsamling, analyse, rustningskontroll, tillitsskapende aktiviteter og verifikasjon. Videre omfatter oppgaven opplæring i og bidrag til sikkerhetssektorreform og kapasitetsbygging hos utvalgte land. Dette skal bidra til oppbygging av samarbeidspartneres evne til å bidra til internasjonal sikkerhet og internasjonalt samarbeid. I tillegg innebærer det evne til å reformere og sikre demokratisk kontroll over egne forsvarssektorer.

OPPGAVE 9: BIDRA TIL IVARETAELSE AV SAMFUNNSSIKKERHET OG ANDRE SENTRALE SAMFUNNSOPPGAVER

Forsvaret bidrar til samfunnssikkerhet på en rekke områder basert på totalforsvarskonseptet. Konseptet bygger på prinsippet om gjensidig sivil-militær støtte og samarbeid i hele krisespektret fra fred, via sikkerhetspolitisk krise, til væpnet konflikt. Totalforsvarskonseptet omfatter derfor både militær støtte til det sivile samfunnet og sivil støtte til Forsvaret. Konseptet virker ved utfordringer mot samfunnssikkerheten så vel som mot statssikkerheten. Forsvaret skal, som en del av totalforsvarsordningen, kunne støtte det sivile samfunnet med forebygging, utarbeide beredskapsplaner, håndtere kriser og håndtere konsekvenser av terrorangrep og annen alvorlig kriminalitet, ulykker og naturkatastrofer.

2.4. Forsvarets effekt- og resultatmål

Forsvarets effekt- og resultatmål er en overordnet representasjon av Forsvarets ni oppgaver. De kan leses i *Tildelingsbrev for Forsvaret 2024*, og gjengis kort her.

2.4.1. Forsvarets effektmål

- Effektmål 1: Norske suverene rettigheter og territoriell integritet er ivaretatt
- Effektmål 2: Alliert militær støtte er ivaretatt
- Effektmål 3: Sivilbefolkning, kritisk infrastruktur og sentrale samfunnsoppgaver er beskyttet
- Effektmål 4: Militær støtte til det sivile samfunn ivaretatt

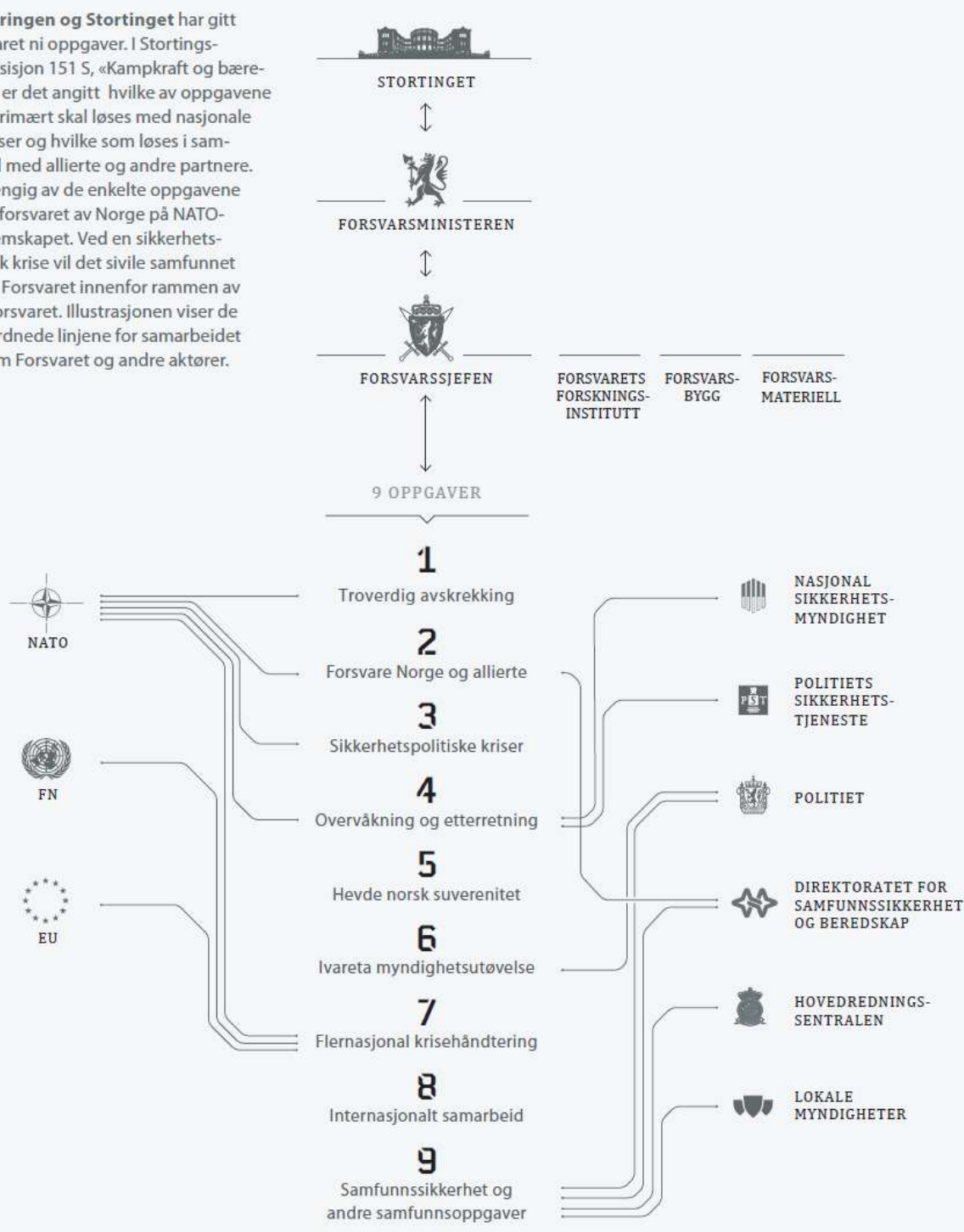
2.4.2. Forsvarets samfunnseffekt skal oppnås gjennom følgende resultatmål

- Resultatmål 1: Måltrettede daglige operasjoner
- Resultatmål 2: God beredskap og evne til operasjoner i krise og væpnet konflikt
- Resultatmål 3: Struktur og kapabiliteter utviklet i henhold til vedtatt ambisjon

Øvelse Sølvpil 2024. Soldatene i Luftvern bataljonen på Evenes lader NASAMS-lancher. Foto: Ella Hagen, Forsvaret

Regjeringen og Stortinget har gitt Forsvaret ni oppgaver. I Stortingsproposisjon 151 S, «Kampkraft og bærekraft», er det angitt hvilke av oppgavene som primært skal løses med nasjonale ressurser og hvilke som løses i samarbeid med allierte og andre partnere. Uavhengig av de enkelte oppgavene hviler forsvaret av Norge på NATO-medlemskapet. Ved en sikkerhetspolitisk krise vil det sivile samfunnet støtte Forsvaret innenfor rammen av totalforsvaret. Illustrasjonen viser de overordnede linjene for samarbeidet mellom Forsvaret og andre aktører.

2.5. Samarbeid og omstilling i forsvarssektoren

For å løse Forsvarets oppgaver på en mest mulig ressurseffektiv og bærekraftig måte, kreves en velfungerende og effektiv forsvarssektor. Samarbeidet reguleres gjennom Forsvarsdepartementets instruksjoner og retningslinjer og samhandlingsavtaler mellom etatene i sektoren.

I overgangen til ny langtidsplanperiode går forsvarssektoren inn i et styringskifte som medfører endring i roller, ansvar og myndighet mellom departementet og etatene, og mellom etatene i sektoren. Målet med endringen er å kunne respondere raskere på endringer i trusselbildet og samtidig sikre langsiktig og helhetlig utvikling. Endringen vil gjøre at sektoren får raskere beslutningsprosesser, høyere gjennomføringstempo og økt effektivitet. Dette vil gi økt forsvarsevne for Norge.

Kravene til Forsvaret som styringsorganisasjon vil øke i takt med endringen i styringsskiftet. Dette gjelder spesielt innfor langsiktig utvikling av strukturer og kapabiliteter.

2.6. Modernisering og effektivisering

Forsvaret har hatt stor oppmerksomhet rundt modernisering og effektivisering i langtidsperioden 2021-2024. I langtidsplanperioden har Forsvaret blant annet modernisert og effektivisert innenfor følgende områder:

- Driftsanskaffelser
- Investering
- Personell og kompetanse
- Forsyning
- Digitalisere manuelle tjenester
- Robotisering og automatisering av stabstjenester
- Fleksibel arbeidsplasskonsepter

Med fortsatt fokus på smartere investeringer og teknologidrevet modernisering, er Forsvaret og sektoren godt forberedt for å levere på de effektiviseringskravene som er satt for tiden fremover. Forsvaret og sektoren har jobbet systematisk for å modernisere og effektivisere i tråd med langtidsplanen. Selv med stort fokus på dette, er målene som var satt for langtidsperioden ikke nådd. Regnskapet viser en underdekning på 1,06 milliarder kroner (2024-kroner).

3. Årets aktiviteter og resultater

Den overordnede vurderingen er at måloppnåelsen for evnen til daglige operasjoner er god, mens det fremdeles er utfordringer knyttet til måloppnåelse innen beredskap og strukturutvikling.

3.1. Resultatmål 1 – Målrettede daglige operasjoner

Forsvaret løser daglige operasjoner på en god måte, men har samtidig flere utfordringer som begrenser hvilke oppdrag og oppgaver Forsvaret er i stand til å løse med eksisterende struktur og personellvolum. Daglige operasjoner omfatter blant annet nasjonal og internasjonal tilstedeværelse og oppdragsløsning, internt og eksternt samvirke, og støtte til samfunnet. Forsvarets evne er godt tilpasset gjeldende ambisjoner og tildelte ressurser, og oppfyller både nasjonale og allierte krav og forpliktelser.

M113 under øvelse Torden Rein 2024. Foto: Karelius Heitmann, Forsvaret

KNM Roald Amundsen under øvelse Tamber Shield 24. Foto: Ine Margrethe Stangeland, Forsvaret

3.1.1. Tilstedeværelse

Forsvaret har ivaretatt prioriterte oppgaver i tråd med norske sikkerhetsinteresser knyttet til fellesoperativ situasjonsforståelse, tilstedeværelse i prioriterte områder, løpende oppdragsløsning og støtte til sivil sektor.

Alliert tilstedeværelse i norske nærområder har vært vedvarende høy gjennom 2024. Det har vært økt tilstedeværelse av allierte ressurser, og norsk samtrening med strategiske amerikanske bombefly samt amerikanske og britiske hangarskipsgrupper. Flere allierte ubåter har hatt havneopphold i Norge. Alliert virksomhet i norsk territorium og norske nærområder er koordinert av Forsvaret, og inkluderer samvirke med norske styrker.

Den amerikanske hangarskipsgruppen Harry S. Truman opererte i norske nærområder i oktober og november 2024. Denne typen alliert tilstedeværelse underbygger en rekke strategiske effekter. I tillegg ble aktiviteten benyttet til verdifull samtrening med norske enheter. Deler av fartøygruppen, inklusive hangarskipet USS Harry S. Truman, gjennomførte også havneopphold i Oslo. Besøket til hovedstaden ble svært positivt mottatt og bidro som grunnlag for å kommunisere godt rundt alliansesamhold, interoperabilitet og det nære bilaterale forholdet mellom USA og Norge. Store

delar av Forsvaret og en rekke sentrale totalforsvarsaktører var involvert i besøket, noe som ga utslag i viktig øving av alliert mottak og styrket tverrsektorielt samarbeid. Besøket av USS Harry S. Truman bidro sterkt i å demonstrere hvordan det norske forsvarskonseptet evner å gi økt avskrekking.

I 2024 bidro Forsvaret med ressurser for beskyttelse av undervanns-infrastruktur og monitorering av fartøyer tilknyttet russiske sanksjonsomgåelser. Fokus var spesielt rettet mot Østersjøen, Nordsjøen, Norskehavet og tilstøtende maritime soner i Nord-Europa.

Forsvaret har også vist tilstedeværelse gjennom en rekke internasjonale operasjoner og annen internasjonal innsats. Blant annet har Forsvaret gjennom 2024 bidratt med ett kompani i enhanced Forward Presence (eFP), som også videreføres i 2025. Norges bidrag består av en kompani-stridsgruppe og et ledelselement. Stridsgruppen inngår i en tyskledet multinasjonal bataljons-stridsgruppe i Litauen, og styrken teller om lag 150 soldater og støttepersonell.

Norge bidro også med F-35 kampfly til Iceland Air Policing (IAP) første tertial 2024. IAP er et NATO-ledet oppdrag med periodevis rullering mellom alliansens medlemsland for å møte Islands behov for suverenitetshevdelse. Hovedoppgaven under IAP er å stille kampflyberedskapen Quick Reaction Alert (QRA). QRA innebærer å overvåke landets luftrom, samt holde oppsyn med all trafikk i og i nærheten av luftrommet.

*Iceland Air Policing 2024. Tekniker klargjør F-35 i shelter på Island.
Foto: Ole Andreas Vekve, Forsvaret*

Norge deltok i NATOs stående maritime styrker gjennom 2024 med en fregatt og en minerydder i 1. halvår. Videre deltok Norge med KNM Maud som kommando- og støttefartøy for den stående fregattstyrken gjennom 2. halvår.

Norge påtok seg å stille et luftvernbidrag til NATO Security Assistance and Training for Ukraine (NSATU) for beskyttelse av deres logistikkbase i Polen. Bidraget ble etablert på slutten av året og fortsetter inn i 2025. Norges bidrag til internasjonale operasjoner og innsats samt forpliktelser til NATO har styrket oppfattelsen av Norge som en troverdig alliert.

Forsvaret bidrar med kapasitet for ivaretagelse av maritim skipskontroll i den amerikanskledede operasjonen Prosperity Guardian, som skal sikre internasjonal skipsfart i Rødehavet. Norge deltar også med stabsoffiserer i koalisjonen Combined Maritime Forces (CMF).

De norske bidragene i United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), United Nation Mission in South Sudan (UNMISS), Operation Inherent Resolve (OIR) og Multinational Force & Observers (MFO) har vært opprettholdt gjennom hele 2024, og videreføres i 2025 til tross for den tilspissede situasjonen i Israel, Syria og Libanon.

3.1.2. Samvirke

Nasjonalt er samvirkeprosessene og -systemene godt etablert mellom de ulike aktørene i totalforsvaret. Med allierte og bilaterale partnernasjoner har samvirket de siste årene blitt betydelig bedret gjennom implementering av sikker informasjonsutveksling.

Forsvaret har videreutviklet evnen til integrert samvirke i en nasjonal, alliert og totalforsvarsramme. Samtidig eksisterer det mangler på enkelte sentrale områder.

Nordic Response 2024. Foto: Stian Olberg, DSB

Forsvaret gjennomførte og ledet øvelse Nordic Response 2024. Øvelsen ble gjennomført i Norge, Sverige og Finland, som en integrert del av NATOs øvingsrekke Steadfast Defender. Utbyttet av øvelsen vurderes som godt og svært relevant, der samvirke med NATO og integrering av våre nordiske naboer i Alliansen og utvikling av felles planverk fremheves.

Selv om ikke alle aspekter ved samvirke i totalforsvarsrammen ble øvet under Nordic Response 2024, har øvelsen og kontinuerlig samarbeid bidratt til å utvikle totalforsvaret i riktig retning. Dette gjelder spesielt innen utvikling av planverk for totalforsvaret.

Ved gjennomføring av øvelse Nordic Response 2024 stilte observatører fra Serbia og Georgia. Videre har Forsvaret gjennomført en Wien-dokument-inspeksjon til Bosnia og Hercegovina i 2024. Innen Traktat for åpne luftrom har Forsvaret gjennomført en observasjonsflyging til Georgia i 2024. Forsvaret gjennomførte to treningsoppdrag med allierte nasjoner.

Vakthold for NATO E-3A AWACS ved Rygge flystasjon under Nordic Response 2024. Foto: Onar Digernes Aase, Forsvaret

Alliert trening der norske og utenlandske enheter trener og øver sammen er viktige arenaer som har bidratt til å utvikle interoperabilitet i positiv retning i 2024. Det samme gjelder de fellesoperative prosessene som fører til samarbeid og integrasjon på tvers av forsvarsgrener og landegrens. Høy russisk aktivitet, kombinert med lav tilgjengelighet på egen maritim struktur, var en utfordring for Forsvaret i siste del av året, men dette ble kompensert ved hjelp av godt alliert samvirke og høy tilstedeværelse i norske nærområder.

Samarbeidet med Joint Force Command Norfolk (JFCNF) har utviklet seg i positiv retning gjennom Forsvarets bidrag til arbeidet med den regionale planen for nordvest-regionen samt gjennom felles øvingsplanlegging for øvelsene Steadfast Defender og Nordic Response 2024 (NR24). Norge har forpliktet seg til et betydelig antall stillinger i JFCNF, hvorav mange er besatt, for å ytterligere forsterke norsk tilstedeværelse og kommandoens videreutvikling.

Forsvaret og amerikanske Minnesota National Guard har en strategisk partnerskapsavtale innen det amerikanske State Partnership Program (SPP). SPP forvaltes av National Guard Bureau, og partnerskapene går mellom de respektive statene og land verden over. Erfaringene de første årene vil bidra til å gi partnerskapet en mer tydelig innretning, men fremstår allerede som fleksibelt og kostnadseffektivt.

Øvelse Virgo 2024 ble gjennomført i Jordan og Norge. Dette er en taktisk øvingsarena der Forsvarets spesialstyrker øver nasjonal krisehåndtering i utlandet, i rammen av nasjonalt planverk. Overordnet hensikt med øvelsen er å videreutvikle Norges evne til å kunne gjennomføre operasjoner med global rekkevidde samt styrke interoperabiliteten med samarbeidspartnere nasjonalt og internasjonalt.

Samarbeidet med totalforsvaret på myndighetsnivå vurderes som godt. Et godt etablert liaison-system mellom sentrale myndighetsaktører og Forsvaret gir effektiv koordinering og informasjonsdeling. Forsvaret samarbeider med sivile etater og næringsaktører for å bedre informasjonsdeling og styrke tverrsektorielt samarbeid. Samarbeidet omfatter sentrale områder som beskyttelse av kritisk infrastruktur og arbeidet med NATOs konsept for vertlandsstøtte. Forsvaret opplever at

Basic Medic-kurs på KNM Harald Haarfagre.

Foto: Vanessa Andrea Vågstøl Hilland, Forsvaret

totalforsvarsaktørene er positive og ønsker å bidra i arbeidet med beredskap.

Det har vært et godt totalforsvarssamarbeid innen logistikk og transport i Norden. Spesielt militær mobilitet har vært i fokus. Fremover vil Forsvaret vektlegge logistikk- og forsyningsamarbeid.

Forsvaret forvaltet i 2024 Forsvarsrelatert sikkerhetsreforms (FSSR) budsjett på rundt 13 mill. kroner. Midlene ble i stor utstrekning gitt til enheter i Forsvaret som støttet moderniseringen og demokratiseringen av forsvarssektoren i relevante stater, for å øke stabiliteten i disse områdene. Forsvaret prioriterte å støtte NATOs uttalte «Partners at risk»: Moldova, Georgia, Serbia, Bosnia og Hercegovina og Nord-Makedonia. Aktivitetene har vært mangeartede, fra Forsvarets sanitet, som har støttet et regionalt initiativ for å utnytte de samlede

sanitetsressursene på Vest-Balkan, til Heimevernets innsats for å øke Georgias Home Guards operative evne. Det har gjennom året vært utsettelse og forsinkelser i flere aktiviteter, som gjør at ikke alle aktiviteter har hatt den fremgangen som er ønsket. Det er en verdi i seg selv å videreformidle Forsvarets egen kompetanse innenfor relevante områder til den aktuelle stats militære organisasjon.

3.1.3. Støtte til sivilsamfunnet

Forsvaret støtter det sivile samfunn i episode- og krisehåndtering. Kommandostrukturen er godt tilpasset daglige operasjoner og evner å støtte både sivil sektor og det militære, operative planverket. Forsvaret har gjennomført relevante øvelser i rammen av totalforsvaret. Samhandlingen har vist seg å fungere godt, både med beredskapsaktører i totalforsvaret og andre relevante sivile aktører, til tross for ulike kommunikasjonssystemer.

Innad i totalforsvaret koordinerer Forsvaret godt med utpekte samarbeidspartnere fra sivil sektor. Forsvaret har utpekte liaisons og liaisonavtaler med de viktigste aktørene innen krisehåndtering og beredskap.

I forbindelse med Hamas sitt angrep på Israel den 7. oktober 2023 samt Israels påfølgende angrep på Hamas og Gaza, har Forsvaret bistått Utenriksdepartementet. Forsvaret var forberedt på å bistå ved en eventuell evakuering av norske borgere fra Israel og Libanon, og bistod ambassaden i Beirut med sikkerhetsrådgivning, med personell til Utenriksdepartementets utrykningsenhet (URE) i Kairo samt støtte til URE-team på Kypros.

I 2024 mottok Forsvaret 488 anmodninger fra det sivile samfunnet. 458 var tilknyttet håndtering av eksplosiver og 30 var andre henvendelser. Dette omfattet bistand til transport, søk og redning, støtte til evakuering, strømforsyning og rådgivning.

Samarbeidet med politiet er godt og under kontinuerlig utvikling. Det er løpende dialog med Politidirektoratet, både direkte og gjennom liaisons. Det gjennomføres flere øvelser der politiet og forsvaret samarbeider eller støtter hverandre, og samarbeidsrutiner justeres og utvikles fortløpende.

3.1.4. Forsvarets status i samarbeidet med Russland i 2024

Etter Russlands lovstridige angrep på Ukraina er samarbeidet redusert og tilpasset hva som er i Norges interesse. Samarbeid og kontakt med Russlands militære myndigheter er svært viktig for forutsigbarhet og sikkerhet i nord. Forsvaret har i 2024 fortsatt med jevnlig kontakt med russiske forsvarsmyndigheter; det russiske forsvarsministerium i Moskva, den føderale sikkerhetstjenesten FSBs grensedirektorat, herunder den russiske kystvakten og Nordflåten. Kontakten med russiske forsvarsmyndigheter vurderes som vesentlige for å opprettholde det som fremdeles pågår av praktisk samarbeid mellom Norge og Russland. Fra norsk side har det vært ønskelig å videreføre praktisk samarbeid knyttet til søk og redning, kystvaksamarbeidet, grensevaksamarbeidet og mekanismene knyttet til «Avtale mellom Kongeriket Norges Regjering og Regjeringen i Unionen av Sovjetiske Sosialistiske Republikker om forhindring av episoder til sjøs utenfor territorialfarvannet» (INCSEA-avtalen), og den åpne linjen samt de jevnligte telefonkonferansene mellom Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) og Nordflåten/Vestre Militærdistrikt.

FOH har hatt jevnlig korrespondanse med FSBs grensedirektorat og Nordflåten. Kontakten har i hovedsak dreid seg om de faste arbeids- og protokollmøtene mellom sjef FOH og sjef FSBs grensedirektorat samt ukentlige koordinering med Nordflåten. Selv om Nordflåten har mistet

Heimevernets innsatsstyrker Ida, Lyra og Varg samarbeider tett under Nordic Response 2024. Foto: Karen Gjetrang, Forsvaret

statusen som militærdistrikt, har dens viktighet økt da basene i Østersjøen nå er omkranset av NATO-land, og marinen i Svartehavet er redusert og innestengt. I tillegg er det en e-post-kontakt mellom FOH og FSBs grensedirektorat for det vestlige arktiske området.

Russland trakk seg ut av «Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa fra 1991» (CFE-avtalen) i 2023. Dette medførte at Norge og andre NATO-land suspenderte CFE-avtalen i 2024. Norge har av den grunn ikke delt informasjon eller gjennomført inspeksjoner etter CFE-avtalen. For å bevare kompetanse har Forsvaret likevel gjennomført bilaterale treningsinspeksjoner med Tyskland og USA.

Handlingsrommet for nye tiltak og aktiviteter vurderes som begrenset og det vil være unaturlig å vende tilbake til tidligere samarbeid sett i relasjon til våre allierte og i forhold til Russlands angrepskrig i Ukraina.

3.1.5. Støtte til Ukraina

Støtte til Ukraina har vært Forsvarets høyeste prioritet i 2024. Forsvaret har i samarbeid med de øvrige etatene i sektoren koordinert donasjon av militært materiell og gjennomført treningsoppdrag til Ukraina.

Den norske støtten har gitt gode resultater og effekt for Ukraina, men bringer også verdifull læring tilbake til egen struktur. Oppdragene er ressurskrevende og påvirker i noen grad Forsvarets evne til å løse andre viktige oppdrag.

3.1.6. Sanitet

I løpet av 2024 gjennomførte Forsvaret 44 medisinske evakueringsoppdrag i samarbeid med sivile aktører, hvor totalt 631 ukrainske pasienter med 206 pårørende ble transportert til land i Europa.

Forsvarets sanitet utfører transportoppdrag av skadde, syke, og deres pårørende fra Ukraina. Foto: Fredrik Ringnes

Forsvarets unike kapasitet som ble levert gjennom beredskapsavtalen med SAS er høyt verdsatt og er et eksempel på vellykket militær-sivilt samarbeid.

Operasjon Renovator, som er understøttelse av et ukrainsk rehabiliteringssykehus, ble startet. I november ble første digitale undervisning gjennomført, og det er lagt en plan for videre understøttelse gjennom 2025.

3.1.7. Kapabilitetskoalisjoner

For å bygge et troverdig, slagkraftig og NATO-interoperabelt ukrainsk forsvar er det opprettet en rekke forskjellige kapabilitetskoalisjoner til støtte for den ukrainske forsvarskampen. Forsvaret bidrar sammen med en rekke nasjoner med forskjellige kapabiliteter basert på ukrainske prioriterte behov.

Forsvaret deltar i luftvern- og luftforsvarskoalisjonen samt den maritime kapabilitetskoalisjonen, hvor Norge i tillegg deler lederskapet med Storbritannia. Norge er også i prosess med å søke medlemskap i dronekoalisjonen.

Den maritime kapabilitetskoalisjonen har gjort den maritime støtten til Ukraina mer enhetlig og koordinert. Forsvaret har erfart at større effekt oppnås på de områdene der Forsvaret har bidratt med hele kapabiliteter. Det tette samarbeidet med det ukrainske sjøforsvaret har også vært avgjørende for rettidige og relevante leveranser.

Gjennom deltakelsen luftforsvarskoalisjonen har Forsvaret stilt med personell og fly på Skrydstrup flystasjon i Danmark. Sammen med danske og belgiske instruktører har norsk personell vært med på å utdanne ukrainske F-16 flygere, mission support-personell og teknikere.

3.1.8. Forskning og erfaringslæring

Krigen i Ukraina har ført til et økt behov for støtte innen forskning, utvikling og innovasjon. Spesielt vil evnen til å omsette nye ideer, nytt materiell og ny teknologi til konkrete effekter på bakken være avgjørende for fortsettelsen.

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) sitt Ukrainaprogram har tre målsettinger:

- å samle, forske på og formidle erfaringer fra krigen i Ukraina for å utvikle kunnskap som styrker Ukrainas, Norges og NATOs forsvarsevne,
- styrke Ukrainas kompetanse til å benytte egne erfaringer og forskningsbasert kunnskap til utdanning for krig, og
- videreutvikle kompetansesamarbeidet mellom Ukraina og Norge.

Forsvaret har fokusert på å knytte erfaringer fra Ukraina til utvikling av støtten, men også mot gjennomføringsplanen og utvikling av vår egen forsvarsevne. En forbedring av forsvarssektorens evne til systematisk og helhetlig erfaringslæring fra krigen i Ukraina ble etablert i 2024. I andre halvdel av 2024 etablerte Forsvarets høgskole (FHS) et prosjekt som hadde som mål å levere anbefalinger om felles metode, definerte roller og ansvar for en helhetlig prosess. Et fagforum for erfaringslæring i forsvarssektoren er etablert. Prosjektet samarbeider godt med det ukrainske militære universitetet, og vil i 2025 søke å utvikle dette samarbeidet til den operative søylen i Ukrainas væpnede styrker.

3.1.9. Utdanning og trening

Forsvarets bidrag innen utdanning og trening bidrar til økt ukrainsk operativ evne. Forsvaret har bidratt til utdanning av ca. 6 000 ukrainere, hvorav ca. 1 000 er utdannet i Norge. Disse er fordelt på 111 kurs. Hovedvekten av utdanningene har blitt gjennomført i utlandet, ledet av allierte. Norge har bidratt med om lag 1 000 instruktører.

Operasjon Interflex 2024. En norsk instruktør veileder en ukrainsk soldat på utdanning i England. Foto: Kristian Kapelrud, Forsvaret

Ansatte og soldater rapporterer at utdanningen oppleves som meningsfylt, men samtidig krevende. Tjenesten har også bidratt til økt kompetanse hos personellet, hvorav en betydelig andel inngår i distrikt- og områdestrukturen i Heimevernet.

Forsvaret støttet i 2024 med kompetanse og materiell (IKT-utstyr) til avansert distribuert læring (ADL) ved ulike utdanningsinstitusjoner i Ukraina. Støtten bidrar til å øke IKT-sikkerhet, utvikling, implementering og distribusjon av digitalt læringsinnhold, slik at Ukraina evner å opprettholde utdanning. FHS samarbeider med Ukraina om å arrangere en årlig ADL-konferanse. I 2024 ble konferansen gjennomført i Kyiv. I tillegg bidro Forsvaret med oversettelse av digitale læringsressurser til ukrainsk.

3.1.10. Materiell- og industrisamarbeid

Det er identifisert noen utfordringer med å anskaffe materiell til rett tid, blant annet et økende behov for merkantil kompetanse og unntak fra anskaffelsesreglementet. Industrisamarbeid er et viktig satsningsområde fremover, og vurderes som et område med stort potensial for å bidra til effektiv og relevant støtte.

Ukrainas materiellpark består av svært mange ulike systemer og materielltyper, donert fra ulike nasjoner i koalisjonen. Flere av systemene har lav reservedelstilgang, lang ledetid, krever spesialkompetanse for å vedlikeholde, eller på grunn av immaterielle rettigheter, har andre begrensninger. Dette gjør det utfordrende for Ukraina å sikre opptid på materiellet, og ukrainsk evne til å reparere skadd materiell er lavere enn ønsket. Forsvaret har flere initiativ for å avhjelpe dette og vil i løpet av 2025 jobbe ytterligere med understøttelse av donert materiell.

Nasjonal og internasjonal industri meldte tidlig sin interesse for å tilby produkter for donasjon til Ukraina, og en rekke henvendelser ble mottatt av Forsvaret, Forsvarsmateriell (FMA) og Forsvarsdepartementet (FD). FMA har på vegne av sektoren opprettet et sentralt kontaktpunkt gjennom nettstedet www.forsvarsanskaffelser.no. Hensikten er at industrien får ett sted å henvende seg når de ønsker å fremme sine mulige bidrag. Sektoren får et samlet bilde av hva leverandørene har å tilby og hva Ukraina kan få tilgang til av aktuelle produkter og tjenester fra Norge.

Lærlinger ved Bjerkvik tekniske verksted. Foto: Sondre Mosdal, Forsvaret

3.2. Resultatmål 2 – God beredskap og evne til operasjoner i krise og væpnet konflikt

Forsvarets beredskapsstatus er i hovedsak uendret gjennom 2024. Den pågående satsingen på beredskapsbygging vil gradvis bidra til en bedre status. Økt leveringstid gjør at det vil ta noe tid før effekten slår inn. Innen noen materiellområder vil det bli bedring i 2025. Beredskapen i Forsvaret blir til en viss grad redusert av donasjonene til Ukraina. Dette er et bevisst valg med en akseptert risiko som vil vare til det donerte materiellet er gjenanskaffet.

Situasjonen i markedet for forsvarsmateriell gjør at prisene stiger og leveringstiden øker. Samtidig vil utskifting av eldre, delvis utdatert materiell, med nytt materiell, bidra til økt militær evne og en styrking av beredskapen på noen områder.

Utfordringer innenfor personell og kompetanse, redusert tilgjengelighet og status på enkelte materielltyper, reservedelsbeholdninger og eiendom, bygg og anlegg, har påvirket reaksjonsevnen og utholdenheten til Forsvaret negativt.

Gjennom god trening og øving styrkes beredskapsevnen i Forsvaret. Øvelsen Nordic Response 2024 ble gjennomført med omkring 25 000 deltakere fra 15 land. Øvelsen ga gode erfaringer knyttet til alliert samvirke.

Heimevernet har i 2024 gjennomført mye opplæring av ukrainske soldater. Dette er et oppdrag Forsvaret prioriterer. Selv om hovedmålet er å hjelpe ukrainerne til å forsvare landet sitt, gir oppdraget også god effekt for Forsvaret.

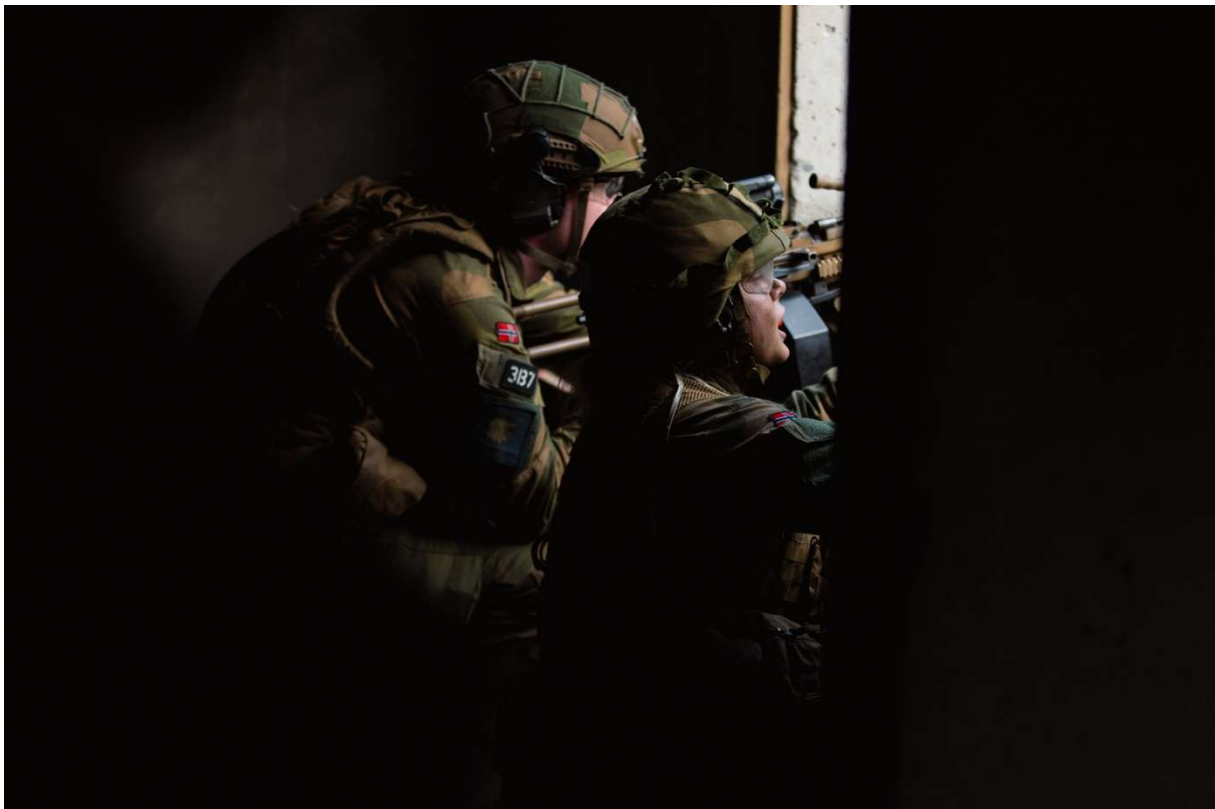

Øvelse Cold Badger 2024. Foto: Anette Ask, Forsvaret

Forsvaret av Norge består av tre gjensidig avhengige deler: vår nasjonale evne, vår kollektive evne i NATO og våre bilaterale planer for støtte og forsterkning fra nære allierte. Nasjonale planverk understøtter dette konseptet og blir kontinuerlig fulgt opp og justert slik at de forblir relevante og godt synkronisert med allierte planverk. Nordisk samarbeid og integrasjon av Sverige og Finland i NATO er i positiv utvikling, blant annet med norske permanente liaisoner i de svenske og finske hovedkvarterene. Den nordiske dialogen rundt samordning og tilpasning av planverk og øving er meget god.

I en krise, konflikt eller krig er Norge avhengig av støtte fra allierte. Dette krever at Norge er i stand til å ta imot og understøtte allierte styrker. Finland og Sveriges inntreden i NATO endret forutsetningene for dette. Norges evne til mottak og understøttelse av allierte styrker er avhengig av hele forsvarssektoren og totalforsvaret for å fungere. Forsvaret viser god evne til mottak av allierte styrker, blant annet i forbindelse med større øvelser.

Gjennom ulike aktiviteter forbedres samhandlingen mellom aktørene i totalforsvaret. Forsvaret har godt samarbeid med mange store aktører innen blant annet infrastruktur og logistikk. Forberedelsene mot totalforsvarsåret 2026 er i gang.

Seleksjon, innsatsstyrke Derby 2024. Foto: Maiken Dignes, Forsvaret

3.3. Resultatmål 3 – Struktur og kapabiliteter utviklet i henhold til vedtatt ambisjon

Forsvaret skal moderniseres gjennom langsiktig strukturutvikling for å oppnå økt operativ evne. Innfasing av nye materiellsystemer og oppdateringsprosjekter vil gradvis øke Forsvarets operative evne. Ved utgangen av 2024 er det overordnede bildet at mye realiseres som planlagt.

Tilførsel av materiell til Hæren prioriteres til Finnmark landforsvar. EBA-prosjektene tilknyttet Finnmark landforsvar er planlagt å bli ferdigstilt i løpet av 2025. Finnmark landforsvar skal i fremtiden videreutvikles til Finnmarksbrigaden.

Totalbehovet for eiendom, bygg og anlegg er vesentlig større enn de økonomiske rammene for å kunne realisere ny, felles rekruttskole på Terningmoen for Hæren, Heimevernet og fellesavdelinger. angående kapasitet medfører at rekruttutdanningen i stor grad fremdeles gjennomføres ved de operative avdelingene. Dette påvirker den øvrige kompetanseproduksjonen og strukturutviklingen. Flere fartøyklasser har passert, eller nærmer seg sin planlagte levetid, og har en sårbar materiellstatus. Kombinert med lite reservedeler fører dette til usikkerhet rundt framtidig kapasitet til tilstedeværelse, overvåkning og kontroll både i daglige operasjoner og beredskap. Erstatning for store deler av dagens overflatestruktur ivaretas av Flåteplan 2024.

Forsvaret har i 2024 mottatt det siste av de nye kystvaktfartøyene av Jan Mayen-klassen, KV «Hopen». Denne klassen vil være en viktig ressurs for Forsvaret generelt og Kystvakten spesielt. De nye kystvaktfartøyene er bygget for kystvaktoperasjoner i nordområdene. De har bedre sjøegenskaper og utholdenhet enn den utgående Nordkapp-klassen.

KV Hopen seiler langs Lysefjorden i Stavanger. Foto: Nora Steenberg, Forsvaret

Norsk F-35 og finsk F/A-18 under Weapon Instructor Course 2024 på Ørland. Foto: Heikki Taanila, Finlands forsvar

Planen er at F-35 skal være fullt operativ innen utgangen av 2025. Situasjonen er bedre i 2024 enn i 2023 og Forsvaret har en betydelig operativ kapasitet i F-35. Det er fremdeles noe lav bemanning, men Forsvaret har satt i gang en rekke tiltak for å beholde og rekruttere personell. I tillegg kjøpes tjenester fra sivile bedrifter for å sikre nødvendig vedlikehold.

De nye redningshelikoptrene, AW101 SAR Queen, er nå etablert på seks baser. Den siste basen, Florø, fikk SAR Queen i oktober 2024.

Forsvaret følger planlagt oppbemanning i langtidsplanen, og har i 2024 også forskuttert noe av den planlagte oppbemanningen. Både Hærens lagførerskole og Forsvarets høgskole har økt inntaket for å utdanne flere befal og offiserer. Den planlagte styrkingen av antall vernepliktige inne til førstegangstjeneste går også som planlagt.

Det er i 2024 igangsatt flere tiltak for å bedre boforhold for soldater og befal i Forsvaret. Til tross for satsningen er det fremdeles flere garnisoner som har et stort behov for oppgraderinger og vedlikehold.

Innføring av nytt kampuniformsystem, Nordic Combat Uniform (NCU), ble høyt prioritert, og i 2024 gjorde Forsvaret klart for utlevering i 2025. Systemet er et resultat av tett samarbeid mellom de nordiske landene. Systemet vil være standardisert, noe som reduserer bredden av uniformsartikler, og bidra til å bedre forsyningssikkerheten for personlig bekledning og utrustning totalt sett.

Forsvaret har fremdeles utfordringer med balansen mellom investeringer og drift. Høy prisvekst på forsvarsrelatert materiell og økte leveringstider påvirker både planlagte materiellinvesteringer og gjenanskaffelser etter donasjon til Ukraina.

3.3.1. IKT-utvikling

Teknologi er en premissgiver for at Forsvaret skal lykkes med fellesoperasjoner og kampkraft. Ny langtidsplan for forsvarssektoren setter svært ambisiøse mål og IKT er en sentral faktor for å nå disse. Et moderne forsvar er avhengig av integrering av teknologi og dataflyt mellom sensorer, effektorer og beslutningstakere for å opprettholde og styrke sin evne.

Cyberforsvaret bidrar under øvelse Nordic Response 2024.
Foto: Anette Ask, Forsvaret

Gjennom 2024 har Forsvaret tatt en rekke strategiske grep for å være i stand til å ta i bruk moderne teknologi for å maksimere operativ evne, for å effektivisere virksomhetsprosesser og for å stå imot trusler.

Forsvarssjefens ansvar for IKT i sektoren er tydeliggjort gjennom Forsvarssektoren 2024 (F24), der Forsvaret får større ansvar og myndighet innenfor IKT-området. Innføring av ny IKT styringsmodell avklarer roller, ansvar og myndighet, og innebærer at Forsvaret styrer helhetlig utvikling, drift og vedlikehold av Forsvarets IKT.

Andre sentrale grep som er gjort gjennom 2024 er oppstarten av en omfattende modernisering av Forsvarets digitale grunnmur, gjennom forarbeid og påfølgende iverksetting av tre forprosjekter for større investeringer innenfor Forsvarets sikre plattformer (FSP), datasenter (DS), og Enterprise Resource Planning (ERP). Innenfor kampnær IKT (Mime) er det utarbeidet grunnlag for Stortingsbehandling av neste leveransebølge, og utviklet og iverksatt risikoreducerende tiltak.

3.4. Oppdrag 11: Bærekraft

Regjeringens handlingsplan for å nå bærekraftmålene innen 2030, jf. Meld. St. 40 (2020–2021) skal ligge til grunn for sektorens arbeid. Forsvaret har i 2024 gjennomført en dobbel vesentlighetsanalyse på bærekraft. Analysen skal bidra til at Forsvaret prioriterer de mest vesentlige bærekrafttemaene for Forsvaret.

3.4.1. Klima og miljø

For å sikre koordinering i sektorens arbeid med klima og miljø vedtok etatsjefene i forsvarssektoren en klima- og miljøstrategi i 2022. Deretter ble det i 2023 utarbeidet en handlingsplan med mål og tiltak for de fem innsatsområdene i klima- og miljøstrategien.

Data og status på de ulike innsatsområdene i strategien vil til dels foreligge i det årlige klima- og miljøregnskapet for sektoren. Klima- og miljøregnskapet gir oversikt over resultat og utvikling for sentrale miljøaspekter over tid. I tillegg presenteres sektorens klimagassutslipp. Rapporten sammenstilles og utgis av Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) i løpet av første halvår 2025.

Rundt 80% av forsvarssektorens klimagassutslipp kommer fra indirekte utslipp. Mesteparten av dette er innkjøpte varer og tjenester. Samlet sett er sektoren en stor offentlig innkjøper med stor innkjøpsmakt og følgelig omfattende ansvar. Gjennom forvaltning av fellesskapets ressurser skal sektoren gå foran og etterspørre bærekraftige produkter og tjenester, både i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Et eksempel på hvordan vi kan stille gode klima- og miljøkrav er rammeavtalen med Norwegian på flyreiser. I avtaleperioden vil Norwegian erstatte vanlig drivstoff med fossilfritt flydrivstoff (sustainable aviation fuel, SAF), som vil gi reduserte utslipp fra flyreiser. Norwegian skal blande inn 15 prosent biodrivstoff på over 1 million flyvninger frem til 2028.

Det er høyt prioritert å øke levealderen på plaggene i det nye uniformsystemet, Nordic Combat Uniform. Dette for at vi skal kassere mindre og reparere og gjenbruke mer. Det er også økonomiske og beredskapsmessige aspekter ved dette.

Direkte klimagassutslipp kommer hovedsakelig fra fly og fartøy. Et viktig tiltak for å redusere utslipp fra materiell er å inkludere klima og miljø som en del av resultatmål for ulike investeringsprosjekt. Dette er et arbeid Forsvaret er i gang med, men som ennå krever mer kompetanse, forbedring av prosesser og økt fokus på investeringer i et levetidsperspektiv.

Forsvaret er en kraftkrevende aktør der lokalt strømnnett blir betydelig belastet. Forsvaret ønsker å bidra til at belastningen reduseres, uten at dette øker klimafotavtrykket. I 2024 startet Forsvaret et pilotprosjekt med støtte fra Enova. Sammen med Forsvarsbygg, Norhybrid Renewables AS og Institutt for energiteknikk (IFE) tester Forsvaret ut et mobilt hybridanlegg med småskala vertikale vindturbiner i samspill med solceller og energilagring på Ørland flystasjon. Pilotprosjektet skal gi Forsvaret bedre forståelse av hvordan Forsvaret kan oppnå større forsyningssikkerhet av fornybar energi. I tillegg vil det redusere behovet for dieselgeneratorer. Prosjektet skal vare juni 2026.

Simulatorbasert trening er vesentlig for å kunne gjennomføre avansert taktisk trening og forbedret operativ evne. I tillegg har simulatorbasert øving og trening en miljøgevinst. For F-35 er målsettingen for simulatorbasert trening 40 prosent.

For å sikre at forsvarssektoren tar de riktige beslutningene når det gjelder tiltak som kutter klimagassutslipp, etablerte Forsvaret i 2024 et treårsprosjekt sammen med FFI om utarbeidelse av

et klimabudsjett for forsvarssektoren. Formålet er å bidra til gode beslutningsunderlag for å redusere klimagassutslipp. Klimabudsjettet vil inneholde en utslippsramme for fremtidige utslipp, en fremskrivning av utslipp basert på gjeldende planer og en videre identifisering og utredning av tiltak for å nå målene.

Engasjement og "soft values" er viktig for å skape økt bevissthet og oppleve at man bidrar til noe konkret som er viktig for miljøet. Sjøforsvaret har i samarbeid med Rydd Norge en ryddedag i året, hvor de deltar i rydding av marin forsøpling langs kysten i Norge. Alle ansatte i avdelingene og på fartøyene har blitt bedt om å sette av minst én dag til innsats for et renere og bedre miljø i strandsonen.

3.4.1.1. Status forsvarssektorens handlingsplan for klima og miljø

Innsatsområde 1: Redusere energiforbruk og direkte klimagassutslipp

Hovedmål: Innkjøpt energi er redusert med 15% innen 2026 og ha 10% egenprodusert energi innen 2030

Det er i regi av Forsvarsbygg utarbeidet en helhetlig energiplan. Planen synliggjør at målet om 15% energireduksjon sammenlignet med 2020 avhenger av særskilte investeringer. I 2024 er det gjennomført energitiltak i sektoren med en forventet energibesparelse på 26,5 GWh innen 2026. Måloppnåelsen ved utgangen av 2024 er på 3,9% (24,5 GWh), sett opp mot målsetningen på 15%. Tiltakene gir effekt isolert sett, men er samlet for små til å nå målsetningen. Frem til 2030 er det en underdekning for å nå målet om 30% reduksjon og en andel på 10% egenprodusert energi.

Innfasingen til LED i forsvarssektoren er nødvendig på grunn av regelverkskrav. Dette arbeidet har vært en langsiktig satsning, og videre LED-utvikling vil bli realisert gjennom utbygging i LTP og komponentutskiftning. Det pågår diskusjoner rundt avklaring av energiområdet i sin helhet og videre arbeid med LED er en del av dette.

Det er etablert et system for oppfølging av energiforbruk i sektoren. Systemet er implementert på overordnet regionsnivå og videre implementering av flere bygg er godkjent.

Et helhetlig energikonsept for fleksible og mer selvforsynte leire er viktig for forsvarssektoren. Høsten 2024 fikk ledelsesbygget på Rygge flystasjon solceller på taket. Anlegget vil produsere ca. 20 prosent av totalforbruket på bygget. I tillegg til en økonomisk besparelse, vil batterilagring øke forsyningssikkerhet og beredskapssevne. Rygge er ett av flere utviklingsprosjekter på energisiden. Mye vil skje på Ørland, hvor det testes ut energikonsepter bestående av sol, vind og energilagring.

Hovedmål: Klimagassutslipp fra operativ virksomhet er redusert med 20% innen 2030

Alle sektorer i Norge har en forpliktelse til å bidra til Norges mål om utslippskutt. Sektorens klima- og miljøstrategi fra 2022 definerte et mål om at det er mulig å redusere klimagassutslipp med 20% innen 2030. Med endret geopolitisk situasjon og en nødvendig styrking og vekst i forsvarssektoren anses dette målet vanskelig å nå. I 2023 var direkte utslipp fra Forsvaret på 229 119 tonn Co₂-ekvivalenter. Av disse utgjorde utslipp fra luftfartøy 38%. Utslippene fra luftfartøy kan komme til å øke til det dobbelte i 2030. Dersom 50% innblanding av Sustainable Aviation Fuel, SAF, kan utslipp reduseres med opptil 50%, viser en foreløpig beregning gjort av FFI. Innfasing av SAF har derfor stor betydning for å nå målsetninger om utslippskutt. SAF er i dag det eneste alternative drivstoffet

som har like bra energiinnhold som fossilt drivstoff, og for det eneste reelle alternativet til å kutte utslipp fra Forsvarets fly i stor skala uten at den operative evnen reduseres. F-35 er godkjent for inntil 50 % innblanding av SAF.

Andre tiltak for å redusere direkte klimagassutslipp fra operativ virksomhet er testing av utslippsfri byggeplass på utvalgte leire, innovative oppvarmingsløsninger under vinterøvelser basert på varmepumpeteknologi, og skrogvask og propellvask av Forsvarets fartøy. I tillegg blir det svært viktig i det videre arbeidet med langtidsplanen å øke kapasiteten på landstrømanlegg for å sikre at fartøy kan tilbys landstrøm i stedet for generatordrift. Haakonssvern er utbedret, men i et helhetlig perspektiv er det mye som gjenstår.

Hovedmål: Overgang til nullutslippsløsninger for administrative kjøretøy innen 2025

Gjennom sektorens rammeavtaler er det godt tilrettelagt for tilgjengelighet av administrative elektriske kjøretøy. Det er dessuten etablert 466 elbilladere fordelt på region nord, vest og øst. Leasingbiler har nå også ladebrikker og ladedekningen utenfor Forsvarets leire er blitt forbedret. Elbil-andelen i sektoren i 2024 var på 11,5 %. Forsvaret vil i 2025 kartlegge muligheter for å øke denne andelen.

Innsatsområde 2: Minimere miljøpåvirkning og bidra til et giftfritt miljø

Hovedmål: Forsvarssektoren risikovurderer potensielle utslippskilder innen 2025 og har nullvisjon for akutte utslipp

Kartlegging og oppdatering av etablerte beredskapsplaner for alle typer uønskede utslipp er en viktig del av dette innsatsområdet. Det er et behov for økt fokus og flere tiltak knyttet til forebygging av utslipp/forurensning. Det er laget utstyrslister for utslippsberedskap til bruk for beste praksis. Det arbeides videre med forbedringer og behov for finansiering til å utbedre og iverksette tiltakene.

En arbeidsgruppe og en arbeidsplan for oljevernmateriell for håndtering av utilsiktede utslipp er etablert.

Hovedmål: Forsvarssektoren erstatter og faser ut stoffer oppført på den norske prioriteringslisten, og REACH restriksjonslister, kontinuerlig

For å sikre kontroll og dokumentasjon er det viktig med god datakvalitet og datafangst. Forsvaret jobber derfor med å etablere sektorfelles digitale løsninger for kjemikalier og farlige stoffer. Arbeidet ble noe forsinket i 2024, men Luftforsvaret er pilot for kjemikaliemodulen, som vil bli videreutviklet og iverksatt i 2025.

Ivaretagelse av kjemikalier regelverket er viktig i kravstilling i anskaffelser. Dette er ikke systematisert i dag, men tildelte ressurser i 2025 vil bidra til at Forsvaret får utarbeidet mer generiske krav/klausuler.

Norge har sammen med flere andre land foreslått et forbud mot miljøgiften PFAS. PFAS er en stor gruppe fluorholdige stoffer som har vann-, flekk- og fettavisende egenskaper som hopper seg opp i mennesker og miljø. Kartlegging av materiell og kjemikalier som inneholder PFAS i forsvarssektoren

er derfor et stort og viktig område. Forsvaret skal utarbeide en plan for utfasing og erstatning for PFAS.

Hovedmål: Forsvarssektoren skal forvalte bygg og kulturminner slik at kulturhistoriske verdier ivaretas for fremtiden

Forsvarssektoren jobber med ulike tiltak for å forvalte bygg og kulturminner slik at kulturhistoriske verdier ivaretas for fremtiden. Dette gjelder for eksempel å istandsette vernede bygninger med dårligst tilstand til ordinært vedlikeholdsnivå. I tillegg vil utvalgte vernede bygninger tilrettelegges for ny bruk. For å redusere klimagassutslipp fra bygningsmassen er det vesentlig å rehabilitere gamle bygg.

Hovedmål: Forsvarssektoren skal bevare og øke naturmangfold på arealer vi eier eller forvalter

Naturkartlegging i forbindelse med utbygging og i øvings- og skytefelt er vesentlig for å sørge for å ivareta natur og miljø på en god måte. Kartlegging av fredede arter og styrking av biologisk mangfold er en viktig del av dette arbeidet. I 2024 er følgende tiltak iverksatt og /eller påbegynt:

- Blomstereng på Akershus festning
- Salamanderdammen på Kongsvinger festning er restaurert
- I forbindelse med fjerning av forurensning er det laget blomstereng med stedegne arter på Karljohansvern.
- På Vardøhus festning skjottes arealene på en måte som ivaretar den kritisk truede planten pomorstjerneblom.

Innsatsområde 4: Omlegging til sirkulær økonomi og bærekraftige anskaffelser

Over 80 % av forsvarssektorens klimagassutslipp kommer fra innkjøpte varer og tjenester. Det er derfor viktig å sørge for mer bærekraftige anskaffelser.

Hovedmål: Forsvarssektoren stiller krav som reduserer klima- og miljøpåvirkning, og som fremmer sirkulære løsninger, i 100 % av sine anskaffelser innen 2025

Føringer som er i samsvar med sektorens klima- og miljøstrategi må bli gitt i tidligfase-, og konsept-utredninger for investeringsprosjekter. Dette er avgjørende for at klima- og miljøvennlige løsninger blir vurdert og prioritert. Klimavennlige løsninger, kampkraft og beredskap må sees i sammenheng. Arbeidet med maler og veiledning for investeringer er påbegynt, men ikke ferdigstilt.

Energikrav og krav til reduksjon av klimagassutslipp er allerede en del av miljøoppfølgingsplan (MOP) som er kontraktsfestet i utbyggingsprosjekter. For eiendom, bygg og anlegg skal levetidskostnader og utslipp i levetiden (LCA) beregnes. Det finnes i dag ingen sektorspesifikk LCA for forsvarsmateriell, men Forsvaret har utarbeidet noen piloter for LCA-analyser i utvalgte materiellprosjekt. Dette er et arbeid under utvikling.

For å styrke samarbeidet med industrien har sektorens kjernegruppe for klima og miljø etablert et nettverk med Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSI).

Kompetanse er et vesentlig område for å sikre bærekraftige anskaffelser. Et e-læringskurs med opplæringsmateriell for bærekraftige anskaffelser er utarbeidet.

Hovedmål: Forsvarssektoren jobber kontinuerlig for å redusere den samlede avfallsmengden og øke mengden materialer som går tilbake til ressurskretsløpet, gjennom å minke ressursbruken og øke graden av reparasjon, ombruk og gjenvinning.

Reparasjon av personlig bekledning og utstyr er et av tiltakene under dette innsatsområdet. I 2024 ble det i forbindelse med innfasing av de nye uniformene, Nordic Combat Uniform, utarbeidet opplæringsmateriell til vask, vedlikehold og reparasjon som er delt med bruker til å kunne gjøre egne, enkle reparasjoner. I tillegg økes antall fast ansatte til håndtering dette. Videre arbeid for helhetlig verdikjede for reparasjon og vedlikehold av PBU vil fortsette i 2025.

Innsatsområde 5: Tilpasse virksomheten til et endret klima

Hovedmål: Øke bevisstheten og kompetansen rundt klimatilpasning, samt forbedre kunnskapsgrunnlaget rundt behovet for klimatilpasning

Klimaendringer påvirker, og vil påvirke forsvarssektoren. Dette gjelder alt fra påvirkning på Forsvarets materiell i luften, på sjøen og på land, eiendom, bygg og anlegg, og personell, til natur og områder for øving og trening. Det er vesentlig å tilpasse virksomheten til et endret klima for å opprettholde operative evne.

Gjennom forskningsprosjektet «klima og sikkerhet» har en rekke studier og rapporter blitt utarbeidet. Dette har bl.a. resultert i en rapport som tar for seg klimaendringenes konsekvenser for Forsvarets plattformer, infrastruktur og personell. Dette er et viktig kunnskapsgrunnlag for å forstå og tilpasse hvordan vi påvirkes slik at vi kan iverksette nødvendige tiltak på et tidlig nok tidspunkt.

En oppdatering av leirplaner slik at klimatilpasning hensyntas i forbindelse med drift av øvings- og skytefelt, ved nyetableringer og oppgradering av eiendom, bygg og anlegg er derfor et viktig tiltak for å redusere risiko for flom, skred, overvann osv. i leir. Arbeidet med håndtering av klima og miljø i leirplanene er påbegynt, men ytterligere operasjonalisering i fremskaffelsesprosesser og konseptarbeid må videreutvikles.

For å redusere risiko og sårbarheter knyttet til et endret klima blir utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalyser samt vurdering av klimarisiko i materiellinvesteringsprosjekter og fremskaffelse av eiendom, bygg og anlegg svært viktig fremover.

En fullstendig oversikt over klima- og miljødata vil komme i det årlige regnskapet som utgis i løpet av første halvår 2025.

3.4.2. Likestilling og mangfold

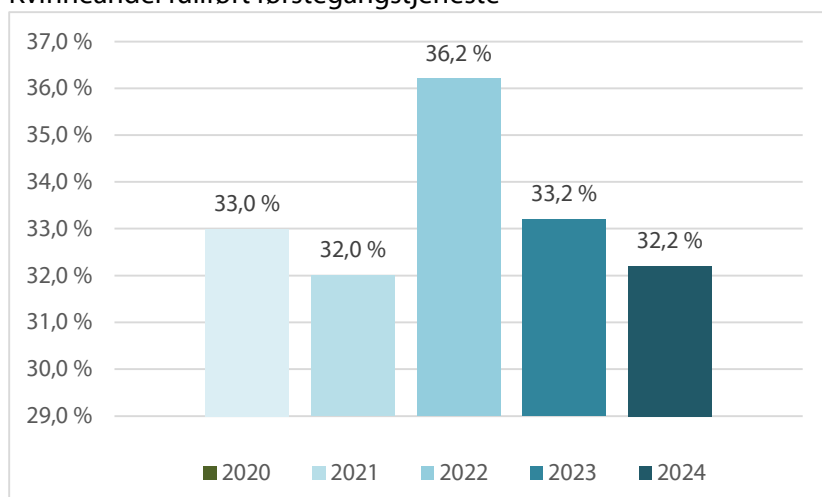
3.4.2.1. Likestillingsredegjørelsen del 1 – tilstand for kjønnslikestilling

Kvinnelige ansatte, utvikling

Kvinneandel	2023	2024
Totalt alle ansatte	20,7 %	21,9 %
Militært tilsatte	16,1 %	17,4 %
Sivilt ansatte	33,4 %	34,7 %
Offiserer	12,6 %	14,9 %
Spesialister	18,0 %	18,6 %
Internasjonal tjeneste ¹	12,3 %	18,1 %
Lærlinger	21,4 %	20,9 %
Hæren	22,4 %	23,0 %
Sjøforsvaret	17,1 %	17,3 %
Luftforsvaret	18,0 %	18,2 %
Cyberforsvaret	18,1 %	19,2 %
Styrkedisponerte	15,0 %	17,2 %

¹ Kategorien internasjonal tjeneste omfatter personell som deltar i internasjonale operasjoner. Militært personell som tjenestegjør i øvrige etater i sektoren og Forsvarsdepartementet inngår ikke i tallene.

Kvinneandel fullført førstegangstjeneste

Deltid, foreldrepermisjon, sykefravær og midlertidige stillinger

	Kvinner	Menn	Total
Deltidsansatte	162	200	362
Midlertidige tilsatte/ansatte	1818	3647	5465
Foreldrepermisjon uttak uker gjennomsnitt pr kjønn	29,3 uker	11,0 uker	14,9 uker
Egenmeldt sykefravær	0,92 %	0,70 %	0,75 %
Legemeldt sykefravær	3,88 %	1,73 %	2,19 %
Sykt barn dager, gjennomsnitt antall pr kjønn	4,80 dager	4,21 dager	4,33 dager

I 2024 ble 16 sivile stillinger utlyst som deltid, samt stillinger i Heimevernet som stort sett bekles av personer som har en annen primærarbeidsgiver enn Forsvaret. Ufrivillig deltid fremstår ikke som en relevant utfordring i Forsvaret, da det svært sjelden lyses ut slike stillinger.

3.4.2.2. Likestillingsredegjørelsen del 2 – Forsvarets arbeid for likestilling og mot diskriminering

Redegjørelse for arbeidsgiveransvaret

Likestillingsarbeidet i Forsvaret er interseksjonelt, med fokus på at alt personell skal ha likeverdige rettigheter og muligheter. Forsvarets likestillings- og mangfoldspolicy fra 2022 gir retning og mål for arbeidet med likestilling og mangfold. Blant annet er det et mål å utjevne kjønnsbalansen i etaten, og at personellsammensetningen skal reflektere mangfoldet i befolkningen generelt. «Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret 2023-2026» fra 2023 har et bredt perspektiv på arbeid med likestilling og mangfold. Planen omfatter diskrimineringsgrunnlagene kjønn, funksjonsvariasjon, alder, etnisitet og hudfarge, språk, seksuell orientering, kjønnsidentitet, religion og livssyn.

Medbestemmelse og medvirkning

Forsvaret jobber systematisk med medbestemmelse og partssamarbeidet. Den nye hovedavtalen i staten av 2023 medførte nye krav for partssamarbeidet ifm. likestilling og diskriminering og Forsvaret utviklet også en ny tilpasningsavtale. Avtalen innebærer faste møtepunkter gjennom året mellom tillitsvalgte og arbeidsgiver ifm. ARP-arbeidet, og rutiner knyttet til drøfting på sentralt nivå, blant annet av likestillingsredegjørelsen. Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg (FLMU) ble etablert i 2022. I 2024 ble det besluttet å videreutvikle utvalgets rolle for å sikre mulighet til å påvirke sentrale prosesser i Forsvaret. Utvalget har nå form som et brukerutvalg med medlemmer som representerer seg selv, i tråd med metodikk brukt blant annet i helsevesenet. For å sikre bred forankring skal utvalget fra og med 2025 ledes av styrkesjefene i Forsvaret. Utvalget er fortsatt under utvikling og vil etablere sin endelige form i løpet av 2025.

Overordnet om status i arbeidet med likestilling og mangfold i Forsvaret

For å styrke oppfølging av likestillingsarbeidet i Forsvaret, ble det i 2024 etablert et nettverk av likestillingskontakter i driftsenhetene. Samtidig har Forsvaret igangsatt et prosjekt for å utvikle en modell for samhandling, innsamling av rapporteringsdata, erfaringsdeling og kompetanseutvikling blant fagpersonene i nettverket.

I 2024 fulgte Forsvaret opp beslutningen om å øke lederkompetansen innenfor mangfoldsledelse. 10 av Forsvarets øverste ledere har deltatt på kurs i mangfoldsledelse. Tiltaket evalueres før flere ledere gjennomfører kurset. Forsvaret videreførte også sin mangeårige deltakelse på Fiftyfifty, et lederutviklingsprogram for kvinner i regi av AFF.

Forsvaret prioriterer likestilling og mangfold i intern og ekstern kommunikasjon, både på fysiske og digitale flater.

Forsvarets helhetlige kulturutviklingsarbeid

Forsvarets ledelse prioriterer kultur- og profesjonsarbeid. Sommeren 2024 ble prosjektavdelingen som jobbet med profesjon og kultur etablert som egen faggruppe i Forsvarsstaben (FST). Likestilling og mangfold står sentralt, sammen med fagområdene ledelse, profesjon og kultur.

Sammenstilling av funn i tilknytning til diskrimineringsgrunnlagene, tiltak og mål

I påvente av ferdigstillelse av et systematisk risikokartleggingsverktøy for diskriminering, er det gjort en innledende kartlegging av funn og ulike former risikoer for diskriminering sortert etter de ulike diskrimineringsgrunnlagene, som oppsummert i det følgende:

Diskrimineringsgrunnlag	Identifiserte risikofaktorer	Tiltak	Mål fra policy og handlingsplan
Kjønn	<ul style="list-style-type: none"> • Lav kvinneandel i operative stillinger • Kvinner underrepresentert i lederposisjoner • Omfang av seksuell trakassering • Psykisk uhelse • Utstyr og personlig bekledning til mindre kropper • Kjønnbalanse i utvalg, råd og komiteer 	<ul style="list-style-type: none"> • Lederutviklingsprogram for kvinner • Rekrutteringskampanjer • Moderat kvotering • helhetlig plan mot mobbing og seksuell trakassering* • Likestillingskonferanse på mandagen om menn og psykisk helse • Toppledersamling i Statens mangfoldsnettverk med tema «Menn og samfunnsansvar» • Kartlegging av utstyr som ikke er tilpasset* • Markering på kvinnedagen • Utarbeidelse av retningslinjer for kjønnbalanse i råd og utvalg* 	<ul style="list-style-type: none"> • Øke kvinneandelen i operative stillinger • Forbedre kjønnsbalansen i lederstillinger • Redusere omfang av seksuell trakassering
Etnisitet	<ul style="list-style-type: none"> • Representasjon av etniske minoriteter i førstegangstjenesten og ansettelse • Sikkerhetsklarerer av personer med tilknytning til andre stater • Omdømme blant minoritetsbefolkningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjonstiltak* • Kompetansehevende tiltak ledelse* • Kartlegging tilgang til halalmat og bønnenrom* • Dialog med sivilsamfunnsorganisasjoner* 	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjon fra og om Forsvaret skal bidra til å motivere ungdommer fra alle lag av befolkningen til å gjennomføre førstegangstjeneste • Forsvaret skal styrke eget omdømme gjennom etterlevelse av vårt verdigrunnlag
Religion og livssyn	<ul style="list-style-type: none"> • Tilgang til diettmat/halalmat og tilrettelegging for religiøse behov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartlegging av tilgang til halalmat og seremonirom* • Markering og tilrettelegging for markering av religiøse høytider* • Dialog med minoritetsorganisasjoner* 	<ul style="list-style-type: none"> • Forsvaret skal sikre gode vilkår for tros- og livssynsutøvelse for alt personell.
Funksjonsnedsettelse	<ul style="list-style-type: none"> • Helsekrav kan ekskludere personer med funksjonsnedsettelse 	<ul style="list-style-type: none"> • Tilrettelegging i stillinger* • Individuell vurdering for personer med ADHD 	<ul style="list-style-type: none"> • En personellsammensetning som reflekterer mangfoldet i befolkningen
Seksuell orientering og kjønnsidentitet	<ul style="list-style-type: none"> • Manglende kompetanse blant personellet • Ingen etablerte møtearenaer for skeive • Fysiske krav basert på binær kjønnsmodell 	<ul style="list-style-type: none"> • Deltakelse i Pride • Markering av Pride på Haakonvern • Behovskartlegging/ fokusgruppe med frivillig LHBTQ+ personell* 	<ul style="list-style-type: none"> • Skape et inkluderende arbeidsmiljø for alle ansatte.
Alder	<ul style="list-style-type: none"> • Uklare helsekrav kan ekskludere eldre sivilt personell • Unntak fra forbud mot aldersdiskriminering i Forsvarsloven 	<ul style="list-style-type: none"> • Livsfasepolitikk* • Fleksible arbeidsordninger • Dialog med Likestillings- og diskrimineringsombudet 	<ul style="list-style-type: none"> • Skape et inkluderende arbeidsmiljø for ansatte i alle aldersgrupper.
Arbeid og familieliv	<ul style="list-style-type: none"> • Balanse mellom arbeid og familieliv er en viktig sluttårsak og hindrer karriereutvikling • Utfordrende med ammefri i visse stillinger 	<ul style="list-style-type: none"> • Fleksible arbeidsordninger • Utvikling av en veileder for personellet om foreldrepermisjon og ammefri i operative stillinger* • Integret spørsmål om balanse mellom arbeid og familieliv i skjema for medarbeidersamtalen* • Innkjøp og innfasing av hjemmekontorløsninger 	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre god balanse mellom arbeid og familieliv for alle ansatte.

Diskrimineringsgrunnlag	Identifiserte risikofaktorer	Tiltak	Mål fra policy og handlingsplan
Graviditet	<ul style="list-style-type: none"> • Gravide kan ikke tjenestegjøre på fartøy. • Tilgang til graviduniformer 	<ul style="list-style-type: none"> • Tilrettelegging for gravide på land • Vurderer medisinsk nødvendighet av krav om ilandsetting* • Opprettelse av to stillinger for tilpasning av uniformer for gravide* 	<ul style="list-style-type: none"> • Forsvaret skal bli en mer moderne arbeidsplass med god balanse mellom arbeid, fritid, familie og helse for personellet.
Kjønnsbasert vold	<ul style="list-style-type: none"> • Risiko for kjønnsbasert vold og seksuell trakassering særlig for yngre kvinner, men også for menn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Implementering av nytt varslingssystem og Forsvarets sentrale varslingsenhet • Forskning på tiltak som kan forebygge vold og trakassering* • Utvikling og utrulling av «lagssamtalen» til hele Forsvaret* • Et nytt direktiv for opptreden og relasjoner* • Nye etiske retningslinjer/code of conduct er under utarbeidelse* • Leksjoner om makt og avmakt for rekrutter og kadetter* • Ny handlingsplan for gender i militære operasjoner 	<ul style="list-style-type: none"> • Forsvaret skal markant redusere forekomsten av mobbing, trakassering og seksuell trakassering.

*Funn, mål og tiltak som er iverksatt eller gjennomført i 2024.

Mobbing, trakassering og seksuell trakassering

Forsvaret fortsetter arbeidet knyttet til forebygging av mobbing, trakassering og seksuell trakassering. Gjennom av Kulturhåndboka har Forsvaret utarbeidet et rammeverk med grunnleggende kunnskap og et begrepsapparat for bevisst videreutvikling av egen kultur.

Plattformen for operasjonalisering av kulturarbeidet er samtaleverktøyet «I mitt Lag», «I mitt HV-Lag», «Helhetlig de-brief», «I mitt team» og «I min lugar». Disse samtalekonseptene vil videreutvikles gjennom prosjektet «Sterkere sammen», med oppstart i 2025. Prosjektet tar utgangspunkt i militærpsykologisk forskning, og struktureres som et aksjonsforskningsprosjekt.

Forsvaret jobber systematisk med å undersøke hvordan personellet har det på jobb. De viktigste undersøkelsene rundt arbeidsmiljø og trivsel samt avdekking av tilretteleggingsbehov eller kritikkverdige forhold er. Forsvarets undersøkelse om mobbing og seksuell trakassering, «MOST-undersøkelsen, Vernepliktsundersøkelsen og Forsvarets medarbeiderundersøkelse (FMU).

Forsvaret har i tillegg iverksatt to større prosjekter for å bygge lederkompetanse og forebygge seksuell trakassering:

- *Hvordan forebygge og håndtere seksuell trakassering blant menige i Hæren*
Forskningsprosjektet, i regi av Forsvarets forskningsinstitutt, utreder tiltak og erfaringer med Hærens forebygging og håndtering seksuell trakassering blant menige. Dette er en utredning som vil gå over flere år og bidra til forskningsbasert, grundig og detaljert kunnskap hva som fremmer og hemmer en ønsket utvikling.
- Helhetlig system for ivaretagelse av krav til lederkompetanse i fred, krise og krig, fra arbeidsleder til etatsjef
Anbefalingen vil gi grunnlag for å beslutte innføring av et helhetlig system for lederkompetanse.

Samarbeid og nettverk

Det strategiske arbeidet med likestilling og mangfold i Forsvaret drives av Forsvarsstaben, og i løpet av 2025 vil dette være i tett samarbeid med de nye likestillingskontaktene i driftsenhetene. Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg, tillitsvalgte, arbeidstakerorganisasjonene og Militært kvinnelig nettverk (MKN) er også viktige i dette arbeidet.

Forsvaret er i tillegg mangeårig deltaker i Statens mangfoldsnettverk. I 2024 samlet Forsvaret alle toppledere i nettverket til en toppledersamling på Mannsdagen. Tema for møtet var hvordan virksomhetene i nettverket kan jobbe for å ivareta samfunnsansvaret i forbindelse med gutter og menns likestillingsutfordringer. Samlingen ble avholdt i tilknytning til Forsvarets egen likestillingskonferanse. Forsvaret deltar i Forsvarsdepartementets nettverk for likestilling og mangfold i forsvarssektoren. I 2024 ble også samarbeidet med Likestilt Arbeidsliv igangsatt, et arbeid som skal bidra inn i arbeidet med ARP, kartlegging og internkontroll innen områdene likestilling, diskriminering og mangfold.

3.4.2.3. Likestillingsredegjørelsen del 3 – Forsvaret som myndighetsutøver

I henhold til likestillings- og diskrimineringsloven § 24 har Forsvaret en aktivitets- og redegjøringsplikt også som myndighetsutøver. Forsvarets samfunnsoppdrag innebærer å sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet. Forsvaret skal videre bidra til samfunnsikkerheten gjennom støtte til, og samarbeid med, sivile myndigheter.

Som offentlig myndighet forvalter Forsvaret betydelige ressurser, både økonomiske og menneskelige. Forsvaret har som etat stor innvirkning på samfunnet for øvrig.

Forsvaret har et ansvar for å implementere et kjønnsperspektiv og motvirke diskriminering på grunnlag av alle diskrimineringsgrunnlagene i all vår virksomhet, også det når det gjelder operativ aktivitet på norsk jord. I Regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet har Norge forpliktet seg til å ivareta et genderperspektiv i planlegging, utførelse og evaluering av alle operasjoner og oppdrag Norge deltar i. Samtidig har Norge, som del av Nordic Center for Gender in Military Operations (NCGM), et oppdrag med å bidra til internasjonal kompetanseheving og kapasitetsbygging. Alt personell som deltar på øvelser, trening, operasjoner og oppdrag skal ha kompetanse innenfor genderperspektiv. Det er et pågående arbeid å sette denne opplæringen i system, og integrere et genderperspektiv i operativt planverk. Som ledd i den videre utviklingen har Forsvaret i 2024 utarbeidet Forsvarets handlingsplan for gender i militære operasjoner (2024-2027) for oppfølging av den nasjonale handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet. Forsvarets plan er inndelt i tre operasjonslinjer: utdanning og kompetanse; daglig drift, utdanning, trening og øving; operasjoner. Under hver operasjonslinje er det satt opp delmål, som igjen er delt opp i oppdrag som skal understøtte operasjonslinjene for å oppnå en helhetlig integrering av genderperspektivet.

Prinsipper, prosedyrer og standarder

Forsvaret forankrer arbeidet med likestilling og diskriminering i Forsvarets likestillings- og mangfoldspolicy, slik denne er operasjonalisert i Forsvarets handlingsplan for økt likestilling og mangfold 2023-2026. Målet er at Forsvaret skal ivareta hensynet til likestilling og ikke-diskriminering i all vår virksomhet. Forsvaret forholder seg for øvrig til NATOs doktriner og policy

med hensyn til konfliktrelatert seksuell og kjønnsbasert vold, samt regjeringens nye handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet fra 2023.

Tiltak og oppdrag i forbindelse med våre interne handlingsplaner ble i 2023 implementert i styringsprosesser og dokumenter, slik som vår egen virksomhetsplan og oppdrag til de ulike driftsenhetene i Forsvaret. Dette er en modell som vil videreutvikles i 2025 for å sikre at tiltakene får nødvendig fokus, og at oppfølgingen og fremgangen blir dokumentert gjennom årlige rapporteringsprosesser og krav.

3.4.2.4. Likestillingsredegjørelsen del 4 – Forventninger og fokus for arbeidet fremover

- Videreutvikle arbeidet med gjennomføring og kartlegging av måloppnåelse for Forsvarets handlingsplan for mangfold og likestilling.
- Iverksette planlagte endringer for Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg, og sikre at utvalget involveres i beslutningsprosesser lokalt og sentralt.
- Videreutvikle det nye nettverket med likestillingskontakter i driftsenhetene.
- Integre og strømlinjeforme all ARP-rapportering i årshjul og virksomhetsrapportering.
- Fortsette å fremme likestillingsperspektivet gjennom kompetanseheving i driftsenhetene.
- Fortsette arbeidet med å utvikle en modell for lønnskartlegging som kan brukes som grunnlag for årlig rapportering ifb. aktivitets- og redegjørelsesplikten.
- Forsterke og videreutvikle arbeidet mot mobbing og seksuell trakassering.
- Styrke samarbeid i sektor knyttet til bærekraft.

3.4.3. Fortsette prioriteringen av likestilling og mangfold i internt og eksternt kommunikasjonsarbeid. Forsvarets helhetlige kulturutviklingsarbeid

Forsvaret har hatt høy prioritet på Forsvarets kultur- og profesjonsarbeid gjennom 2024.

Forsvaret har fulgt opp tiltakene fra «Helhetlig plan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret». Planen initierte utarbeidelsen av «Forsvarets strategi for videreutvikling av Forsvarets kultur». Forsvaret har gjennomført både forebyggende utviklingstiltak og håndtering av hendelser knyttet til profesjon, kultur, ledelse, likestilling og mangfold.

Sjøforsvaret under prideuken i Bergen 2024. Foto: Ørjan Andreassen, Forsvaret

Holdningsskapende arbeid er gjennomført innen flere områder i 2024. Konkrete tiltak for å styrke samhold, motstandskraft og lagånd, og videre fremme ønsket atferd og hindre uønsket atferd, er iverksatt i hele Forsvaret. Eksempelvis er samtalekonseptet, betegnet «Mitt lag» eller tilsvarende, tatt i bruk ved Forsvarets avdelinger og skoler, og faginnholdet til «Første møte med Forsvaret» er utviklet og snart klart for implementering.

Et omfattende kartleggings- og utredningsarbeid innen «Helhetlig system for lederkompetanse» (HSLK), ferdigstilt i 2024, avdekket behovet for å implementere et helhetlig ledelsessystem med strategisk forankring, for å sikre utviklingen av fagområdet ledelse i Forsvaret. HSLK-rapporten beskriver et konsept og flere tiltak som på kort, midlere og lengre sikt vil sette dagens og fremtidens ledere i Forsvaret bedre i stand til å lykkes som ledere i krig, krise og fred. Anbefalingen fra HSLK-arbeidet gir grunnlag for å beslutte innføringen av et helhetlig system for lederkompetanse, der denne kompetansen er tydelig definert innenfor kommando, lederskap, styring og forvaltning. For å sikre etterlevelse av Forsvarets grunnsyn på ledelse (FGL), og at Forsvarets ledere er gode rollemodeller, har leder- og ledelsesutvikling vært en vesentlig del av det målrettede kulturutviklingsarbeidet gjennom 2024, og vil fortsette i 2025.

Likestillingsarbeidet i Forsvaret har lenge vært strategisk forankret i Forsvarsstaben, og er en vesentlig del av kulturutviklingsarbeidet. I 2024 har Forsvaret styrket forankringen og utførelsen av likestillings- og mangfoldsarbeidet i driftsenhetene, særlig gjennom etablering av nettverket for likestillingskontakter. 60 ledere i Forsvaret fikk spesifikk kompetanseheving innen mangfoldsledelse i 2024.

Etablering av Forsvarets sentrale varslingsenhet 1. januar 2024 har styrket Forsvarets totale evne til å håndtere varslingsaker. Utviklingen av varslingshåndtering, innsamling av fakta, kompetanseheving, videreutvikling av digitale verktøy er viktig i Forsvarets helhetlige kulturutvikling.

Undersøkelser er en vesentlig del av det kunnskapsbaserte kulturutviklingsarbeidet. I 2024 ble undersøkelsen i Forsvaret om mobbing og seksuell trakassering gjennomført for fjerde gang.

Verdibasert internkommunikasjon har hatt høy prioritet gjennom hele året. Profesjon- og kulturutvikling er blitt satt på agendaen i mange ulike fora, som eksempelvis «Modig ledelse», der 400 unge ledere samles for kompetanseheving og erfaringsutveksling.

3.4.4. Status på gjennomføring av Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret 2023-2026

Overordnet status på tiltakene i handlingsplanen i 2024

- 4 fullførte tiltak
- 13 påbegynte tiltak
- 12 ikke påbegynte tiltak

Tiltaks-nr.	Tiltaksnavn	Status	Beskrivelse
1.1	Statistikk minoriteter		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
1.2	Årshjul merkedager		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
1.3	Motivere masterstudenter	Påbegynt	Tiltaket er planlagt gjennomført i 2026.
1.4	Q&A mangfold		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
1.5	Dialog med sivilsamfunn	Påbegynt	Det ble avholdt flere møter med sivilsamfunn i forbindelse med utvikling av handlingsplanen, og det er planlagt ytterligere tiltak knyttet til etablering av en mer fast struktur for involvering av det sivile samfunn og ideell sektor. Tiltaket er planlagt gjennomført i 2026.
1.6	Samisk underside		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
1.7	Forskning på kjønnsperspektiv i operasjoner		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
1.8	Likestillingsdatabase	Påbegynt	FHS er oppdrags-satt og vurderer format og plattform. Tiltaket er planlagt slutført i 2026.
2.1	Kompetanseheving for ledelse i alle DIF	Påbegynt	Ledere på sentralt nivå har fullført kurs i mangfoldsledelse og FST har gjennomført en mangfoldsdag med kompetanseheving for ansatte. Tiltaket vil ikke videreføres for denne planperioden.
2.2	Undervisning for vernepliktige og elever	Fullført	FHS gjennomfører felles undervisning i de nevnte temaene for kadetter på første avdeling av sin bachelorutdanning. Det er satt av en helg til undervisnings-, diskusjons og refleksjonsoppgaver/dilemmatruening. Undervisningsopplegget til bruk etter endt rekruttopplæring er ferdigstilt og implementert i Hæren, Luftforsvaret og Sjøforsvaret. Opplegget består av tre leksjoner hvor soldatene inviteres til å reflektere over temaene makt og avmakt, den militære profesjon og etiske dilemmaer.
2.3	Følge opp MOST-plan	Påbegynt	Tiltakene i MOST-planen er videreført i andre planer og denne planen er derfor satt ut av kraft.
2.4	MOST-caser til intervju	Påbegynt	Tiltaket planlegges for 2025.
2.5	Kompetanseheving Mangfoldsledelse og rekruttering	Påbegynt	Tiltaket reformuleres og vil i stedet omfatte kompetanseheving for alle Forsvarets likestillingskontakter. Arbeidet med å utarbeide plan for kompetanseheving ble påbegynt i 2024 og forventes å bli implementert i løpet av 2025.
2.6	Forskning MOST-tiltak	Fullført	Det er gjennomført forskning på rekrutter ved KNM HH, og pågående forskningsoppdrag FFI i Hæren. Forskningsoppdraget i Hæren avsluttes vinteren 2025.
2.7	Makkerprosjekt	Fullført	Forsvaret har lagt ned innsats i videreutvikling av Forsvarets utdanningsprogram for rekrutter (FRU), kombinert med prosjekt «Første møte med Forsvaret» og implementering av samtalekonseptet «Mitt lag». Disse tiltakene ivaretar tiltak 2.7.
3.1	WLB -retningslinjer og veileder	Påbegynt	Tiltaket er påbegynt og forventes slutført i løpet av 2025.
3.2	Likestilte utvalg	Påbegynt	Tiltaket er påbegynt og forventes slutført i løpet av 2025.
3.3	Sikkerhetsklarering og psykisk helse	Påbegynt	Tiltaket er under utarbeidelse og forventes påbegynt i 2025.
3.4	Graviduniformer	Påbegynt	Ansettelse av syere har i noen grad bedret tilgang til tilpasning av uniformer. Gjennomføringen av dette tiltaket forventes å være pågående under hele planperioden.
3.5	LHBTQ+ nettverk	Påbegynt	Det er avholdt en innledende fokusgruppe med frivillige skeive forsvarsansatte, for å få innspill til behov og utfordringer som målgruppen opplever å ha. Funnene vil legge grunnlaget for et kartleggingsprosjekt med planlagt oppstart i slutten av 2025. Arbeidet vil følges opp videre i

Tiltaks- nr.	Tiltaksnavn	Status	Beskrivelse
			tilknytning til den sektorovergripende strategien om bærekraft og oppdrag i TDB knyttet til Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold.
3.7	Gravide og seiling	Påbegynt	Tildelt som oppdrag til Sjøforsvaret og Forsvarets sanitet (FSAN).
3.8	Psyfo		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.9	Fritak gravide		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.10	Tidkonto		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.11	Barnepassreiser		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.12	Medarbeidersamtale	Fullført	Tiltaket er integrert i den nye HR veilederen.
3.13	Intimhygiene på toaletter og felt		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.14	Religion og livssyn - kartlegge status		Tiltaket vil ikke prioriteres i denne planperioden.
3.15	Stillingsannonser	Ikke påbegynt	Tiltaket er planlagt gjennomført i 2026.

3.4.5. Status på gjennomføring av tiltak i Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold

Forsvarets arbeid med implementering av tiltak 24 i Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold koordineres med den sektorovergripende innsatsen med både kjønns- og seksualitetsmangfold, Forsvarets handlingsplan for økt likestilling og mangfold og bærekraftstrategien.

Av tiltak for kompetanseheving har Forsvaret

- gjennomført kurs for øverste ledelse innenfor mangfoldsledelse,
- fellesundervisning for kadetter innenfor temaene og
- påbegynt plan for kompetanseheving av Forsvarets likestillingskontakter

Av tiltak for kartlegging og innsikt har Forsvaret

- avholdt en innledende fokusgruppe med frivillige forsvarsansatte i målgruppen, for å få innspill til behov og utfordringer som målgruppen opplever å ha. Funnene legger grunnlaget for et kartleggingsprosjekt med planlagt oppstart i slutten av 2025.

3.4.6. Liv på land

Forsvaret forsøker å legge øvelser til perioder og områder der det er minst mulig risiko for å komme i konflikt med reindriftsnæringen, og ved sentralt besluttede øvelser gjennomføres det dialog med reindriftsnæringen. Når det gjelder reindrift i skyte- og øvingsfelt, samt annet husdyrhold i eller tilknyttet skytefelt, er det fremdeles en stor utfordring å møte alle interessenters ønsker og behov.

Når det gjelder andre samiske interesser som samiske kulturminner og bosetninger, er disse automatisk fredet når de er eldre enn 100 år. Disse er markert i øvingskart og blir hensyntatt ved øving.

3.4.7. Menneskerettigheter og leverandørkjeder

For å sikre oss mot brudd på menneskerettigheter i leverandørkjeden bruker Forsvaret etiske kontraktsvilkår, utarbeidet av Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ), i anskaffelser. Det er fremdeles en utfordring å følge opp leverandørene på en god nok måte om de oppfyller de etiske vilkårene.

Forsvaret er medlem av Etisk handel Norge (EHN) og rapporterer årlig status for arbeidet med menneskerettigheter og leverandørkjeder. For 2024 har vi unntak fra rapporteringen til EHN da mye tid har gått med til omstillingsarbeid. Forsvaret stiller også krav til lønns- og arbeidsvilkår, men oppfølging av kravene må systematiseres i større grad enn i dag.

Kompetanse er svært viktig for å lykkes med bærekraftige anskaffelser og leverandørkjeder. Antall deltagere på kurset «bærekraft i anskaffelser» i 2024 var 23 deltakere. Totalt for perioden 2022-2024 har 94 deltakere gjennomført kurset.

Ansvar for alle strategiske anskaffelser er fra oktober 2024 overført fra Forsvaret til FMA. Videre forbedringsarbeid knyttet til anskaffelser og oppfølging av etiske kontraktsvilkår samt lønns- og arbeidsvilkår vil måtte fortsette i FMA, og det gjennomføres regelmessige oppfølgingsmøter med Forsvaret som tjenestemottaker.

3.4.8. Antikorrupsjon

Forsvarets antikorrupsjonsarbeid har sitt utspring og forankring i Forsvarets antikorrupsjonspolicy, samt arbeidet med Forsvarets verdigrunnlag. Forsvarets ansatte skal etterleve de etiske retningslinjene for statstjenesten, etiske retningslinjer for næringslivskontakt i forsvarssektoren og reglement for innkjøpsvirksomhet i Forsvaret. Forsvarets mål er å opprettholde og forsterke Forsvarets anseelse som samfunnsaktør med solide verdier og høy integritet, både nasjonalt og internasjonalt. Forsvaret forvalter store økonomiske verdier, og skal også etterleve de grunnleggende verdiene vi er satt til å forsvare.

I tråd med kjerneverdiene respekt, ansvar og mot skal Forsvaret forebygge korrupsjon, og ha høy bevissthet om dette i organisasjonens arbeid. Som en samfunnsaktør med stort nedslagsfelt skal Forsvaret være sitt ansvar bevisst og fremme gode holdninger i alt arbeid, overalt det opereres og overfor alle det samarbeides med.

Antikorrupsjonsarbeidet er Forsvarets samlede mekanismer for å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon. Forsvaret som organisasjon og den enkelte tilsatte skal ha høy bevissthet om korrupsjon som del av det daglige arbeidet.

Forsvaret opprettholder inntil videre medlemskap i Transparency International.

3.5. Krigens folkerett

Bruk av militærmakt i krig er underlagt krigens folkerett, og Forsvaret vil ved planlegging og gjennomføring av operasjoner sikre at disse reglene overholdes av norske styrker. Til hjelp for dette er det utviklet en manual i Krigens folkerett, publisert første gang i 2013, og med en revidert utgave for publisering første kvartal 2025. Den reviderte manualen vil få et nytt kapittel om Forsvaret og bruk av sivile.

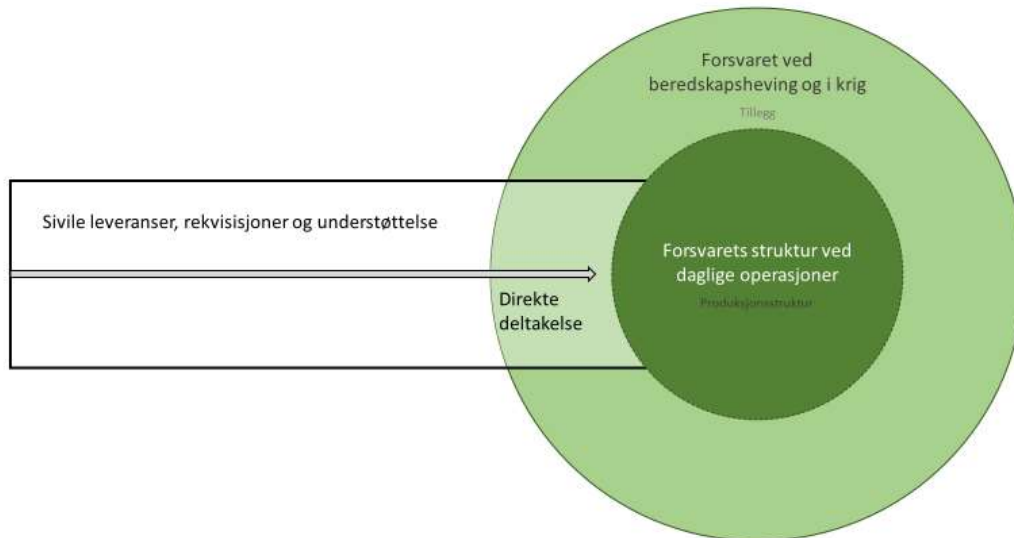
Forsvaret er dimensjonert slik at man både forutsetter, og er avhengig av, sivil støtte i krise og krig. Denne organiseringen er politisk besluttet. Sivil støtte til Forsvaret i forbindelse med en væpnet konflikt på norsk territorium vil kunne utsette både de sivile som direkte bistår Forsvaret og sivilbefolkningen for øvrig for fare. Det er derfor viktig at sivil støtte planlegges og gjennomføres slik at man så langt det er praktisk mulig minimerer risikoen for fare. Forsvaret skal ivareta operative behov samtidig som krigens folkerett overholdes. Krigens folkerett tillater å bruke sivile til å understøtte militære operasjoner i væpnet konflikt. Den mest sentrale begrensingen på Forsvarets bruk av sivile ligger i distinksjonsprinsippet. For å ivareta Forsvarets ansvar er det nødvendig å gjøre en kartlegging av hvilke sivile som må gjøres til del av styrkestrukturen, og hvilke sivile vi må iverksette særskilte tiltak overfor for å ivareta prinsippet om distinksjon.

I væpnet konflikt, herunder også deltakelse i internasjonale operasjoner klassifisert som væpnet konflikt, skal personellet i henhold til forsvarsloven og prinsippene i krigens folkerett sortere under en av de følgende tre kategoriene:

- Medlemmer av de væpnede styrker: I styrkestrukturen, under kommando og kontroll, med oppmøteplikt, må ha tilstrekkelig militær opplæring og trening for å utøve sin funksjon, militær uniform og militær grad.
- Sivile som følger de væpnede styrker: Særegne rettigheter basert på formell status gitt av konfliktpart, ikke en del av styrkestrukturen, ikke under kommando og kontroll, trenger beskyttelse og evakueres ved behov.
- Sivile for øvrig: Ikke i styrkestrukturen, ikke møteplikt, trenger beskyttelse og evakueres ved behov.

Forsvaret består i fredstid av militært og sivilt ansatte. Ved krise eller krig tilsier folkerettslige og operative hensyn at de fleste ansatte må være medlemmer av de væpnede styrker. Dette gjør at kravene til distinksjon og forholdsregler mot virkningene av angrep (inkludert følgeskaderisiko-hensyn) overholdes, og de underlegges militær kommando og kontroll. I utgangspunktet skal alle ansatte i Forsvaret derfor være militære eller gjøres militære i tilfelle krise eller krig, slik at de kan inngå i Forsvarets styrkestruktur (det vil si, våre væpnede styrker). Alle medlemmer av de væpnede styrker, med unntak av sanitet og religiøst personell, er lovlig stridende. Sivile som støtter Forsvaret, men som ut fra vurderingene ikke må styrkedisponeres, vil likevel kunne få visse rettigheter dersom sivile følger de væpnede styrker uten å tilhøre disse. Dette kan eksempelvis være liaisoner fra sivile etater til militære staber. Det er snakk om oppgaver som ikke er knyttet til militære operasjoner eller inngår i forswarets militære virksomhet. Sivile som følger de væpnede styrker kan ikke lovlig delta i fiendtligheter, og oppgavene må derfor tilpasses dette.

Norge er forpliktet til å gjøre det som er praktisk mulig for å beskytte egen sivilbefolkning mot virkningene av krigføring. Dette innebærer at Forsvaret ikke kan sette sivile til å utføre oppgaver som innebærer direkte deltakelse i fiendtligheter eller utsette sivile for unødig høy følgeskade-risiko.

Forsvaret ga 1. oktober 2024 ut konsept for bruk av ansatte hos sivile leverandører og rekvirerte selskaper i fred, væpnet konflikt og krig. Forsvaret har utarbeidet oppdrag om følgende:

- Identifisere sivile stillinger i produksjonsstrukturen, og vurdere hvorvidt disse stillingene skal inngå i styrkestrukturen for at Forsvaret skal kunne løse militære oppdrag i væpnet konflikt.
- Identifisere og beskrive funksjoner hos sivile kontraktører og leverandører som i væpnet konflikt vil overstige terskelen for direkte deltakelse i fiendtlighetene, og som dermed må inngå i styrkestrukturen.
- Identifisere og beskrive funksjoner hos sivile kontraktører og leverandører som ikke overgår terskelen for direkte deltakelse i væpnet konflikt, men som likevel innebærer høy risiko for sivil følgeskade.
- Etablere mekanismer for risikovurdering av sivil følgeskade som ivaretar Norges folkerettslige forpliktelser.

Det skal rapporteres på oppdraget innen utgangen av andre kvartal 2025. Kontinuerlig gjennomgang av planverk og struktur vil sammen med revisjon av manual i krigens folkerett bidra til at Forsvarets virksomhet gjennomføres innenfor rammen av Norges folkerettslige forpliktelser og norsk rett.

3.6. Veteranivaretagelse

Forsvaret gjennomfører mellomlanding og hjemkomstprogram som før for personell i internasjonale operasjoner (INTOPS) og internasjonal innsats (INTINS). Politisk ledelse deltar nå på mottaksseremonier for INTINS.

Forsvaret er i gang med implementering av tiltakene i regjeringens tiltaksplan for veteraner, herunder øking av kapasitet på veteransenteret Bæreia, etablering av www.veteranportalen.no, digitalisering av rapporter og bildemateriell og lignende.

Arbeide for større åpenhet omkring psykisk helse er en kontinuerlig prosess, der spesielt veteranorganisasjonene har en viktig rolle.

Utadrettet virksomhet fortsetter som før, med støtte til kommuner som ønsker det i forbindelse med blant annet utvikling av kommunale veteranplaner. Stadig flere av Norges kommuner vedtar veteranplaner, men implementering og ressurssetting er varierende. Det er også etablert samarbeid med statsforvalterembetene. Samarbeidet med andre offentlige aktører fortsetter som tidligere år og vil være viktig i implementeringen av regjeringens tiltaksplan.

Frigjørings- og veterandagen 8. mai ble markert alle steder der Forsvaret er representert, og man viderefører veterantreff med støtte av NVIO.

Veteraner på kajakk tur ved Bæreia. Foto: Torbjørn Kjosvold, Forsvaret

4. Styring og kontroll

Forsvarssjefen skal planlegge virksomheten på kort og lang sikt, slik at Forsvaret når målene som Forsvarsdepartementet har satt. Forsvaret har ikke etablert tilfredsstillende rutiner for lagertelling og lagerkontroll i samsvar med kravene til forsvarlig forvaltning etter gjeldende regelverk. Forsvaret leverte et balansert økonomisk resultat i 2024, hvor bevilgningene er brukt i henhold til målsettingene.

Forsvarets sjefer har ansvaret for at styringen er innrettet på en dekkende måte og har ansvar for at styringen utøves i tråd med rammene. Det vil si at resultatene nås, at ressursbruken er effektiv og i tråd med rammene, og at lover og regler etterleves.

God intern styring og kontroll og risikovurderinger skal bidra til at forsvarssjefen kan foreta prioriteringer ut fra risiko og vesentlighet. Forsvarssjefen har fått et større ansvar innenfor investeringsområdet. Retningslinjer og prosesser for hvilke tiltak som skal besluttes på virksomhetsnivå og hvilket beslutningsgrunnlag som er nødvendig for eksempelvis for investeringer, og større utviklingsaktiviteter har vært under utvikling. Spesielt for områder som har store avhengigheter mellom etatene i sektoren.

4.1. Egenevaluering og modenhetsvurdering av styring og kontroll

Forsvaret har gjennomført egnevalueringer av styring og kontroll etter sektorens modenhetsmodell. Resultatet og en overordnet vurdering av egnevalueringen viser at prosesser for virksomhetsstyring er formalisert og praktisert, med noe variasjon i avdelinger. Flere restruktureringer og omstillinger i gjennomføringsåret kan være en underliggende årsak, uten at dette er undersøkt videre. Forsvaret vil benytte evalueringene i arbeidet med å forbedre innretningen av styringen av Forsvaret, også med hensyn til den enkelte avdelings egenart.

Det er i tillegg gjennomført egnevaluering av sikkerhetskultur etter Forsvarets modell.

Forsvaret har fortsatt arbeidet med å videreutvikle det systematiske arbeidet med liv og helse, materielle verdier og ytre miljø. Arbeidet har vist at Forsvaret bør forbedre styring og ledelse, redusere fragmentering og fortsette implementeringen av det systematiske arbeidet med internkontroll.

4.2. Forsvarssjefens internrevisjons årlige rapport og uttalelse

Den overordnede uttalelsen er basert på Forsvarssjefens internrevisjons (FSJ IR) observasjoner og vurderinger av styrende dokumenter, deltakelse på relevante møter i Forsvarsstaben (FST) gjennom virksomhetsåret, Riksrevisjonens rapporter og interne rapporter fra FSJ IR.

Vurderingen av virksomhetsstyringens modenhet må ta utgangspunkt i den nåværende situasjonen Forsvaret befinner seg i, og de målsetninger og risikobetraktninger som ligger bak ledelsens beslutninger.

Forsvaret og forsvarssektoren er i ferd med å gjennomføre et styringsskifte. I Forsvaret er det gjennomført en omorganisering av Forsvarsstaben, økonomi- og HR-funksjonene de siste årene. Dette innebærer blant annet at sentrale styringsprosesser må endres.

I forsvarssektoren er det igangsatt en rekke reformer som også har konsekvenser for styringen av Forsvaret, blant annet ved at forsvarssjefen gis et større ansvarsområde. Forsvarssjefen har f.eks.

fått en ny rolle i styringen av investeringer, som er et viktig område for å oppnå målene i langtidsplanen. I tillegg gjennomføres det endringer i styring og ansvar blant annet for anskaffelser, vedlikehold av materiell og IKT.

Det er FSJ IRs vurdering at Forsvarets ledelse har prioritert høyt å etablere styring og kontroll som ivaretar forsvarssjefens ansvar for utvikling av Forsvaret; herunder investeringer. Det er både etablert en styringsstruktur med deltagelse av hele sektoren, prosesser for beslutning og oppfølging samt verktøy for å sikre oversikt over investeringsporteføljen. Forsvarsstaben har også lagt vesentlig arbeid i å etablere «Gjennomføringsplanen for Forsvaret», som skal bidra til å oppnå målsettingene i «Langtidsplanen til Forsvaret» (LTP). Det er også fremdrift i arbeidet med nye styringsløsninger for IKT og vedlikehold, som del av F24.

FSJ IR observerer at flere tiltak er under utarbeidelse og implementering, og at det pågående arbeidet har medført en bevegelse opp mot neste nivå på modenhetsskalaen.

Når det gjelder driftsområder der styringsprosessene er uendret, er det en problemstilling at Forsvaret mangler overordnede systemer for internkontroll. Det medfører at Forsvarsstaben ikke har tilstrekkelige verktøy for monitorering. Forsvaret synes derfor i større grad å være avhengig av revisjon, tilsyn og varslinger for å avdekke og reagere på avvik. Det er fremdeles utfordringer knyttet til overordnet risikostyring innen stab- og støtteprosesser samt compliance innen enkelte fagområder.

4.3. Sikkerhet og trygging

Registrerte hendelser i felles rapporteringssystem:

År	2021	2022	2023	2024
Dødsfall*	4	0	0	0
Alvorlige skader**	75	71	66	57
Totalt antall hendelser og nestenulykker	4 988	6 187	5 879	5 568

**Hendelser med selvskade er ikke medregnet*

*** herunder også kritisk og meget alvorlig*

Endringer i antall fra tidligere årsrapporter skyldes forhold som etterregistreringer, opprydding, revisjon og lignende.

4.4. Oppfølging av utestående tilrådninger etter havariet til KNM Helge Ingstad

I mai 2024 ble det gjennomført møte mellom Forsvarsdepartementet, Forsvaret, Forsvarsmateriell, Forsvarets materielltilsyn og Statens havarikommisjon (SHK) for å konsolidere status på utestående sikkerhetstilrådninger. Det er fortsatt fire tilrådninger som SHK vil følge opp overfor Forsvaret. Et fellestrekk ved de gjenstående tilrådingene er at dette er arbeid som må pågå kontinuerlig også etter at SHK avslutter sin oppfølging. Det er en del av det kontinuerlige forbedringsarbeidet.

Forsvaret har god dialog med SHK om oppfølging av sikkerhetstilrådingene.

4.5. Forsvarets arbeid med å følge opp Riksrevisjonens merknader

Forsvaret har etablert tiltaksplaner for å følge opp funn og anbefalinger i Riksrevisjonens Dokument nr. 1 og forvaltningsrevisjoner. Oppfølging av tiltak for å lukke vesentlige avvik følges opp månedlig av Forsvarsdepartementet i etatsstyringen.

4.6. Varsling

Forsvarets sentrale varslingsenhet (FSVE) ble formelt opprettet som avdeling 1. januar 2024. Forsvaret har 26 årsverk som jobber spesielt med varsling. Ti årsverk tilhører FSVE, åtte årsverk er fordelt til driftsenhetene, og åtte årsverk er fordelt til Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) for å støtte driftsenhetene i deres varslingsarbeid ved behov.

Forsvarssjefen har gjennom sin instruks til leder for FSVE delegert fagmyndigheten for varsling til vedkommende. Leder for FSVE har med dette det faglige ansvaret for alle forhold knyttet til behandling av varslingsaker i Forsvaret.

Forsvarets egen prosedyre for varsling bygger på Forsvarsdepartementets retningslinjer for varsling i forsvarssektoren, i tillegg til lover og forskrifter. Prosedyren er under revisjon med erfaringene og utviklingen i rettspraksis fra de siste årene, samt de organisatoriske endringene omkring arbeidet med varsling.

Gjennom digitalisering av prosessen for varslingshåndtering, har Forsvaret lagt et av flere viktige grunnlag for utvikling av risikovurdering, løpende evaluering og læring, samt videreutvikling av Forsvarets arbeid med arbeidsmiljøet. Forsvaret fikk inn rundt 400 saker i 2024, av disse sakene var omkring 200 varsler eller mulige varsler. Omtrent 90 prosent av de innkomne sakene ble avsluttet i 2024. I 60 prosent av de avsluttede sakene i 2024 ble det konkludert med at det ikke var grunnlag for varselet.

Det er en meget liten del av de avsluttede sakene med grunnlag som er innenfor kategorien mobbing og seksuell trakassering. Denne kunnskapen, sammen med annet faktagrunnlag fra blant annet MOST-undersøkelsen, styrker og effektiviserer Forsvarets arbeid med å videreutvikle kulturen for nulltoleranse for all mobbing og seksuell trakassering.

En stor andel av de sakene som ble funnet å ikke ha grunnlag etter bestemmelsene om varsling, dreide seg om psykososialt arbeidsmiljø. Der det er grunnlag for det, arbeider Forsvaret videre med disse sakene i personalsporet.

I 2024 ble det innmeldt 52 saker til Forsvarets varslingsmottak, som etter vår faglige vurdering, har innhold av mobbing, trakassering og seksuell trakassering.

4.7. Fellesføringer

4.7.1. Utvikling i antall ansettelse av personer med hull i CV og funksjonsnedsettelse

	2024	2020
Hull i CV		
Antall søkere	219	291
Til intervju	36	33
Ansatt	1	2
Funksjonsnedsettelse		
Antall søkere	182	152
Til intervju	33	22
Ansatt	4	1

4.7.2. Redusere konsulentbruken

Forsvaret benytter hovedsakelig konsulenter innen IKT og for 2024 særlig knyttet til Forsvarets graderte plattformer. I hovedsak er dette tjenester fra spesialistfagområder hvor Forsvaret selv ikke har tilsvarende kompetanse. Forsvaret fortsetter arbeidet med å redusere konsulentbruken på områder hvor det ligger til rette for å benytte interne ressurser og kompetanse.

En gjennomgang av bokførte transaksjoner på konsulentbruk, viser ingen kjøp av tjenester fra kommunikasjonsbransjen i 2024.

Forsvaret erfarer også at timeprisen på kjøp av konsulentbistand er økende knyttet til prisvekst som ellers i samfunnet.

Alle beløp i 1 000 kroner

Spesifikasjon av konsulentttjenester	2024	2023
Konsulentttjenester innen økonomi, revisjon og juss	12 231	1 554
Konsulentttjenester til utvikling av programvare, IKT-løsninger	382 098	310 176
Konsulentttjenester til organisasjonsutvikling kommunikasjonsrådgivning mv.	46 818	45 777
Andre konsulentttjenester	183 481	177 927
Sum	624 628	535 434

5. Vurdering av framtidsutsikter

5.1. Sikkerhetssituasjonen

Norge opplever nå den mest alvorlige sikkerhetssituasjonen i Europa siden andre verdenskrig. Gjennom det siste året har spenningen mellom Russland og Kina og Vesten økt. Spenningen forventes å fortsette og øke gjennom 2025. Det internasjonale samarbeidsklimaet er vesentlig dårligere og fører til at etablerte konflikter tilspisser seg, våpenkappløpet mellom stormaktene tiltar og terrortrusselen øker.

Russlands krig i Ukraina pågår med full styrke og Russland ruster kraftig opp. I tillegg viser Russlands ukonvensjonelle og utvidede virkemiddelbruk mot vestlige støttespillere til Ukraina en økt russisk vilje til å ta risiko for å svekke støtten til Ukraina. Russiske virkemiddelbruk kan også ramme Norge og norsk støtte til Ukraina. Til tross for usikkerheten er det mange ting som ligger fast. Forsvaret ser lite som tyder på at Russland ser seg tjent med eller har kapasitet til en militær konflikt med NATO nå. Det er fortsatt stabilt og rolig i våre nærrområder i nord.

Det er stor dynamikk i de utenrikspolitiske og sikkerhetspolitiske signalene fra USA. Forsvaret samarbeider tett med amerikanske styrker. Det tette samarbeidet understreker det gode forholdet og de felles interessene, spesielt i nord. Samtidig vil USA styrke fokuset mot Asia. Dette betyr at Forsvaret (Norge) må ta større ansvar for norsk sikkerhet og øke bidraget til europeisk sikkerhet. Forsvarssamvirket i NATO er sterkt og NATO har en betydelig militær styrke. Norge og NATO må fortsette å styrke egen evne.

5.2. Videreutvikling av Forsvaret

Stortinget vedtok i 2024 ny langtidsplan for forsvarssektoren, Forsvarsløftet for Norges – trygghet. Forsvaret har i løpet av 2024 etablert et verktøy for gjennomføring av langtidsplanen. I tillegg er porteføljestyling som modell innført for sikre en helhetlig styring i arbeidet med realiseringen av langtidsplanen. Etableringen av verktøyet og styringsmodellen er gjort i tett samarbeid mellom forsvarssektorens etater, Forsvarets avdelinger og i dialog med FD. Samarbeidet har skapt en felles forståelse for målsetningene som skal realiseres i rammen av Forsvarsløftet.

Verktøyet og styringsmodellen tar utgangspunktet i Stortingets ambisjoner vedtatt i langtidsplanen og har et 12-årsperspektiv. Forsvaret er allerede godt i gang med å bygge morgendagens Forsvar med god støtte fra de andre etatene i forsvarssektoren.

Det vil være avgjørende for om ambisjonen i langtidsplanen skal innfris at forsvarssektoren klare å være innovative nok for å forbedre driftsbalansen i Forsvaret. En annen suksessfaktor er å øke omsetningsevnen for å unngå unødvendige og kostbare levetidsforlengelser på militært materiell. Det vil således være meget viktig å ivareta balansegangen mellom å få dagens struktur til å virke med tanke på å bygge et moderne og tidsriktig Forsvar. Det er stort trykk på Norges og alliertes forsvarsindustrier. Dette presset har allerede økt prisene på forsvarsmateriell. I tillegg har utviklingen i kronekursen det siste året økt prisene ytterligere. I den senere tid er sikkerheten i forsyningskjedene blitt utfordret.

Ved å integrere bærekraft i beslutninger styrkes forsvarsevne, beredskap, reduseres risiko og sårbarheter. Forsvarets virksomhet skal jobbe på en bærekraftig og ansvarlig måte.

I en tid hvor hybrid krigføring pågår, og trusselbilde til stadighet er i endring er det avgjørende for å kunne forsvare Norges sikkerhet, interesser og verdier at totalforsvaret, samt øvrig aktører i sivil næringsliv samarbeider godt.

En av de viktigste suksesskriteriene Forsvaret må lykkes med er å rekruttere, beholde og videreutvikle personellet slik at vi reduserer kompetansegapet som vi har i dag. I tillegg vil dette også kreve reduksjon av kostbare konsulenttenester. I fremtidens forsvar vil personell med riktig kompetanse være Forsvaret viktigste ressurs. Forsvaret har igangsatt og planlegger flere tiltak og insentiver som forventes å få effekt for å fortsette å være en attraktiv arbeidsgiver og videreutvikle personellet.

5.3. Forsvarssjefens prioriteter

Forsvarssjefens fokus og prioriteter for 2025 er fortsatt støtte til Ukraina, operasjoner, videreutvikling av Forsvaret, beredskap, samt fokus på personell og kompetanse.

Videre støtte til Ukraina er viktig for Europas sikkerhet. Forsvaret vil i tiden fremover ha begrensede muligheter til å donere materiell fra egen struktur. Økt industrisamarbeid vil derfor være sentralt i tiden fremover.

For å ivareta Norges integritet, sikkerhet og suverenitet er det viktig at Forsvaret har evne til tidsriktig situasjonsforståelse og er tilstede i norske nærområder, sammen med allierte.

Utvikling av Forsvaret er en prioritert. For å lykkes med moderniseringen av Forsvaret og å innfri ambisjonene i langtidsplanen er det viktig å fortløpende oppdatere de mer detaljerte planene for gjennomføringen basert på erfaringer. Viktige suksessfaktorer er innovasjon, økt investeringstakt og forbedret omstillingsevne. I tillegg er det kritisk at Forsvaret lykkes med moderniseringen av IKT-en. Den totale beredskapen skal prioriteres, forbedres og utvikles. Beredskapen må bestå av personell med rett kompetanse, tilgjengelig relevant materiell, velfungerende logistikkfunksjon med nødvendig materiell og sikker IKT. I 2025 vil satsningen fra 2024 på personell, forsyningsberedskap og modernisering av IKT-porteføljen videreføres.

Øvelse Locked Shields 2024 på Jørstadmoen. Foto: Anette Ask, Forsvaret

6. Årsregnskapet

6.1. Ledelseskomentarer til årsregnskapet

FORMÅL

Forsvaret er et bruttobudsjettert, ordinært forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet. Forsvarssektorens overordnede samfunns mål er å verne om norsk suverenitet, territoriell integritet, våre demokratiske verdier og styresett og vår handlefrihet mot politisk, militært og annet press. Forsvarets grunnleggende oppdrag er å forsvare Norge. Oppdraget løses ved å opprettholde og videreutvikle den operative evnen. Forsvaret skal sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet. Forsvaret skal bidra til å forebygge krig og konflikt i Norge og for Norges allierte.

BEKREFTELSE

Forsvaret avlegger regnskap etter to finansielle rammeverk; periodisert virksomhetsregnskap i samsvar med de statlige regnskapsstandardene (SRS) og kontantregnskapet etter statsregnskapets bestemmelser.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til *Bestemmelser om økonomistyring i staten*, med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet, og krav fra Forsvarsdepartementet i *Instruks for Forsvaret* fastsatt av Forsvarsdepartementet 18. desember 2020.

Årsregnskapet gir et dekkende bilde av Forsvarets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, kostnader, inntekter, eiendeler og gjeld.

VESENTLIG FORHOLD

FORSVARETS STØTTE TIL UKRAINA

Forsvaret har videreført sitt bidrag med å støtte Ukraina i krigen mot Russland. Det er bidratt med utstyr, materiell, evakuering, opplæring og trening. Forsvaret har donert betydelige mengder med ammunisjon, utstyr til soldater, våpensystem og annet materiell.

Det er donert utstyr fra egne lagre som delvis skal gjenskaffes på et senere tidspunkt. Bokført verdi av donerte beholdninger av driftsmateriell er på om lag 1,3 mrd. kroner. I tillegg er det donert anleggsmidler med en bokført restverdi på 140 mill. kroner med en historisk anskaffelseskostnad på om lag 1,6 mrd. kroner.

Forsvaret har mottatt en bevilgning knyttet til Nansen programmet på om lag 2,2 mrd. kroner i 2024. Av denne bevilgningen er om lag 450 mill. kroner overført til neste år. Bevilgningen er i stort benyttet til øving og trening av ukrainske soldater, innovasjon og utvikling i rammen av den maritime kapabilitetskoalisjonen samt gjennomføringskostnader til donasjoner. Forsvaret vil videreføre støtten i 2025.

I tillegg har Forsvaret belastet Utenriksdepartementet med 123 mill. kroner knyttet til evakuering av skadet personell i Ukraina.

Samlet har Forsvaret belastet regnskapet med en kostnad på 3,3 mrd. kroner i 2024 knyttet til donasjoner og bistand til Ukraina. Gjenanskaffelseskostnaden og bruksnyttens for Ukraina er vesentlig høyere.

ENDRINGER I BEHOLDNINGER AV DRIFTSMATERIELL OG ANLEGGSMIDLER

Forsvaret har i 2024 startet anskaffelsen av Nordic Combat Uniform System. Dette uniformsystemet vil bli innført fra 2025. Uniformsystemet er et samarbeid mellom de nordiske landene og har sikret godt utstyr til en fornuftig pris.

Beholdninger av ammunisjon er redusert på grunn av donasjoner til Ukraina. Det er ofte lang leveringstid på erstatnings ammunisjon. Dette er en utfordrende situasjon for Forsvaret.

Forbruket av reservedeler er økt i 2024 som et ledd i vedlikehold av materiell. Dette er i henhold til planen for å øke beredskapen.

Forsvaret har i 2024 fullført innfasing av nye redningshelikoptre av typen AW101. Helikoptrene er satt i drift på 6 baser og er i full drift. Forsvarsmateriell leder arbeidet med utfasing av Sea King.

Arbeidet med innfasing av F-35 som erstatning for F-16 er videreført i 2024. Det er noen forsinkelser før full drift av F-35. Dette er forventet skje fra 2026.

Etter at helikoptret NH-90 ble utfaset, er det besluttet at Bell 412 skal levetidsforlenges. Forsvarsmateriell leder arbeidet med dette.

Ved overtagelse av det tredje fartøyet, er Jan Mayen-klassen kystvaktfartøy ferdig innfaset i 2024. De nye kystvaktfartøyene av Jan Mayen-klassen er bygget for kystvaktoperasjoner i nordområdene. De har bedre sjøegenskaper og utholdenhet enn den utgående Nordkapp-klassen. Nordkapp-klassen med tilhørende logistikk skal utfases.

Det siste overvåkningsflyet av typen P-8A Poseidon er mottatt i 2024. De nye overvåkningsflyene er viktig for overvåkning og kontroll av havområdene. Med de nye flyene vil Forsvaret ytterligere styrke sin kapasitet til suverenitetshevdelse, myndighetsutøvelse og i tillegg til mulighet for søk og redningsaksjoner i havområdene utenfor Norge.

Forsvaret har i 2024 fått overført satellittsystem som er etablert i samarbeide mellom Space Norway, U.S. Space Force og Forsvarssektoren. Systemet ble satt i drift i slutten av 2024. Det nye systemet (ASBM) skal blant annet sikre bredbåndsaksess i Arktis under norsk kontroll.

NY LANGTIDSPLAN

Et enstemmig Storting vedtok i juni 2024 regjeringens forslag til ny langtidsplan for perioden 2025 til 2036. Planen legger opp til en helhetlig videreutvikling og en betydelig styrking av forsvarssektoren og Norges forsvarsevne. Planen baserer seg på en rekke faglige innspill og råd, blant andre forsvarssjefens fagmilitære råd fra 2023.

Forsvarssektoren startet arbeidet med å realisere langtidsplanen i 2024, og dette arbeidet vil bli videreført.

ADMINISTRATIVE FORHOLD

Riksrevisjonen kunne ikke bekrefte alle regnskapslinjer i årsregnskapet til Forsvaret for 2023. Dette skyldes manglende varelageretellinger, tellinger uten kvalitet og manglende overordnet kontroll. Forsvaret ser alvorlig på dette forholdet og har i 2024 arbeidet med innføring av overordnede kontroller og gjennomført kontrolltelling. Arbeidet vil bli videreført i 2025.

Forsvaret overtok i 2024 oppgaver og personell fra Generaladvokaten. Det er den militære påtalemyndigheten som er overført med virkning fra 1. juli 2024. Kompetanse og personell fra Generaladvokaten ble videreført i Juridisk enhet i Forsvarsstaben.

Stortinget har besluttet at Forsvarets museer skal skilles ut og overføres til en egen nyopprettet etat. Dette skjer fra 1. januar 2025. Forsvaret har arbeidet med etablering av den nye etaten i 2024 og ansatte er overført med virkning fra 1. januar 2025. Forsvaret ser at utskillelsen i en ny etat medfører behov for flere ansatte, nye IKT løsninger og EBA-tilpasninger. Det er en usikkerhet knyttet til omstillingskostnadene og merutgiften med utskillelse av Forsvarets museer.

Det ble i mars 2024 avlagt en sluttrapport fra Lønns- og insentivprosjektet med en rekke anbefalte tiltak. Flere av anbefalingene vil ha stor betydning for å rekruttere og beholde viktig personell for Forsvaret, særlig sett i lys av ny langtidsplan.

Forsvaret rekrutterte i 2024 generelt godt og har lite utfordringer med å ansette direkte fra verneplikt eller rekruttere til Forsvarets utdanninger. Forsvaret fokuserte på å re-rekrutterte tidligere militært ansatte i 2024, og lyktes godt med dette.

2024 har gitt en positiv utvikling i tilfeldig avgang (turnover) og er nå på det laveste nivå siden 2018 (under 4 %). Til tross for en positiv utvikling, er det fortsatt utfordrende med bemanning av offiserer og alderssammensetningen da det er mange som slutter i alderen 30-45 år.

Det er i 2024 og 2025 vedtatt endringer knyttet til pensjon for ansatte som har rett på tidligpensjon (tidligere særalderspensjon). Det vil fra 2025 ikke være krav til å fratruke ved fylte 60 år. Videre er det vedtatt endringer knyttet til ordningen for tidligpensjon. Disse endringen kan på sikt redusere kostnadene til pensjon og få ansatte til å arbeide lengre. Forsvaret har i 2024 også hatt utfordringer med høye kostnader til pensjon.

I 2024 har Forsvaret opplevd en fortsatt betydelig økning av priser på militært materiell, samtidig som leveransetidene er lang. Økte priser er en utfordring for Forsvaret da det blir vesentlig dyrere å gjenskaffe materiell.

En svak norsk krone mot viktige valutaer som USD og EUR har medført økte kostnader for Forsvaret i 2024. Forsvaret har betydelig innkjøp i utenlandsk valuta og er eksponert ved endringer i valutakurser. En svak norsk krone vil være utfordrende ved gjenanskaffelser i årene fremover.

MODERNISERING OG EFFEKTIVISERING AV FORSVARET

Forsvaret står midt i en betydelig oppskalering. Det er høy oppmerksomhet rundt gevinstrealisering for å sikre at veksten gjennomføres effektivt. Dette arbeidet er avgjørende for at Forsvaret skal klare å levere på langtidsplanen.

Fra 2021 til 2024 har Forsvaret arbeidet systematisk for å hente ut gevinster i tråd med langtidsplanen. Gevinstregnskapet viser et restkrav på 740 mill. kroner. Dette skyldes blant annet at enkelte forventede besparelser ikke har materialisert seg fullt ut.

For å møte budsjettgevinstkravet for sektor for 2025 og 2026 er det utarbeidet en plan som kombinerer budsjettbesparelser med investeringer i teknologi, IKT og mer effektiv drift. Sentrale tiltak inkluderer levetidsforlengelse av materiell, bedre anskaffelser, digitalisering av prosesser og smartere ressursbruk i bygninger og lagre. Gevinstrealisering handler også om økt operativ evne og produktivitet. Tiltak innen materielldrif, utdanning og lager skal bidra til økt kapasitetsutnyttelse, samtidig som teknologi spiller en stadig viktigere rolle.

Forsvaret står foran krevende og viktige år. Med fortsatt fokus på gevinstrealisering, smartere investeringer og teknologidrevet modernisering, er Forsvaret bedre rustet for å levere på krav i langtidsplanen.

VURDERING AV VIRKSOMHETSREGNSKAPET

ANLEGGSMIDLER

I 2024 har Forsvaret mottatt anleggsmidler fra Forsvarsmateriell til en verdi av totalt 7 mrd. kroner. Dette inkluderer blant et nytt overvåkningsfly av typen P-8 Poseidon og det siste kystvaktfartøyet. Totalt har Forsvaret bokført anleggsmidler for 85,4 mrd. kroner. Forsvarets totale av- og nedskrivninger er 6 mrd. kroner i 2024.

VARER OG DRIFTSMATERIELL

Netto bokført verdi på varelager er i 2024 økt med 923 mill. kroner. Samlet bokført verdi er 36,2 mrd. kroner. Utviklingen i beholdninger av varer og driftsmidler er i tråd med ambisjonen om økt beredskap. Den største endringen er innen arbeidsklær som er økt med 1 007 mill. kroner. Økningen skyldes hovedsakelig innføring av Nordic Combat Uniform System. Ammunisjon er redusert med 516 mill. kroner som skyldes donasjoner til Ukraina.

Det er i 2024 avdekket en feil i estimatet knyttet til ukurans i 2023. Feilen er korrigeret mot virksomhetskapital i henhold til SRS 3. Feilen var vesentlig, og var samlet på 1,6 mrd. kroner. Korrigeret for feilen har det i 2024 vært en reduksjon i ukurans med 329 mill. kroner. Dette skyldes

hovedsakelig at arbeidet med rydding på lagre har blitt videreført. Ved utgangen av 2024 er ukuransen samlet 3,4 mrd. kroner

VURDERING AV BEVILGNINGSREGNSKAPET

Bevilgningsregnskapet for 2024 gir en oversikt over hvordan Forsvaret har disponert statens verdier, inntekter og utgifter. Forsvaret har hatt god økonomisk kontroll og det er ikke brukt mer enn tildelte bevilgninger. Forsvaret har fulgt opp at bevilgningene er brukt i tråd med Forsvarsdepartementets føringer, innenfor rammen av Stortingets vedtak og forutsetninger.

INNTEKTSFULLMAKT, TILDELING OG BESTILLINGSFULLMAKT

Forsvarets samlede tildeling på utgiftskapitler i 2024 var på 50,3 mrd. kroner inkludert overføringer fra 2023. I tillegg har Forsvaret tildelt belastningsfullmakter på totalt 348 mill. kroner. Dermed ble den totale disponible utgiftsrammen for Forsvaret 50,6 mrd. kroner i 2024. Forsvaret er delegert bestillingsfullmakter på totalt 14,7 mrd. kroner. Av disse har Forsvaret disponert 14 mrd. kroner. Forsvaret hadde i 2024 et inntektskrav på 1,68 mrd. kroner. Totale inntekter er 2,3 mrd. kroner. Forsvaret har et samlet netto mindreforbruk på 881 mill. kroner., hvorav kompensasjon for ikke utbetalt lønnsoppgjør i 2024 utgjør 471 mill. kroner. Forsvaret har søkt Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet om å overføre mindreforbruket til 2025. Mindreforbruket for 2024 er i hovedsak forpliktete utgifter som forfaller til utbetaling i 2025, og da særlig til lønnsoppgjøret for 2024.

MELLOMVÆRENDE

Mellomværende med statskassen utgjorde per 31. desember 2024 totalt 2 mrd. kroner og består i hovedsak av gjeld knyttet til skyldig skattetrekk, offentlige avgifter og skyldig pensjonspremie til SPK. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeldsposter mellomværende består av.

REVISJONSORDNING

Riksrevisjonen er ekstern revisor og reviderer regnskapet til Forsvaret. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato. Revisjonsberetningen skal foreligge innen 30. april 2025.

Oslo, 10. juni 2025

Eirik Johan Kristoffersen
general
forsvarssjef

6.2. Virksomhetsregnskapet

RESULTATREGNSKAP FOR FORSVARET

<i>Tall i tusen kr</i>	Note	31.12.2024	31.12.2023
Driftsinntekter			
Inntekt fra bevilgninger	1	54 043 884	46 986 351
Inntekt fra tilskudd og overføringer	1	82 215	94 869
Salgs- og leieinntekter	1	2 344 129	2 144 065
Andre driftsinntekter	1	13 810	39 512
Avsetning av ikke fakturerte inntekter	1	86 776	-13 532
Sum driftsinntekter		56 570 813	49 251 266
Driftskostnader			
Varekostnader	19	2 166 436	1 254 112
Lønnskostnader	2	23 297 854	21 983 488
Avskrivninger på varige driftsmidler	3,4	5 904 826	5 576 165
Nedskrivning av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	121 502	138 928
Andre driftskostnader	5	25 069 062	20 286 832
Sum driftskostnader		56 559 681	49 239 526
Driftsresultat		11 132	11 740
Finansinntekter og finanskostnader			
Finansinntekter	6	79 549	69 958
Finanskostnader	6	90 681	81 697
Sum finansinntekter og finanskostnader		-11 132	-11 740
Resultat av periodens aktiviteter		0	0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Avgifter og gebyrer direkte til statskassen	8	38 481	33 888
Avregning med statskassen innkrevingsvirksomhet		38 481	33 888
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd til andre	9	183 444	113 313
Avregning med statskassen tilskuddsforvaltning		183 444	113 313
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		0	0

BALANSE FOR FORSVARET, EIENDELER

<i>Tall i tusen kr</i>	Note	31.12.2024	31.12.2023
EIENDELER			
<i>A. Anleggsmidler</i>			
I Immaterielle eiendeler			
Programvare og lignende rettigheter	3	398 681	376 580
Andre rettigheter	3	4 424 478	3 417 368
Sum immaterielle eiendeler		4 823 159	3 793 949
II Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	4	246 933	247 611
Maskiner og transportmidler	4	10 498 520	10 760 474
Fartøy og Fly	4	57 128 619	56 357 576
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	4	12 669 574	11 782 855
Anlegg under utførelse	4	34 647	30 021
Infrastruktureiendeler	4	5 667	6 160
Sum varige driftsmidler		80 583 959	79 184 698
III Finansielle anleggsmidler			
Andre langsiktige fordringer	21	4 376	4 179
Sum finansielle anleggsmidler		4 376	4 179
Sum anleggsmidler		85 411 494	82 982 826
<i>B. Omløpsmidler</i>			
I Beholdninger			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	10	36 175 346	35 252 345
Sum beholdninger		36 175 346	35 252 345
II Fordringer			
Kundefordringer	11	301 278	156 458
Opptjente, ikke fakturerte inntekter		138 424	51 120
Andre fordringer	12	4 808 902	4 439 551
Sum fordringer		5 248 604	4 647 129
III Bankinnskudd, kontanter og lignende			
Bankinnskudd, kontanter og lignende	13	38 825	38 055
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende		38 825	38 055
Sum omløpsmidler		41 462 775	39 937 529
Sum eiendeler		126 874 270	122 920 355

BALANSE FOR FORSVARET, STATENS KAPITAL OG GJELD

<i>Tall i tusen kr</i>	Note	31.12.2024	31.12.2023
STATENS KAPITAL OG GJELD			
<i>C. Statens kapital</i>			
II Avregnet med statskassen			
Avregnet med statskassen (bruttobudsjetterte)	7	118 945 539	115 949 179
Sum avregninger og finansiering av beholdninger		118 945 539	115 949 179
Sum statens kapital		118 945 539	115 949 179
<i>D. Gjeld</i>			
II Annen langsiktig gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	14	923 357	1 058 483
Sum annen langsiktig gjeld		923 357	1 058 483
III Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		1 073 316	869 934
Skyldig skattetrekk	15	854 102	859 084
Skyldige offentlige avgifter	16	746 792	633 983
Avsatte feriepenger		1 719 915	1 573 496
Mottatt forskuddsbetaling		263 160	36 810
Annen kortsiktig gjeld	17	2 348 090	1 939 387
Sum kortsiktig gjeld		7 005 374	5 912 694
Sum gjeld		7 928 731	6 971 176
Sum statens kapital og gjeld		126 874 270	122 920 355

REGNSKAPSPRINSIPPER

Virksomhetsregnskapet er satt opp i samsvar med de statlige regnskapsstandardene (SRS), og ordinær rapportering etter kontantprinsippet.

Forsvaret har fått unntak fra SRS 17 *Anleggsmidler*, punkt 4, for å benytte en beløpsgrense på 100 000 kroner i stedet for 50 000 kroner ved balanseføring av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler.

TRANSAKSJONSBASERTE INNTEKTER

Transaksjoner resultatføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Inntekt resultatføres når den er opptjent. Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet hvor overføring av risiko og kontroll er overført til kjøper. Salg av tjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

INNTEKTER FRA BEVILGNINGER OG INNTEKT FRA TILSKUDD OG OVERFØRINGER

Inntekt fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer resultatføres etter prinsippet om motsatt sammenstilling. Dette innebærer at inntekt fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer resultatføres i takt med at aktivitetene som finansieres av disse inntektene utføres, det vil si i samme periode som kostnadene påløper (motsatt sammenstilling).

Forsvaret har en forenklet praktisering av prinsippet om motsatt sammenstilling ved at inntekt fra bevilgninger beregnes som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til Forsvaret. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

KOSTNADER

Utgifter som gjelder transaksjonsbaserte inntekter kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Utgifter som finansieres med inntekt fra bevilgning og inntekt fra tilskudd og overføringer, kostnadsføres i samme periode som aktivitetene er gjennomført og ressursene er forbruket.

PENSJONER

SRS 25 Ytelser til ansatte legger til grunn en forenklet regnskapsmessig tilnærming til pensjoner. Statlige virksomheter skal ikke balanseføre netto pensjonsforpliktelser for ordninger til Statens pensjonskasse (SPK).

Forsvaret resultatfører arbeidsgiverandel av pensjonspremien som pensjonskostnad. Pensjon kostnadsføres som om pensjonsordningen i SPK var basert på en innskuddsplan.

Fra 2022 har SPK lagt om pensjonspremiemodellen for statlige virksomheter. Fra 1. januar 2022 betaler Forsvaret en virksomhetsspesifikk hendelsesbasert arbeidsgiverandel som del av pensjonspremien. At premien er virksomhetsspesifikk, betyr at den beregnes ut fra den enkelte virksomhets forhold, ikke for grupper av virksomheter samlet. At den er hendelsesbasert, betyr at den tar hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden i virksomheten, slik at premiereserven er ajour i forhold til medlemmets opptjening. Medlemsandelen på to prosent av lønnsgrunnlaget er uendret.

LEIEAVTALER

Forsvaret benytter forenklet metode for klassifisering av leieavtaler, jf. SRS 13 punkt 7. Alle Forsvarets leieavtaler klassifiseres som operasjonelle.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV IMMATERIELLE EIENDELER OG VARIGE DRIFTSMIDLER

Anleggsmidler er varige og betydelige eiendeler som disponeres av virksomheten. Med varige eiendeler menes eiendeler med utnyttbar levetid på 3 år eller mer. Med betydelige eiendeler forstås eiendeler med anskaffelseskost på 100 000 kroner eller mer. Anleggsmidler er balanseført til anskaffelseskost fratrukket avskrivninger.

Kontorinventar og datamaskiner (PCer, servere m.m.) med utnyttbar levetid på 3 år eller mer er balanseført som egne grupper. Dette gjelder også håndvåpen og kjøretøy.

Varige driftsmidler nedskrives til virkelig verdi ved endret anvendelse eller utnyttelse, dersom virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi.

For overføringer av varige driftsmidler fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg vises det til avsnitt under Transaksjoner med nærstående parter.

For regnskapsmessig behandling av gjenvinnbare reservedeler med verdi under 1 mill. kroner henvises til regnskapsprinsippet om beholdning av varer og driftsmateriell.

DEKOMPONERING

Prinsippet for dekomponering følger av SRS 17 punkt 26-28. Dekomponering skal vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid. Hver del av driftsmidlet, med en anskaffelseskost som er vesentlig i forhold til den totale anskaffelseskosten, skal balanseføres separat. Deler som antas å ha lik utnyttbar levetid kan slås sammen. Forsvaret definerer store anleggsmidler på følgende måte: Anleggsmiddelet må ha en anskaffelsesverdi på over 300 mill. kr, anleggsmiddelet må bestå av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid, og komponentene må ha en verdi på mer enn 20 prosent av den totale anskaffelsen. Anlegget skal dekomponeres dersom alle kriteriene er oppfylt.

EGENUTVIKLET PROGRAMVARE

Kjøp av bistand til utvikling av programvare er balanseført. Utgifter vedrørende bruk av egne ansatte knytte til applikasjonsutviklingsfasen ved utvikling av programvare er kostnadsført.

FINANSIELLE ANLEGGSMIDLER

Finansielle anleggsmidler verdsettes til anskaffelseskost fratrukket forventede tap.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV OMLØPSMIDLER OG KORTSIKTIG GJELD

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler eller langsiktig gjeld.

Omløpsmidler, utover varer og driftsmateriell, vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

BEHOLDNING AV VARER OG DRIFTSMATERIELL

Beholdninger omfatter varer for salg og driftsmateriell som benyttes i eller utgjør en integrert del av Forsvarets offentlig tjenesteyting.

Forsvarets beholdninger består i hovedsak av driftsmateriell. Beholdningene blir verdsatt til anskaffelseskost etter metoden for veid gjennomsnittspris.

Beholdninger av varer og driftsmateriell kostnadsføres gjennom avgangsføring fra lager, gjennom enten forbruk, kassasjon eller avhending. Beholdninger som er kassable, beholdninger på artikler som er under utfasing eller ferdig utfaset, defineres som ukurante. Reparerbare beholdninger defineres som delvis ukurante gjennom en sjablonmessig tilnærming. Forsvarets avsetning for ukurans i balansen tilsvarer bokført verdi av ukurante beholdninger.

Forsvaret har et betydelig omfang av reservedeler, eksempelvis motorer og girkasser. DFØ har i forbindelse med åpningsbalansen og i løpende drift godkjent at reservedeler i Forsvaret klassifiseres som omløpsmidler innenfor rammen av SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell, når praktiske forhold tilsier dette. Forsvaret har valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler som anleggsmidler når disse har en kostpris på over en million kroner. Tilsvarende er gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under en mill. kroner klassifisert som varer og driftsmateriell. Av praktiske årsaker er det hensiktsmessig med klassifisering som omløpsmidler av gjenvinnbare reservedeler. Dette er reservedeler som blir brukt til vedlikehold av anleggsmidler og dermed opprettholde disse delene verdien på anleggsmidlet. Gjenvinnbare reservedeler blir opppreparert etter bruk om nødvendig. Det er således rotasjon på gjenvinnbare reservedeler hvor delene normalt inngår i et anleggsmiddel. Hovedvekten av gjenvinnbare reservedeler har en anskaffelsesverdi under en mill. kroner.

Forsvaret anskaffer beholdninger av varer og driftsmateriell til bruk i beredskap og for bruk i løpende drift. Dette innebærer at mange av beholdningen blir lagerført over flere år og således har en art av langsiktig eiendeler (over et års levetid). Disse beholdningen er valgt klassifisert som kortsiktig, da de er klassifisert til å utgjøre en integrert del av Forsvarets offentlig tjenesteyting. Det er produksjonsmaterieell til bruk i løpende utføring av oppdraget. Det vises til SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell punkt 4.

KUNDEFORDRINGER OG ANDRE FORDRINGER

Kundefordringer og andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene.

TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE PARTER

Overføringer av anleggsmidler og beholdninger til Forsvaret fra Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg

Overføringer mellom etatene gjøres uten økonomisk vederlag. Anskaffelseskost ved balanseføring hos Forsvaret er den samme som avgivende parts anskaffelseskost. Forsvaret legger til grunn at denne verdien tilsvarer markedsverdi.

Overføring av anleggsmidler og beholdninger i forbindelse med utfasing

Før overføring nedskrives normalt beholdningene av varer og driftsmateriell og anleggsmidler til kroner 0,-, som normalt er markedsverdien ved tidspunktet for utfasing til Forsvarsmateriell. Dersom det eksisterer en markedsverdi ved avhending, skal det vurderes individuelt om denne skal benyttes. Overføringen mellom etatene ved utfasing gjøres uten økonomisk vederlag.

Etterretningstjenesten

Etterretningstjenesten er en virksomhet med spesielle krav til skjerming. Forvaltningen følger derfor eget regelverk med hjemmel fra Stortinget. Regnskapet til Etterretningstjenesten er innarbeidet i Forsvarets regnskap på overordnet nivå.

VALUTA

Pengeposter i utenlandsk valuta er vurdert til kursen ved regnskapsårets slutt. Her er Norges Banks spotkurs per 31.12.24 lagt til grunn.

AVSETNING FOR USIKRE FORPLIKTELSER

Forsvaret vurderer om forpliktelser skal avsettes i regnskapet i henhold til SRS 19 *Usikre forpliktelser og betingede eiendeler*. Ved sannsynlighetsovervekt avsetter Forsvaret forpliktelsen dersom den kan estimeres pålitelig. Forsvaret har i 2024 endret hvordan usikre forpliktelser knyttet til oppryddings- og fjerningsutgifter skal regnskapsføres. Forsvaret skal gjøre nødvendig avsetninger i henhold til SRS 19 om usikre forpliktelser og betingede eiendeler knyttet til oppryddings- og fjerningsutgifter. Det vises til note 18 og 20 for ytterligere informasjon.

STATENS KAPITAL

Statens kapital utgjør nettobeløpet av Forsvarets eiendeler og gjeld, og fremgår i regnskapslinjen for avregninger i balanseoppstillingen. Forsvaret presenterer ikke konsernkontoene i Norges Bank som bankinnskudd. Konsernkontoene inngår i regnskapslinjen avregnet med statskassen.

INNKREVNINGSVIRKSOMHET OG ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN

Innkrevningsvirksomhet og andre overføringer til staten presenteres etter periodisert prinsipp.

TILSKUDDSFORVALTNING OG ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN

Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten presenteres etter periodisert prinsipp.

STATLIGE RAMMEBETINGELSER

Selvassurandørprinsippet

Staten opererer som selvassurandør. Det er følgelig ikke inkludert poster i balanse eller resultatregnskap som søker å reflektere alternative netto forsikringskostnader eller forpliktelser.

Statens konsernkontoordning

Statlige virksomheter omfattes av statens konsernkontoordning. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger daglig gjøres opp mot virksomhetens oppgjørskontoer i Norges Bank.

Forsvaret tilføres ikke likvider gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. For Forsvaret nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto i Norges Bank ved overgang til nytt regnskapsår.

Nettoføringsordningen

Nettoføringsordningen er en administrativ ordning innenfor statsforvaltningen og ikke en del av merverdiavgiftssystemet. Formålet er mer effektiv ressursbruk, ved at merverdiavgift ikke er til hinder for at billigste alternativ velges.

NOTER TIL VIRKSOMHETSREGNSKAPET

NOTE 1: DRIFTSINNETEKTER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Inntekt fra bevilgninger*		
Inntekt fra bevilgning fra overordnet departement	54 043 884	46 986 351
Inntekt fra bevilgninger	54 043 884	46 986 351
Inntekt fra tilskudd og overføringer		
Tilskudd fra Nato	62 067	43 367
Tilskudd fra Norges forskningsråd	2 873	0
Tilskudd fra andre statlige virksomheter	13 374	47 720
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	140	0
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	495	0
Tilskudd fra FN	0	0
Andre tilskudd og overføringer	3 265	3 782
Sum inntekt fra tilskudd og overføringer	82 215	94 869
Salgs- og leieinntekter		
Salgsinntekter	2 111 081	1 972 959
Leieinntekt	233 048	171 106
Sum salgs- og leieinntekter	2 344 129	2 144 065
Andre driftsinntekter		
Gevinst ved avgang anleggsmidler	62	41
Royalties	50	302
Andre driftsinntekter	13 697	39 169
Sum andre driftsinntekter	13 810	39 512
Opptjente ikke fakturert driftsinntekt		
Avsetning av ikke fakturerte inntekter	86 776	-13 532
Sum Opptjente ikke fakturert driftsinntekt	86 776	-13 532
Sum driftsinntekter	56 570 813	49 251 266

* Etter de statlige regnskapsstandardene beregnes inntekt fra bevilgninger for bruttobudsjetterte virksomheter som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til virksomheten. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

For informasjon om mottatte bevilgninger se oppstilling av bevilgningsrapportering.

NOTE 2: LØNSSKOSTNADER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Lønn fast ansatte*	10 941 684	10 165 009
Feriepenger	1 768 022	1 638 393
Variable tillegg	4 041 347	3 678 030
Overtid	332 712	343 141
Avsetninger påløpt lønn	430 783	-30 794
Bonusavtaler	-202 634	148 960
Avgang stimulerende tiltak	-7 526	6 531
Arbeidsgiveravgift	2 194 807	2 121 500
Pensjonskostnader**	1 919 119	2 187 014
Sykepenger, refusjoner og tilskudd (-)	-440 388	-384 039
Godtgjørelse til vernepliktige	1 556 010	1 374 072
Andre ytelser***	764 368	735 824
Lønn balanseført egenutvikling av anleggsmidler (-) ***	-448	-154
Sum lønnskostnader	23 297 854	21 983 488
Antall ansatte****	18 669	18 348
Antall avtalte årsverk*****	17 468	17 046
Antall utførte årsverk*****	23 083	22 190

* På bakgrunn av at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november, har ikke Forsvaret utbetalt resultatet av lønnsoppgjøret i 2024. Det er derfor gjort et estimat for lønnsavsetning for det sentrale lønnsoppgjøret (lokale og eventuelt sentrale tillegg) som utgjør kr 351 mill. kroner i lønn og feriepenger. Arbeidsgiveravgift utgjør 38 mill. kroner, samlet 389 mill. kroner. Avsetning til lønnsoppgjør inkluderer Forsvarets eget bidrag til lønnsforhandlingene utover det som er fremforhandlet sentralt.

** Pensjonskostnaden i 2024 er basert på et estimat for pensjonspremien beregnet av SPK og egen vurdering, og ikke faktisk pensjonspremie. Dette skyldes at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november 2024. Premiesatsen for arbeidsgiverandelen utgjorde i 2024 23,74 prosent på ansatte med særalder og 10,61 prosent på øvrige ansatte. For regnskapsåret 2023 utgjorde premiesatsen hhv 24,2 og 10 prosent. Se også omtale av regnskapsføring av pensjoner i prinsippnoten.

*** Inneholder lønn og sosiale kostnader (feriepenger, arbeidsgiveravgift og pensjonskostnader).

**** Antall ansatte viser gjennomsnittlig antall ansatte som genererer årsverk-forbruk i Forsvaret pr år. Det tar ikke høyde for ansettelsesperiode.

***** Antall avtalt årsverk er beregnet med utgangspunkt i antall ansatte justert for tilsetningsperiode og stillingsprosent.

***** For antall utførte årsverk er mertid som overtid, vakt, øving, seilingsdøgn etc., samt fravær inklusiv avspasering etter opparbeidet mertid tatt med i beregningen

Tallene er ikke sammenlignbare med SSB sine tall på grunn av at A-meldingen inneholder alle som har et arbeidsforhold, uavhengig av om de har mottatt en ytelse eller ikke, og i tillegg alle som har mottatt en ytelse i perioden uten at de nødvendigvis har et arbeidsforhold. Forsvarets tall er basert på de personellkategoriene som har et arbeidsforhold som faller inn under ansatte som skal telle årsverk iht PM 2019-13 og definisjon på avtalte og utførte årsverk.

AA-registerets tall er derfor ikke direkte sammenlignbare med Forsvarets sine tall på antall ansatte og årsverk, fordi AA-registeret inneholder personellkategorier som eksempelvis områdesjef i HV, personell på beredskapskontrakter, personell på repetisjonstrening/HV-øvelse, vernepliktige akademikere, elever ved befals- og krigsskoleutdanning, lærlinger etc.

NOTE 3: IMMATERIELLE EIENDELER

<i>Tall i tusen kr</i>	Programvare og lignende rettigheter	Andre rettigheter***	Sum im. eiendeler
Anskaffelseskost 01.01.2024	1 308 592	4 163 884	5 472 477
Tilgang i 2024	0	0	0
Avgang anskaffelseskost i 2024 (-)	0	0	0
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell i 2024*	122 923	549 221	672 145
Tilgang overførte anleggsmidler fra andre etater i 2024**	0	502 843	502 843
Anskaffelseskost 31.12.2024	1 431 515	5 215 949	6 647 465
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2024	0	0	0
Nedskrivninger i 2024	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2024	932 012	746 516	1 678 528
Ordinære avskrivninger i 2024	100 822	44 955	145 777
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2024 (-)	0	0	0
Balanseført verdi 31.12.2024	398 681	4 424 478	4 823 159
Avskrivningssatser (levetider)	5 år / lineært	5 år / lineært	
*) Oversikt over overførte materiell fra Forsvarsmateriell			
Overføring forskudd reservedelspakker F-35			523 507
Overføring programvare og andre IKT løsninger			122 923
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell			646 430
Endring avsetninger			25 714
Overført med avsetninger fra Forsvarsmateriell			672 145
***) Oversikt over overførte materiell fra andre etater			
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsdepartementet			
Endring avsetninger, satellitt ASPB			502 843
Overført med avsetninger fra andre etater			502 843

Forsvarsmateriell har fått innvilget unntak fra kravene i SRS 3 Prinsippendringer, estimatendring og korrigering av feil, pkt. 16 – 18, samt SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell pkt. 6. Forsvarsmateriell har ikke lagt til arbeidstimer for innkjøpt materiell i perioden 2016 til og med 2019. Grunnet nevnte unntak vil dette heller ikke bli gjort. Manglende registrering av arbeidstimer på investeringene har medført at Forsvaret har aktivert verdien av enkelte anleggsmidler for lavt i balanse. Det har igjen resultert i at Forsvaret har for lave avskrivninger på de samme anleggsmidlene i tilhørende periode.

***Andre rettigheter

I gruppen andre rettigheter inngår blant annet rettigheten til reservedeler for F-35. Avskrivning for denne rettigheten vil starte når partnerskapene for F-35 vedtar en nedtrapping av beholdningen av reservedeler. Dette forventes i slutten av våpensystemets levetid. Bokført verdi på reservedelspakkene er 2.769 mill. kroner.

NOTE 4: VARIGE DRIFTSMIDLER

Tall i tusen kr	Tomter bygninger og annen fast eiendom	Anlegg under utførelse	Maskiner og transportmidler	Fartøy og Fly	Våpensystem ammunisjon, inventar og driftsløsøre	Infrastruktur-eiendeler	Sum varige driftsmidler
Anskaffelseskost							
1.1.2024	254 151	30 021	25 919 785	142 686 433	39 224 492	9 856	208 124 738
Tilgang i 2024	1 280	8 501	202 581	31 338	397 247	0	640 946
Avgang anskaffelseskost	0	0	-352 938	-10 673 000	-347 886	0	-11 373 824
Tilgang overførte fra Forsvarsmateriell 2024*	0	0	420 960	4 047 703	2 068 263	0	6 536 926
Tilgang overførte fra andre etater 2024**	0	-3 876	10 455	0	238 625	0	245 204
Anskaffelseskost							
31.12.2024	255 431	34 647	26 200 842	136 092 474	41 580 740	9 856	204 173 990
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2024	0	0	4 617	2 196 983	143 376	762	2 345 737
Nedskrivninger i 2024	0	0	5 932	107 594	7 976	0	121 502
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2024	6 540	0	15 154 694	84 131 874	27 298 261	2 934	126 594 303
Ordinære avskrivninger i 2024	1 958	0	844 955	3 180 522	1 731 120	493	5 759 049
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2024 (-)	0	0	-307 876	-10 653 118	-269 566	0	-11 230 560
Balansført verdi							
31.12.2024	246 933	34 647	10 498 520	57 128 619	12 669 574	5 667	80 583 959
Avskrivningssatser (levetider)	10-50 år lineært	10-30 år lineært	10-40 år lineært	5-40 år lineært	20 år lineært	20 år lineært	

Dekomponering blir vurdert i henhold til fastlagt presisering av statlig regnskapsstandard 17 (SRS 17). Jf. SRS 17 skal dekomponering vurderes for store anleggsmidler som består av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid.

Forsvaret har valgt å definere store anleggsmidler på følgende måte:

- Anleggsmiddelet må ha en anskaffelsesverdi på over 300 mill. kroner.
- Anleggsmiddelet må bestå av flere komponenter med ulik utnyttbar levetid.
- Komponentene må ha en verdi på mer enn 20 prosent av den totale anskaffelsen.

Anlegget skal dekomponeres dersom alle kriteriene er oppfylt. Se for øvrig note 10 knyttet til avgrensning mellom anleggsmidler og beholdninger av varer og driftsmateriell.

Nedskrivning i 2024

Det er nedskrevet anlegg i forbindelse med avhending for 121,5 mill. kroner.

*) Oversikt over overførte materiell fra Forsvarsmateriell

Ett kystvaktfartøy	2 413 462
Ett Poseidon P-8 overvåkningsfly	1 619 317
Utstyr og reservedeler P8	196 921
Oppgradering KV Svalbard	281 773
Oppgradering Nasams rader	269 410
Broleggerpanservogner	118 450
Oppgradering beltevogner	114 211
Andre overføringer	1 452 678
Tilgang overførte anleggsmidler fra Forsvarsmateriell	6 466 222
Endring avsetninger	70 704
Overført med avsetninger fra Forsvarsmateriell	6 536 926

****) Oversikt over overførte materiell fra andre etater**

Overføring Nawsarh IKT infrastruktur og base materiell	16 222
Overføring annen digital infrastruktur	12 457
Tilgang overførte anleggsmidler fra andre etater	28 679
Endring avsetninger	216 525
Overført med avsetninger fra andre etater	245 204

Forsvarsmateriell har fått innvilget unntak fra kravene i SRS 3 Prinsippendringer, estimatendring og korrigerende av feil, pkt. 16 – 18, samt SRS 12 Beholdninger av varer og driftsmateriell pkt. 6. Forsvarsmateriell har ikke lagt til arbeidstimer for innkjøpt materiell i perioden 2016 til og med 2019. Grunnet nevnte unntak vil dette heller ikke bli gjort. Manglende registrering av arbeidstimer på investeringene har medført at Forsvaret har aktivert verdien av enkelte anleggsmidler for lavt i balanse. Det har igjen resultert i at Forsvaret har for lave avskrivninger på de samme anleggsmidlene i tilhørende periode.

NOTE 5: ANDRE DRIFTSKOSTNADER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Husleie, vedlikehold, drift og forvaltning	2 417 046	1 825 309
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	174 005	140 215
Andre kostnader til drift av eiendom og lokaler	1 698 102	2 026 053
Leie av maskiner, inventar og lignende	1 178 727	1 054 912
Mindre utstyrsanskaffelser	330 412	307 246
Teknisk materiell	1 813 660	330 544
Forbruksmateriell	725 800	460 134
Ammunisjon	606 809	143 122
Proviant	706 777	688 879
Arbeidsklær	256 527	313 741
Drivstoff	902 660	847 558
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	2 046 578	1 812 513
Kjøp av konsulentttjenester*	624 634	535 434
Kjøp av andre fremmede tjenester	2 021 376	2 162 062
Vedlikeholdsavtaler	1 800 184	1 405 707
Reiser og diett	1 447 663	1 215 306
Tap og lignende	32 890	-918
Erstatninger og skader	56 627	12 026
E-Tjenesten	5 156 528	4 152 722
Øvrige driftskostnader	1 072 057	854 267
Sum andre driftskostnader	25 069 062	20 286 832

* Spesifikasjon av konsulentttjenester	31.12.2024	31.12.2023
Konsulentttjenester innen økonomi, revisjon og juss	12 194	1 554
Konsulentttjenester til utvikling av programvare, IKT-løsninger	382 139	310 176
Konsulentttjenester til organisasjonsutvikling kommunikasjonsrådgivning mv.	46 820	45 777
Andre konsulentttjenester	183 481	177 927
Sum	624 634	535 434

Tilleggsinformasjon om operasjonelle leieavtaler

Gjenværende varighet	Type eiendel				Sum
	Programvare og lignende rettigheter	Tomter, bygninger og annen fast eiendom	Fartøy og fly	Maskiner og transportmidler	
Varighet inntil 1 år	6 098	0	0	87 590	93 689
Varighet 1-5 år	295 337	0	324 094	42 162	661 592
Varighet over 5 år	0	1 838 823	0	0	1 838 823
Kostnadsført leiebetaling for perioden	301 435	1 838 823	324 094	129 752	2 594 103

* Kostnaden gjelder leieavtaler med Forsvarsbygg. Disse er uten fastsatt varighet og følger gitte retningslinjer ved oppsigelse. De er dermed plassert i kategorien for varighet over 5 år. I tillegg har Forsvaret om lag om lag 152 mill. kroner i leiekostnader fordelt på om lag 413 leverandører. Dette gjelder i stor grad leie av enkelt boliger med løpende avtaler der bindingstiden kan ha utløpt. Refusjon til ansatte som har krav på fri bolig i utlandet er også bokført som leiekostnad. Dette er holdt utenfor tabellen.

NOTE 6: FINANSINNTEKTER OG FINANSKOSTNADER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Finansinntekter		
Renteinntekt		
Valutagevinst (agio)	79 549	69 958
Sum finansinntekter	79 549	69 958
Finanskostnader		
Rentekostnad	6 250	1 503
Valutatap (disagio)	83 798	79 698
Annen finanskostnad	634	497
Sum finanskostnader	90 681	81 697

NOTE 7: SAMMENHENG MELLOM AVREGNET MED STATSKASSEN OG MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN

A) Avregnet med statskassen

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023	Endring
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	4 823 159	3 793 949	1 029 211
Varige driftsmidler	80 583 959	79 184 698	1 399 261
Sum	85 407 119	82 978 647	2 428 472
Finansielle anleggsmidler			
Andre Langsiktige fordringer (depositum husleie)	4 376	4 179	197
Sum	4 376	4 179	197
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	36 175 346	35 252 345	923 001
Kundefordringer	301 278	156 458	144 820
Opptjente, ikke fakturerte inntekter	138 424	51 120	87 304
Andre fordringer	4 808 902	4 439 551	369 351
Bankinnskudd, kontanter og lignende	38 825	38 055	770
Sum	41 462 775	39 937 529	1 525 246
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	923 357	1 058 483	-135 126
Sum	923 357	1 058 483	-135 126
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	1 073 316	869 934	203 382
Skyldig skattetrekk	854 102	859 084	-4 982
Skyldige offentlige avgifter	746 792	633 983	112 809
Avsatte feriepenger	1 719 915	1 573 496	146 419
Mottatt forskuddsbetaling	263 160	36 810	226 350
Annen kortsiktig gjeld	2 348 090	1 939 387	408 702
Sum	7 005 374	5 912 694	1 092 681
Avregnet med statskassen*	118 945 539	115 949 179	2 996 360
Endret i avregning med statskassen			
<i>Konsernkontoer i Norges bank</i>			
Konsernkonto utbetaling			-52 467 901
Konsernkonto innbetaling			4 385 515
Netto trekk konsernkonto			-48 082 386
<i>Innbetalinger og utbetalinger som ikke inngår i virksomhetens drift (er gjennomstrømningsposter)</i>			
- Innbetaling innkrevingsvirksomhet og andre overføringer (1997)			-38 481
+ Utbetaling tilskuddsforvaltning og andre overføringer (1998)			183 444
<i>Bokføringer som ikke går over bankkonto, men direkte mot avregning med statskassen</i>			
+ Inntektsført fra bevilgning (underkonto 1991 og 1992)			54 043 884
- Gruppeliv/arbeidsgiveravgift (underkonto 1985 og 1986)			-2 446 766
+ Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift (underkonto 1987)			2 835 941
- Avregning mellom Forsvaret og andre etater (underkonto 1994)			-779 875
<i>Andre avstemmingsposter</i>			
- Avregning mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell			-8 704 954

Korrigerings av avsetning for feriepengar	-12 746
Andre avstemningsposter*	5 579
Forskjell mellom resultatført og netto trekk på konsernkonto	-2 996 360
Resultat av periodens aktiviteter før avregning med statskassen	0
Sum endring i avregnet med statskassen	-2 996 360

*Endring på konto 1990 skyldes skyllens feil i regnskapet for 2023 som er bokført mot avregning med statskassen. For noen mindre feil er ikke sammenlignbare tall for 2023 korrigert. Det vises til note 18 for ytterligere informasjon.

B) Forskjellen mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen

Tall i tusen kr	31.12.2024	31.12.2024	Forskjell
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	4 823 159	0	4 823 159
Varige driftsmidler	80 583 959	0	80 583 959
Sum	85 407 119	0	85 407 119
Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer finansielle anleggsmidler	4 376	0	4 376
Sum	4 376	0	4 376
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	36 175 346	0	36 175 346
Kundefordringer	301 278	0	301 278
Opptjente, ikke fakturerte inntekter	138 424	0	138 424
Andre fordringer	4 808 902	2 944	4 805 958
Bankinnskudd, kontanter og lignende	38 825	37 995	830
Sum	41 462 775	40 939	41 421 836
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	923 357	0	923 357
Sum	923 357	0	923 357
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld*	1 073 316	0	1 073 316
Skyldig skattetrekk	854 102	854 109	-7
Skyldige offentlige avgifter	746 792	307 320	439 472
Avsatt pensjonspremie til statens pensjonskasse*	0	620 030	-620 030
Avsatte feriepengar	1 719 915	0	1 719 915
Mottatt forskuddsbetaling	263 160	263 160	0
Annen kortsiktig gjeld	2 348 090	149	2 347 940
Sum kortsiktig gjeld	7 005 374	2 044 768	4 960 606
Sum	118 945 539	-2 003 830	120 949 368

Mellomværende med statskassen består av kortsiktige fordringer og gjeld som etter økonomiregelverket er rapportert til statsregnskapet (S-rapport). Avregnet med statskassen viser finansieringen av Forsvarets netto omløpsmidler. Netto omløpsmidler består av kortsiktige eiendeler som beholdninger og kundefordringer, redusert for kortsiktig gjeld som leverandørgjeld

og skyldige skatter og avgifter. Dersom Forsvaret har finansielle anleggsmidler eller langsiktige forpliktelser inngår disse i beregningen av avregnet med statskassen.

* Avsetning til pensjonspremie inngår i leverandørgjeld i virksomhetsregnskapet.

NOTE 8: INNKREVINGSVIRKSOMHET OG ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Renteinntekter*	28 147	28 112
Bøter	639	466
Andre inntekter	9 694	5 309
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer	38 481	33 888

* Renteinntekter er i sin helhet knyttet til forskuddsbetalinger innenfor Foreign Military Sales (FMS ordningen). Renter er fordelt mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell i henhold til eierskapet til de respektive prosjektene.

Fordringer vedr. innkrevingsvirksomhet og andre overføringer

	2024	2023
Fordringer til pålydende	1 950	1 985
Avsatt til forventet tap	0	0
Sum fordringer vedrørende innkrevingsvirksomhet og andre fordringer til staten	1 950	1 985

NOTE 9: TILSKUDDSFORVALTNING OG ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Tilskudd til finansielle foretak	122 706	78 571
Tilskudd til ideelle organisasjoner	33 320	27 014
Tilskudd til utlandet	27 418	7 728
Sum andre overføringer fra staten	183 444	113 313

Gjeld vedrørende tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

Forsvaret gjør avsetninger for kostnader og bokfører inngående fakturaer knyttet til tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten som ikke er utbetalt pr. 31.12. Disse avsetningene og fakturaer inngår i Forsvarets kortsiktige gjeld, enten som leverandørgjeld eller annen kortsiktig gjeld. På grunn av disse avsetningene avviker regnskapet fra artskontorrapporteringen. Pr. 31.12.2024 utgjorde gjelden samlet 8,1 mill. kroner.

NOTE 10: BEHOLDNINGER AV VARER OG DRIFTSMATERIELL

Tall i tusen kr	Brutto bokført verdi		Ukurans		Netto bokført verdi	
	31.12.2024	31.12.2023	31.12.2024	31.12.2023	31.12.2024	31.12.2023
Proviant	51 836	27 234	-108	-933	51 728	26 301
Teknisk materiell	18 287 952	17 921 924	-1 349 834	-1 374 354	16 938 118	16 547 571
Sanitetsforbruksmateriell	419 308	379 678	-14 877	-44 247	404 432	335 431
Forbruksmateriell	2 664 366	2 647 750	-100 385	-132 932	2 563 981	2 514 817
Datamaskiner og servere	43 423	43 782	-198	-248	43 225	43 534
Arbeidsklær og utrustning	5 276 688	4 486 953	-360 519	-578 171	4 916 169	3 908 782
Verktøy o.l.	1 452 562	1 447 914	-78 472	-113 154	1 374 090	1 334 760
Ammunisjon	11 243 252	11 748 327	-1 478 072	-1 467 109	9 765 180	10 281 218
Drivstoff	674 010	599 907	0	0	674 010	599 907
Andre beholdninger og avsetninger*	-555 586	-339 976	0	0	-555 586	-339 976
Sum beholdninger av varer og driftsmateriell	39 557 811	38 963 493	-3 382 465	-3 711 148	36 175 346	35 252 345

Forsvaret har avdekket feil i tidligere års estimat på avsetning til ukurans. Feilen er korrigert for 2023 slik at tallene er sammenlignbare.

Forsvaret har et betydelig omfang av reservedeler, eksempelvis motorer og girkasser. DFØ har i forbindelse med åpningsbalansen godkjent at reservedeler i Forsvaret klassifiseres som omløpsmidler innenfor rammen av SRS 12. Beholdninger av varer og driftsmateriell, når praktiske forhold tilsier dette.

Forsvaret har på bakgrunn av denne dialogen med DFØ og interne vurderinger knyttet til økonomi og logistikk, valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler med en kostpris over en mill. kroner som anleggsmidler. Gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under en mill. kroner er klassifisert som varer og driftsmateriell.

Personlig bekledning og utrustning (PBU) er utstyr som personellet er utrustet med for å utføre gjøremål. Forventet levetid på dette materiellet varierer siden det er en sammensetning av forbruksartikler og returpliktig materiell. Returpliktig PBU forventes å være gjenbrukbart ut over ett år. Forsvaret har valgt å klassifisere all PBU som omløpsmidler, uavhengig av forventet levetid.

For skille mellom kortsiktige og langsiktige beholdninger vises til prinsippnoten. Forsvaret har klassifisert alle beholdninger av varer og driftsmateriell som kortsiktig siden de inngår som en integrert del for utføring av Forsvarets oppdrag i henhold til SRS 12.

* Negativ verdi for notelinjen andre beholdninger skyldes i hovedsak to forhold:

1. Beholdning er redusert for prosjektbeholdning som tilhører Forsvarsmateriell, men som ligger på Forsvarets lager
2. Det er gjort en avsetning på anlegg for lagerført materiell knyttet til tekniske plasser i Forsvaret. En teknisk plass kan være et serverrom. Avsetningen reduserer lagerbeholdningen.

NOTE 11: KUNDEFORDRINGER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Kundefordringer til pålydende	338 182	163 221
Avsatt til forventet tap (-)	-36 904	-6 763
Sum kundefordringer	301 278	156 458

NOTE 12: ANDRE FORDRINGER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Forskuddsbetalt lønn	4 246	3 099
Reiseforskudd	11 039	10 508
Personallån***)	63 317	64 048
Andre fordringer på ansatte	8 136	6 245
Mellomværende med NAV	48 283	37 927
Forskuddsbetalte kostnader	445 749	135 134
Mellomværende med E-tjenesten	14 671	-58 096
Forskudd til FMS og NSPA*) og **)	2 543 285	1 817 272
Andre forskudd	1 068 085	1 087 268
Vedlikehold F-35*)	582 017	1 328 378
Refusjon mva og avgifter	27 923	13 013
Andre fordringer	-2 496	-2 642
Avsetning til tap på krav	-5 353	-2 603
Sum andre kortsiktige fordringer	4 808 902	4 439 551

* Romertallsvedtak IX *Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger*: «Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2024 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NSPA (*NATO Support and Procurement Agency*), andre internasjonale organisasjoner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår».

Det er bokført et estimat knyttet til manglende varemottak på leveranser på forskudd til leverandører. Det er hovedsakelig knyttet til beholdninger av varer og driftsmateriell og andre driftskostnader.

Deler av forskudd er innestående på bankkonto i USA. Det er en kreditt risiko knyttet til disse forskuddene. Forsvarets vurdering er at denne risikoen er minimal, og det er ikke gjort avsetning for tap på forskuddene.

** På betalte forskudd til leverandører er det for enkelte prosjekter leveringstid over flere år. Dette innebærer at en andel av fordringen burde vært klassifisert som langsiktig fordring. Det er imidlertid vanskelig å skille mellom langsiktige (over 1 års løpetid) og kortsiktige forskuddsbetalinger. Posten er derfor i sin helhet klassifisert som kortsiktig.

*** Forsvaret har en ordning med lån til ansatte. En del av disse lånene har en løpetid over 1 år og skulle således vært klassifisert som langsiktig fordring. Det er vanskelig å skille mellom langsiktige og kortsiktige lån. Postene er derfor i sin helhet klassifisert som kortsiktig.

NOTE 13: BANKINNSKUDD, KONTANTER OG LIGNENDE

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Bankinnskudd utenlandsk valuta	37 738	37 593
Øvrige bankkontoer	1 028	400
Kontantbeholdninger	59	62
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende	38 825	38 055

NOTE 14: ØVRIG LANGSIKTIG GJELD

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Avsetning bonus T-35*	892 842	1 009 988
Sluttpakker	30 514	48 494
Sum øvrig langsiktig gjeld	923 357	1 058 483

*) Annen langsiktig gjeld omfatter sluttavtaler for personell som er tilsatt på T35-vilkår og er en avsetning knyttet til bonusordning for militært personell. Beløpene inkluderer beregnet arbeidsgiveravgift. Neste års utbetaling av bonus på T35 er klassifisert som kortsiktig gjeld.

Total avsetning for T35 (ny og gammel ordning) er 1,3 mrd. kroner, herav utgjør arbeidsgiveravgift 128 mill. kroner. Andelen som er klassifisert som kortsiktig gjeld utgjør 410 mill. kroner inkludert arbeidsgiveravgift.

Personell med tilsetningskontrakt med T-35 vilkår har bonusopptjening gjennom tjenestegjøring og må oppnå fastsatte milepæler for å kunne innløse bonus. Opptjente rettigheter nedjusteres i forpliktelsen basert på sannsynlighet for fratreden eller overgang til annen ansettelseskontrakt før oppnådde milepæler, og er beregnet av historiske data fra perioden 2018 til 2022. Forpliktelsen er beregnet til nåverdien av utført tjeneste omregnet til G (Folketrygdens grunnbeløp) basert på forventet sats Grunnbeløp på tidspunkt for bonusutbetaling. Til grunn for kalkulatoriske satser er Norsk Regnskapstiftelses veiledning pensjonsforutsetninger pr 31.12.2024.

Kalkulatoriske satser brukt ved beregning av avsetningen har vært følgende:

	31.12.2024	31.12.2023
Grunnbeløp (G)	124 028	118 620
Forventet økning i G	4 %	3,50 %
Diskonteringsrente	3,4 %	2,60 %

NOTE 15: SKYLDIG SKATTETREKK

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Skattetrekk	853 540	858 848
Andre trekk	562	236
Sum skyldig skattetrekk og andre trekk	854 102	859 084

NOTE 16: SKYLDIGE OFFENTLIGE AVGIFTER

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Skyldig mva og andre avgifter	366 464	315 077
Påløpt arbeidsgiveravgift	380 328	318 906
Sum skyldig offentlige avgifter	746 792	633 983

NOTE 17: ANNEN KORTSIKTIG GJELD

<i>Tall i tusen kr</i>	31.12.2024	31.12.2023
Påløpte kostnader	315 516	195 244
Midlertidig leverandørgjeld*	445 556	424 907
Avsetning for lønnsoppgjøret 2024***	229 271	0
Skyldig lønn****	971 995	807 161
Annen kortsiktig gjeld**	385 752	512 075
Sum annen kortsiktig gjeld	2 348 090	1 939 387

* Midlertidig leverandørgjeld

Det blir produsert en proforma inngående faktura ved registrering av varemottak der faktura ikke er mottatt fra leverandør. Dette blir bokført som midlertidig leverandørgjeld.

** Gjelder avsatt bonus T-35 og sluttavtaler, jf. Note 14 Øvrig langsiktig gjeld.

*** På bakgrunn av at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november, har ikke Forsvaret utbetalt resultatet av lønnsoppgjøret i 2024. Forsvaret har derfor gjort et estimat for lønnsavsetningen for det sentrale lønnsoppgjøret (lokale og eventuelt sentrale tillegg), jf. note 2. Avsetningen inkluderer også Forsvarets eget bidrag til lønnsforhandlinger utover det som er fremforhandlet sentralt.

**** Det er gjort avsetning for økte kostnader til variable tillegg som konsekvens av utsatt utbetaling av lønnsoppgjøret

NOTE 18: KORRIGERING AV FEIL I TIDLIGERE ÅRS REGNSKAP

Tall i tusen kr

Nr.	Transaksjonsgruppe	Regnskapslinje	Beløp
1	Etteraktiveringer	Avskrivning/nedskrivning	11 996
2	Feil kostnadsføring tidligere år	Andre driftskostnader	- 6 417
3	Donasjoner 2023	Varekostnader	12 273
4	Feil pris på materiell	Beholdninger /Andre driftskostnader	58 526
5	For mye avsatt ukurans	Beholdninger /Andre driftskostnader	- 1 611 080
	Sum		- 1 534 702

I henhold til SRS 3 punkt 13 om korrigerende av feil skal vesentlig feil i tidligere års regnskap føres direkte mot virksomhetskapital. Forsvaret har fastsatt en vesentlighetsgrense på 419 mill. kroner. Summen av feilene i absolutt verdi utgjør 1 580 mill. kroner.

Forsvaret har konkludert at beløpet samlet er vesentlig og feilene er ført mot virksomhetskapital.

1. Forsvaret har i 2024 aktivert anleggsmidler som er tatt i bruk i tidligere år. Tidligere års manglende avskrivning er klassifisert som en feil i tidligere års regnskap. Sammenligningstall er ikke omarbeidet da det vurderes å være uvesentlig.
2. Ved gjennomgang av posterings knyttet til midlertidige leverandørgjeld er det avdekket feil bruk av innkjøpsordre i Forsvaret som har medført feil kostnadsføring. Feilen gjelder delvis posterings i regnskap i tidligere år. Sammenligningstall er ikke omarbeidet da det vurderes å være uvesentlig.
3. Det ble donert materiell i 2023 som først ble bokført i 2024. Sammenligningstall er omarbeidet.
4. Manglende integrasjon mellom systemer har ført til feil beregning av glidende gjennomsnittspris på en gruppe materiell. Feilen er korrigert i 2024 med 101 mill. kroner, hvorav 59 mill. kroner gjelder tidligere år. Sammenligningstall er omarbeidet.

5. Det er i 2024 avdekket en feil i estimatet knyttet til ukurans i 2023. Feilen er korrigert i 2024 og sammenligningstall er omarbeidet.

Fjerning- og oppryddingsforpliktelser

Forsvaret har i 2024 endret hvordan usikre forpliktelser knyttet til oppryddings- og fjerningsutgifter skal regnskapsføres. Forsvarsdepartementet har besluttet at det gir et mest dekkende bilde av kostnadene om slike kostnader innregnes i Forsvarets regnskap. Dette er en endring i tolkningen av gjeldende forretningsmodell i forsvarssektoren. Beslutningen er tatt etter dialog med DFØ. Det er krevende å estimere fremtidige forpliktelser knyttet til oppryddings- og fjerningsutgifter. Gitt den korte tiden fra beslutning om endring av tolkning av forretningsmodellen, har ikke Forsvaret kunne utarbeide et pålitelig estimat og har derfor ikke gjennomført noen avsetning i regnskapet for 2024. Arbeidet med etablering av metode for beregning av forpliktelsen vil gjennomføres i 2025. Feilen vil bli korrigert i regnskapet for 2025. Se for øvrig note 20 for ytterligere informasjon.

NOTE 19 VAREKOSTNAD		
Tall i tusen kr	31.12.2024	31.12.2023
Varekjøp for videresalg	772 386	511 336
Arbeidsordre for videresalg	2 908	17 572
Donasjoner anleggsmidler, Ukraina	140 448	45 559
Donasjoner materiell, Ukraina	1 250 694	667 374
Sum varekost	2 166 436	1 254 112

Kostnadene knyttet til donasjonene er bokført som varekostnad. I og med at det er en donasjon er det ingen tilhørende inntekt til kostnaden.

NOTE 20: USIKRE FORPLIKTELSER OG BETINGEDE EIENDELER

Forsvaret har i samarbeid med Forsvarsdepartementet og øvrige etater i sektoren i 2024 endret tolkning av gjeldende forretningsmodell mellom etatene knyttet til avsetninger for fremtidige skrotnings-, fjernings- og miljøutgifter.

Etter en samlet vurdering er det besluttet at Forsvaret skal gjøre avsetninger for oppryddings- og fjerningsforpliktelser.

På bakgrunn av at endring i tolkning av forretningsmodell ble endret sent har ikke Forsvaret kunne estimere avsetning til oppryddings- og fjerningsforpliktelse pålitelig. Det er derfor ikke foretatt noen avsetning i regnskapet for 2024. Det vil bli estimert en forpliktelse i 2025.

Forsvaret har mottatt estimat fra Forsvarsbygg knyttet til oppryddings- og fjerningsutgifter for perioden 2025-2029 som følger:

For årene 2025-2029 er anslag for kjente fremtidige forpliktete miljøkostnader, basert på langtidsbudsjettet, som følger for de to kategorier (tall i mill. kroner):

Utrangering av EBA	195
Pålegg fra miljømyndighetene	520
Totale estimerte fremtidige miljøforpliktelser (2025-2029)	715

Forsvaret har ikke innarbeidet dette estimatet da dette ikke er kvalitetssikret og det dekker ikke avsetning for alle anleggene.

Det er fremmet et erstatningskrav til leverandøren av helikoptrene NH-90, og det anses usikkert hvor stor en eventuell erstatning knyttet til NH-90 vil kunne bli for Forsvaret. Det er således ikke tatt stilling til inntektsføring knyttet til dette.

To tidligere ansatte har reist en sak mot Statens pensjonskasse (SPK) knyttet til om at deler av variable tillegg skal være pensjonsgivende. Saken er berammet i Høyesterett, etter at saksøker vant frem med sitt søksmål i tingretten. Det er SPK som er saksøkt, men en eventuell dom kan få konsekvenser for Forsvaret. Det er dog usikkerhet knyttet til Høyesteretts domsavgjørelse. Det er videre usikkert hvilken betydning saken vil ha For Forsvaret. Forsvaret har således ikke gjort noen avsetninger i regnskapet knyttet til denne saken.

Utover forhold nevnt over er det ingen kjente usikre forpliktelser er betingede eiendeler som ikke fremkommer av Forsvarets regnskap.

NOTE 21: ANDRE LANGSIKTIGE FORDRINGER

Forsvaret har en ordning med lån til ansatte ved beordring til utenlandsoppdrag. Dette gjelder også ved leie av bosted på slike oppdrag, hvor det kan betales depositum for leieforholdet. En del av disse lånene og depositumene har en løpetid under 1 år og skulle således vært klassifisert som kortsiktig fordring. Det er vanskelig å skille mellom langsiktige og kortsiktige lån og depositum. Postene er derfor i sin helhet klassifisert som langsiktig.

6.3. Årsregnskap etter kontantprinsippet

OPPSTILLING AV BEVILGNINGSRAPPORTERING 31.12.2023 (tall i tusen kr)

Utg. Kap.	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Not e	Samlet tildeling*	Regnskap 2024	Merutg.(-) og mindreutgift
159	Regionsbevilgninger	73	Ukraina og naboland	C	0	122 706	0
0323	Musikk og scenekunst	22	Forsvarets musikk	C	0	56 200	0
	Statens erstatningsansvar og Stortingets		Erstatningsansvar				
0471	rettferdsvederlagsordning	71	m.m	C	0	53 840	0
0481	Samfunnet Jan Mayen	01	Driftsutgifter	A	64 920	59 892	5 028
1700	Forsvarsdepartementet	01	Driftsutgifter	C	0	124 765	0
1720	Forsvaret*	01	Driftsutgifter	A	44 311 975	44 052 458	259 517
1720	Forsvaret	71	Overføringer til andre	A	47 295	42 525	4 770
1735	Etterretningstjenesten	21	Spesielle driftsutgifter	A	3 407 020	3 407 020	0
	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold		Større utstyrs-anskaffelser og vedlikehold				
1760		45		A	1 711 658	1 638 547	73 111
	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold		Større utstyrs-anskaffelser og vedlikehold				
1760		45		C	0	26 464	0
1791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsutgifter	A	716 458	749 201	-32 743
	Nettoordning, statlig betalt						
1633	merverdiavgift	01	Driftsutgifter	C	0	2 840 338	0
Sum utgiftsført					50 259 326	53 173 955	309 683

* Statens pensjonskasse har fått en belastningsfullmakt på 15 mill. kroner. Samlet tildeling blir ikke redusert med avgitte belastningsfullmakter. Se note B og D for nærmere forklaring.

Inntekts-kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Not e	Samlet tildeling*	Regnskap 2024	Merinntekt og mindreinnt.(-)
3481	Samfunnet Jan Mayen	01	Refusjoner og andre inntekter	A	7 137	8 035	898
4700	Forsvarsdepartementet	01	Driftsinntekter	C	0	1 730	0
4720	Forsvaret	01	Driftsinntekter	A	1 074 465	1 672 989	598 524
4791	Redningshelikoptertjenesten	01	Driftsinntekter	A	595 457	577 237	-18 220
4799	Militære bøter	86	Militære bøter	A	500	604	104
	Renter av statskassens kontantbeholdning og andre fordringer		Av alminnelige fordringer				
5605		83		A	0	28 156	0
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse	A	0	36 583	0
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift	A	0	2 420 167	0
Sum inntektsført					1 677 559	4 745 502	581 307

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

48 428 453

Kapitalkontoer

Norges Bank KK /innbetalinger	4 385 515
Norges Bank KK/utbetalinger	-52 467 901
Endring i mellomværende med statskassen	-346 067

Sum rapportert

0

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

Konto	Tekst	31.12.2024	31.12.2023	Endring
717050	Mellomværende med statskassen for Forsvaret	-2 003 830	-1 657 763	-346 067

NOTE A: FORKLARING AV SAMLET TILDELING UTGIFTER

Kapittel og post	Kapittelnavn	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
048101	Samfunnet Jan Mayen	3 000	61 920	64 920
172001	Forsvaret*	636 617	43 675 358	44 311 975
172071	Forsvaret	2 058	45 237	47 295
173521	Etterretningstjenesten	0	3 407 020	3 407 020
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold**	18 258	1 693 400	1 711 658
179101	Redningshelikoptertjenesten	0	716 458	716 458
Sum samlet tildeling utgifter		659 933	49 599 393	50 259 326

* Bevilgningen på kapittel og post 172001 inkluderer belastningsfullmakt på 15 mill. kroner gitt til Statens pensjonskasse.

** Forsvaret og E-Tjenesten har fått en tildeling av Forsvarsdepartementet på Forsvarsmateriells kapittel 1760 post 45. E-Tjenesten er en del av Forsvarets regnskap, men rapporteres på overordnet nivå.

FORKLARING AV SAMLET TILDELING AV INNTEKTER

Kapittel og post	Kapittelnavn	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
348101	Samfunnet Jan Mayen	0	7 137	7 137
472001	Forsvaret	0	1 074 465	1 074 465
479101	Redningshelikoptertjenesten	0	595 457	595 457
479986	Militære bøter	0	500	500
Sum samlet tildeling utgifter		0	1 677 559	1 677 559

NOTE B: FORKLARING TIL BRUKTE FULLMAKTER OG BEREGNING AV MULIG OVERFØRBART BELØP

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastninger (-)	Merutgift (-)/ mindre utgift etter avgitte belastninger	Merinntekter / mindreinntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponeringer av merinntekter til dekning av merkostnad	Sum grunnlag for overføring	Kompensasjon for lønnsoppgjøret 2024*	Maks. overførbart beløp**	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten***
172001/472001		259 517	-9 708	249 809	598 524	-50 963	797 371	471 061	2 631 276	797 371
172071	Kan overføres	4 770		4 770			4 770		87 888	4 770
048101/348101		5 028		5 028	898		5 926	775	3 832	3 832
176045	Kan overføres	73 111		73 111			73 111		2 598 600	73 111
479986					104		104			
179101/479101		-32 743		-32 743	-18 220	50 963			35 823	
Sum		309 683	-9 708	299 975	581 307	0	881 283	471 836	5 357 419	879 085

* Kolonnen viser lønnskompensasjon på den enkelte budsjettpost for lønnsoppgjørene 2024 slik foreslått i departementenes omgrupperingsproposisjoner og slik disse fremgår av vedlegg 4 i Prop. 36 S (2024-2025) Nysaldering av statsbudsjettet 2024. Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon.

** Maksimalt beløp som kan overføres er lønnskompensasjon pluss 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24, fratrukket lønnskompensasjon, eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". For poster uten stikkordet "kan overføres", beregnes maksimalt overførbart beløp slik: (Årets bevilgning - lønnskompensasjon) *5% + lønnskompensasjon. Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

*** Mulig overførbart beløp er "Sum grunnlag for overføring", men maksimalt "Maks. overførbart beløp", og minimum "Kompensasjon for lønnsoppgjøret 2024". Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om mulig overførbart beløp.

Stikkordet «kan overføres»

Forsvaret har følgende kapitler gitt med stikkordet «kan overføres»:

- kapittel 1720, post 71
- Kapittel 1760, post 45

Stikkordet innebærer at gjenværende midler kan overføres til neste budsjettermin, men det kan bare overføres maksimalt ett beløp tilsvarende summen av de foregående to års bevilgninger.

Mottatte belastningsfullmakter

Se note C.

Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre)

Se note D.

***Mulig overførbart beløp**

Forsvaret hadde et samlet mindreforbruk i 2024 på kapitel 1720 post 01 og 71 på samlet 802 mill. kroner. Av dette utgjør bevilgning til lønnsoppgjør for 2024 som skal utbetales i 2025 471,1 mill. kroner. Resterende mindreforbruk gjelder i hovedsak utgifter som forfaller til utbetaling i 2025.

På kapitel 1760 post 45 har Forsvaret et mindre forbruk på 73,1 mill. kroner. Av dette gjelder 70 mill. kroner E-tjenesten som søkes overført til 2025. Resterende søkes ikke overført da materiellet er anskaffet.

På kapittel 0481/3481 Jan Mayen er det søkt overført 3,8 mill. kroner.

Romertallsvedtak III bestillingsfullmakter

Se note E.

NOTE C - FORKLARING AV MOTTATTE BELASTNINGSFULLMAKTER

Tall i tusen kr

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Inntektsfullmakt	Benyttet fullmakt	Rapportert inntekt
015973	Regionsbevilgning	125 000		122 706	
032322	Musikk og scenekunst	56 230		56 200	
170001	Forsvarsdepartementet - driftsutgifter	116 521		124 765	
470001	Forsvarsdepartementet - driftsinntekter				1 730
176045	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	50 000		26 464	
Samlet tildelte belastningsfullmakter		347 751		330 134	1 730

Forsvaret har for 2024 mottatt en belastningsfullmakt fra Kulturdepartementet på kapittel 0323 post 22 knyttet til drift av Forsvarets musikkorps og en belastningsfullmakt fra Utenriksdepartementet på kap. 159 post 73 knyttet til avtale med SAS om medisinsk fly evakuering.

Kapittel 0471 post 71 omfatter generell fullmakt gitt av Justis- og beredskapsdepartementet til dekning av statens erstatningsansvar m.m.

På kapittel 1760 post 45 fikk Forsvaret en belastningsfullmakt på 50 mill. kroner knyttet til vurdering av nye investeringsprosjekter (forprosjektfasen). Forsvaret benyttet 26,5 mill. kroner av denne fullmakten.

Kapittel 1700 post 01 og kapittel 4700 post 01 gjelder forsvarsattacheer og militærrådgivere, nasjonale militære stillinger i Belgia, kapasitetsbygging og NATO Force Integration Units som Forsvarets personell- og vernepliktsenter (FPVS) forvalter for Forsvarsdepartementet.

Forsvaret har fullmakt til å postere merverdiavgift på kapittel 1633 post 01, jf. Rundskriv R-116 oppdatert fra Finansdepartementet 27. mai 2022.

NOTE D: FORKLARING AV AVGITTE BELASTNINGSFULLMAKTER

Tall i tusen kr

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Benyttet fullmakt
172001	Forsvaret	15 000	9 708

Forsvaret har gitt gir SPK belastningsfullmakt for virksomhetsåret 2024 pålydende 10 mill. kroner på kapittel 1720 post 01 for utgifter tilknyttet ny erstatningsordning for vernepliktige inne til førstegangstjeneste, og pålydende 5 mill. kroner på kapittel 1720 post 01 for utgifter tilknyttet FOR-2017- 06-16-779.

NOTE E: ROMERTALLSVEDTAK III – BESTILLINGSFULLMAKTER

Kapittel og post	Kapittelnavn	Fullmakt	Forpliktelser	Restramme
172001	Forsvaret	14 650 000	13 914 956	735 044
179101	Redningshelikoptertjenesten	60 000	57 930	2 070
Sum		14 710 000	13 972 886	737 114

OPPSTILLING AV ARTSKONTORRAPPORTERING (31.12)

<i>Tall i tusen kr</i>	2024	2023
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	84 667	91 765
Salgs- og leieinnbetalinger	2 161 036	2 379 553
Andre innbetalinger	14 288	39 564
Sum innbetalinger fra drift	2 259 992	2 510 882
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetalinger til lønn	22 889 393	21 550 687
Andre utbetalinger til drift	26 640 341	24 070 100
Sum utbetalinger til drift	49 529 734	45 620 786
Netto rapporterte driftsutgifter	47 269 742	43 109 904
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetaling av finansinntekter	38 728	42 700
Sum investerings- og finansinntekter	38 728	42 700
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetaling til investeringer	616 122	423 635
Utbetaling av finansutgifter	50 936	62 380
Sum investerings- og finansutgifter	667 058	486 015
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter	628 330	443 315
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	38 744	32 343
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til Staten	38 744	32 343
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetalinger av tilskudd og stønader	175 554	114 128
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	175 554	114 128
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler		
Gruppelivsforsikring	-26 600	-25 674
Arbeidsgiveravgift	-2 420 167	-2 294 991
Nettoføringsordning for merverdiavgift	2 840 338	2 484 951
Netto rapporterte utgifter på felleskapitler	393 571	164 286
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet	48 428 453	43 799 290

Oversikt over mellomværende med statskassen

Tall i tusen kr

	31.12.2024	31.12.2023
Eiendeler og gjeld		
Fordringer	2 944	-52 100
Kontanter	59	62
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	37 936	38 446
Skyldig skattetrekk	-854 109	-859 091
Skyldige offentlige avgifter	-307 320	-259 996
Avsatt pensjonspremie til statens pensjonskasse	-620 030	-488 158
Mottatt forskuddsbetaling	-263 160	-36 810
Lønn	-149	-116
Annen gjeld	0	0
Sum mellomværende med statskassen	-2 003 830	-1 657 763

REGNSKAPSPRINSIPPER KONTANTRAPPORTERING

Årsregnskapet for Forsvaret er utarbeidet og avlagt etter retningslinjene som er fastsatt i *Bestemmelser om økonomistyring i staten* (bestemmelsene). Årsregnskapet er utarbeidet i henhold til krav i bestemmelsens punkt 3.4.1, bestemmelser i R-115 av 9. desember 2024, og eventuelle tilleggskrav fastsatt av Forsvarsdepartementet.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsens punkt 3.4.2, de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- regnskapet følger kalenderåret
- regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- utgifter og inntekter er ført med bruttobeløp i regnskapet
- regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingen av bevilgnings- og artskontorrapporteringen er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert ulikt. Prinsippene er i henhold til kravene i *Bestemmelser om økonomistyring i staten*, punkt 3.5, om rapportering til statsregnskapet. Sumlinjen *Netto rapportert til bevilgningsregnskapet* er lik i begge oppstillingene.

Forsvaret er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank, i henhold til punkt 3.7 i bestemmelsen. Forsvaret er en bruttobudsjettet virksomhet. Det blir ikke tilført likvider gjennom året, men Forsvaret har trekkrettigheter på en konsernkonto. Saldoen på oppgjørskontoene nullstilles ved årsslutt og overgangen til et nytt år.

BEVILGNINGSRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Forsvaret har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet Forsvaret har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva Forsvar har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser Forsvaret står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra Forsvaret selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note D til bevilgningsoppstillingen.

I note C vises belastningsfullmakter som Forsvaret er blitt tildelt. Noten forklarer også hva tildelingen gjelder.

I note D vises belastningsfullmakter Forsvaret har avgitt til andre. Noten forklarer tildelingen.

I note E vises fullmakter som Forsvaret har fått tildelt for å kunne forplikte staten utover gitte bevilgninger. Disse bestillingsfullmaktene fremkommer i romertallsvedtak III i Prop. 1, statsbudsjettet for 2024.

Forsvaret viser til Romertallsvedtak X i prop. 1 S 2023-2024. Dette romertallsvedtaket er knyttet til horisontal samhandel (HS) mellom kapitler i Forsvaret.

ARTSKONTORRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Forsvaret har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Forsvaret har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke rapportert som en inntekt til statsregnskapet og derfor ikke vist som inntekt i artskontorrapporteringen.

Forsvarets musikk under åpningen av Stortinget i 2024. Foto: Maiken Dignes, Forsvaret